Skupni cilji v kurikularni prenovi

Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost

Skupni cilji v kurikularni prenovi
Urednica zbirke: dr. Ada Holcar

Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost

Urednica zvezka: dr. Inge Breznik

Avtorji: dr. Inge Breznik, dr. Liljana Kač, dr. Rajko Muršič, mag. Edin Saračević, mag. Klavdija Šipuš

Avtorji didaktičnih primerov: mag. Andreja Bačnik, dr. Vilma Brodnik, Nina Engelman, Elvira Garibović, mag. Nina Ličen Goričan, dr. Liljana Kač, Dušan Klemenčič, Saša Kregar, Marijana Klemenčič Glavica, Maja Kosmač Zamuda, Ljiljana Mićović Struger, Bernarda Moravec, Anita Poberžnik, Lidija Pulko, Suzana Ramšak

Strokovna recenzija: dr. Ada Holcar, dr. Marinko Banjac
Jezikovni pregled: Manja Žugman
Oblikovanje: Davor Grgičević
Grafični prelom: Art design, d. o. o.
Izdal in založil: Zavod RS za šolstvo
Predstavnica: Jasna Rojc
Urednica založbe: Simona Vozelj

Spletna izdaja
Ljubljana, 2026

Publikacija je brezplačna.
Objava na spletnem naslovu:
www.zrss.si/pdf/Jezik-drzavljanstvo-kultura-in-umetnost.pdf

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN MLADINO
I FEEL SLOVENIA
Sofinancira Evropska unija

Zbirka je nastala v okviru projekta Kurikularna prenova – nove poti do znanja (KUP)

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 303703555

ISBN 978-961-03-1533-9 (PDF)

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Kazalo

1 Uvod 5

2 Podpodročje jezik 7

2.1 Opis in namen podpodročja jezik 7

2.2 Skupni cilji podpodročja jezik in priporočila za njihovo uresničevanje 8

3 Podpodročje državljanstvo 23

3.1 Opis in namen podpodročja državljanstvo 23

3.2 Skupni cilji podpodročja državljanstvo in priporočila za njihovo uresničevanje 24

4 Podpodročje kultura in umetnost 44

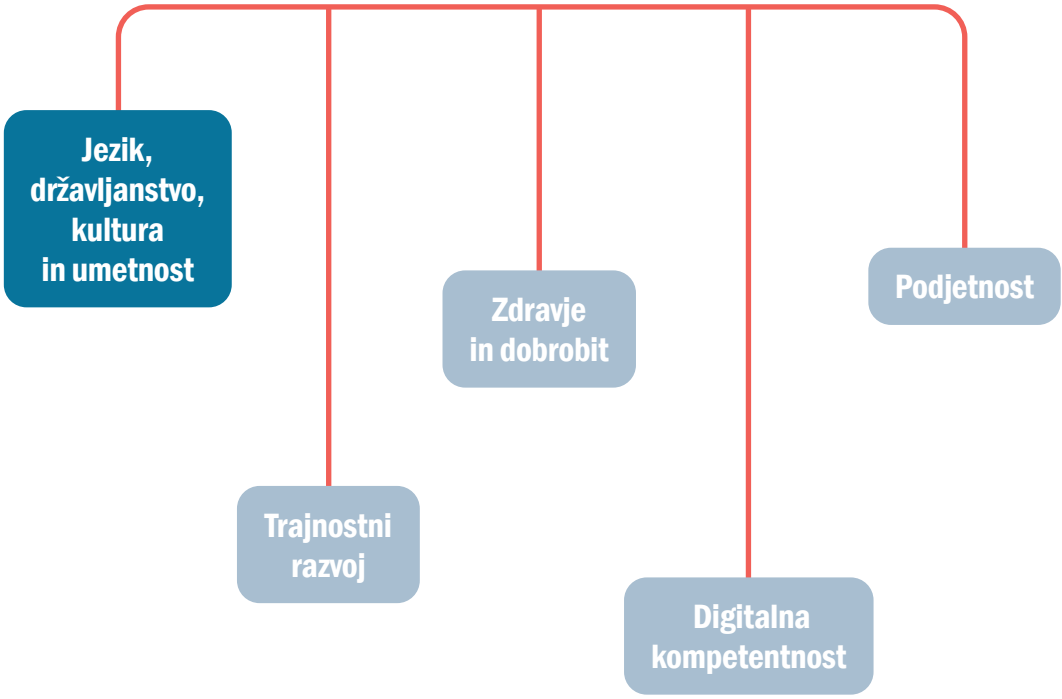
4.1 Opis in namen podpodročja kultura in umetnost 44

4.2 Skupni cilji podpodročja kultura in umetnost in priporočila za njihovo uresničevanje 46

5 Primeri uresničevanja skupnih ciljev 57

Viri in literatura 98

Področja skupnih ciljev

Zbirko *Skupni cilji v kurikularni prenovi* sestavljajo uvodni zvezek in pet vsebinskih zvezkov, od katerih vsak podrobneje predstavlja eno od področij skupnih ciljev.

Vsi zvezki zbirke so v elektronski obliki dostopni na povezavi: https://www.zrss.si/digitalna-bralnica/skupni-cilji/.

1 Uvod

Gradivo je namenjeno učiteljem za kakovostno uresničevanje in umeščanje skupnih ciljev s področja jezik, državljanstvo, kultura in umetnost pri svojem pouku. Vsako podpodročje sestavlja pet kompetenc, znotraj katerih so opredeljeni skupni cilji. Vsak cilj je predstavljen skozi opredelitev in opis cilja, utemeljitev pomena cilja ter usmeritve za izvedbo pouka. Podpodročja so obogatena s primeri, ki so lahko učitelju v pomoč pri izvedbi učnega procesa z učenci/dijaki.

Področje skupnih ciljev jezik, državljanstvo, kultura in umetnost opredeljujemo skozi tri podpodročja jezik, državljanstvo ter kultura in umetnost, ki gradijo posameznikova jezikovna znanja in zmožnosti, individualno vpetost v lokalno, nacionalno in globalno okolje ter razvijanje kulturne zavesti za izzive današnjega časa in družbe prihodnosti.

Človeštvo je za svoje sporazumevanje razvilo besedni jezik, s katerim lahko najširše in najgloblje izrazi svoja izkustva in misli. Vsako naše sporočilo je toliko jasno in povedno, kolikor zmoremo ustvarjalno uporabiti besedišče in slovnico. V jeziku ustvarjamo znanje in ga omogočamo spoznavati naslednjim generacijam, vrtec oziroma šola pa je prostor, kjer te zmožnosti razvijamo in usvajamo znanje prav pri vseh predmetih.

Človek je bitje, ki govori, njegov obstoj pa mu omogoča skupnost. V sodobnih družbah so posamezniki državljani držav, v katerih se povezujejo ter uresničujejo pravice in odgovornosti. Skupni vrednotni temelj državljanstva so človekove pravice in državljanske dolžnosti, ki vzpostavljajo osnove družbenih norm in državljanske etike. Vzpostavljajo demokratičnost državne ureditve ter omogočajo kritično naslavljanje družbenih, etičnih in političnih vprašanj, zato državljanstvo zahteva njihovo poznavanje, razumevanje in privzetje. Vse to šola lahko in mora načrtno udejanjati kot celota in pri vseh predmetih.

Kultura in umetnost prispevata k celostnemu in vključujočemu razvoju posameznikov in družb. Gre za tisto obliko človeške dejavnosti, ki tudi onkraj jezika in zgolj jezikovne komunikacije vključuje materialne in nematerialne dosežke in rezultate dela posameznika, skupine ali družbe s področij jezika, umetnosti, tehnike ali znanosti, osmišlja pa tudi moralne sisteme in značilna vedenja ter navade (Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju, 2009; Umetnost v vzgoji v vrtcih in šolah: projekt SKUM; Kroflič idr., 2022). Poučevanje umetnosti temelji na priznavanju kulturne raznolikosti, spodbuja igrivost, človeško domišljijo, ustvarjalnost in samoizražanje, pripomore k razvoju kritične misli in družbenih ter čustvenih veščin in krepi

samozavest (UNESCO Framework for culture and arts education, 2024). Pomembna posebnost področja kulture in umetnosti je njegovo naslanjanje na čutno izkušnjo kot temeljni način prepoznavanja in spoznavanja sveta, ljudi in idej, hkrati pa so umetniške dejavnosti sintetičnega tipa, tako da lahko idealno povezujejo parcialno pridobljena znanja in veščine, pridobljene pri drugih predmetih.

Podpodročja jezik, državljanstvo, kultura in umetnost so enakovredna in se med seboj povezujejo ter prepletajo.

2 Podpodročje JEZIK

2.1 Opis in namen podpodročja jezik

Znanje jezika je osnova človekove biti in delovanja. V jeziku mislimo, sprejemamo in posredujemo informacije, z njim izražamo svojo identiteto, čustva, izkušnje ter gradimo odnose. S pomočjo jezika se učimo in pridobivamo znanje ne le pri pouku jezikov, temveč pri vseh predmetih. Znanje jezika oz. več jezikov je prvi pogoj za uresničevanje ciljev posameznih predmetov, hkrati pa se jezikovno znanje sooblikuje pri prav vseh predmetih (Ahačič idr., 2024, str. 6).

Jezik ima v izobraževanju dvojno funkcijo: je sredstvo sporazumevanja in sredstvo spoznavanja. Da se bo torej posamezni učenec uspešno učil, mora najprej obvladati jezikovni kod (večinoma je to slovenščina), poznati in razumeti strokovno terminologijo posameznih predmetov, razumeti strokovna besedila (tj. poznati njihovo zgradbo ter iz njih znati interpretirati jezikovne, vizualne, matematične, notne in druge znake) ter znati tvoriti različne vrste ustnih in pisnih besedil v različnih strokovnih jezikih z različnimi znakovnimi sistemi (jezikovnimi, vizualnimi, simbolnimi). Za strokovni jezik posameznih predmetov oz. disciplin so značilni terminološka natančnost, logična strukturiranost, objektivnost ter poznavanje pojmov in konceptov, ki so na različnih ravneh abstraktnosti (Pavlič Škerjanc, 2015).

V učnem procesu razvijamo razumevanje strokovnih besedil tako, da učence učimo brati besedila različnih besedilnih vrst, ki vsebujejo besedne in nebesedne zapise, imajo značilno zgradbo in tipične dele (npr. naslov, podnaslov, uvod v temo, opis, sklep). Razumevanje strokovnih besedil pomeni tudi znati preklapljati iz besednih v nebesedne zapise ter obratno. Tako učenec ustno in pisno z besedami opiše grafične, slikovne ali simbolne zapise ali obratno – v simbolni jezik (npr. matematični, kemijski, računalniški) pretvori besedilne naloge ali opiše zakone in pravila. Učence z branjem besednih in nebesednih zapisov ne usposabljamo le za tehniko branja, temveč predvsem za samostojno učenje, poglobljeno razumevanje in kritično presojo.

Pri učenju strokovnih in tujih jezikov učence spodbujamo k razvijanju metajezikovne zmožnosti. Vodimo jih k razumevanju, kako jezik deluje, ter jih usmerjamo k uporabi znanja, pridobljenega pri različnih jezikovnih predmetih. Pomagamo jim prepoznavati podobnosti in razlike med jeziki, na kar so učenci pozorni zlasti pri sprejemanju gradiv v tujih jezikih ter pri uporabi digitalnih jezikovnih orodij (Ahačič idr., 2024, str. 6).

Nenazadnje pa jezik kot sredstvo sporazumevanja med ljudmi omogoča tudi to, da sodelujemo v raznolikih skupnostih in skupinah. Učence spodbujamo k vljudnemu in

nenasilnemu sporazumevanju, s čimer izražamo spoštljiv odnos do drugih ljudi in njihovih različnosti. Učimo jih sprejemati ljudi, različnost jezikov in kultur v vsakdanjih učnih in življenjskih situacijah (Ahačič idr., 2024, str. 6). Tako jih ozaveščamo o jezikovni in kulturni raznolikosti kot družbeni stvarnosti, k večji odprtosti, sprejemanju in razumevanju večjezičnosti in večkulturnosti (Lemut Bajec idr., 2026, str. 7).

2.2 Skupni cilji podpodročja jezik in priporočila za njihovo uresničevanje

Strokovna besedila

1.1.1.1 SC

Razvija zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah (referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.) pri posameznih predmetih.

Opis skupnega cilja

Cilj poudarja usklajeno povezovanje učiteljev vseh predmetov, ko pri učencih razvijamo zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah. Vsi učitelji morajo biti seznanjeni s tem, katere besedilne vrste učenci spoznavajo pri posameznih predmetih in katera jezikovna znanja pridobijo pri pouku slovenščine (oz. materinščine) in drugih jezikov. Učenci pridobijo zavedanje, da nekatere jezikovne spretnosti (npr. natančno branje) pridobivajo tudi pri pouku nejezikovnih predmetov (npr. pri naravoslovju).

Pomen skupnega cilja

Cilj krepi zavedanje, da razvijanje zmožnosti izražanja v različnih besedilnih vrstah ni izključna domena slovenščine in tujih jezikov, temveč skupna odgovornost učiteljev vseh predmetov. Učenci razvijajo metabesedilno zmožnost – razumejo, da različni predmeti zahtevajo različne besedilne vrste z značilnimi zgradbami in jezikovnimi vzorci. Zmožnost ustreznega izražanja v strokovnih besedilnih vrstah je ključna za samostojno učenje, kritično presojo ter uspešno komunikacijo v akademskem in kasneje poklicnem okolju. S tem ciljem želimo preseči razdrobljenost znanja in krepiti horizontalno povezovanje med predmeti.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelji različnih predmetov se med seboj uskladijo glede pristopov k posameznim besedilnim vrstam ter načrtujejo skupne didaktične strategije. Pri slovenščini učenci spoznajo zgradbo in značilnosti posameznih besedilnih vrst, pri drugih predmetih pa to znanje uporabljajo in poglabljajo pri posredovanju vsebin predmeta. Učitelj kemije tako na primer naveže tvorjenje opisa poskusa z znanjem tvorjenja opisa kot besedilne vrste pri slovenščini. Preden se učenci lotijo pisanja opisa poskusa, jim učitelj kemije pokaže vzorčen opis. Učenci skupaj z učiteljem analizirajo zgradbo opisa, jezikovna sredstva in jezikovne signale. Učenci naj pri pouku dobijo tudi priložnost za skupinsko pripravo besedil, kjer se učijo drug od drugega in razvijajo metakognitivno zavedanje o besedilnih strategijah. Pomembno je, da učitelj zagotovi jasne kriterije uspešnosti za vsako besedilno vrsto in učencem ponudi povratno informacijo, ki jih usmerja v izboljšave. Pri pouku materinščine (slovenščine, italijanščine ali madžarščine) priporočamo rabo avtentičnih besedilnih vrst. Razlago, ki jo učenci obravnavajo kot besedilno vrsto v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju, lahko navežejo npr. na razlago zgodovinskega dogodka pri pouku zgodovine, na razlago delovanja tekoče vode pri pouku geografije, razlago poteka geometrijskega reševanja pri pouku matematike ali na razlago glasbenega pojma pri pouku glasbene umetnosti.

Primeri

- iskanje skupnih besedilnih vrst, ki jih morajo učenci obvladati pri vseh predmetih. Učitelji na šoli poiščejo skupne besedilne vrste, ki so lahko ustni in/ali pisni opis osebe, opis pojava, predstavitev teme, razlaga naravoslovnega oz. družboslovnega procesa, razlaga dogajanja, pojava. Dogovorijo se na ravni šole za skupne kriterije uspešnosti npr. za predstavitev neke vsebine s pomočjo plakata, za digitalno predstavitev ali za govorni nastop;
- jezikovna analiza pogostih besedilnih vrst, ki jih učenci sprejemajo in tvorijo pri različnih nejezikovnih predmetih. Učitelji slovenščine (italijanščine, madžarščine) in drugih oz. tujih jezikov se pri tem povežejo z učitelji nejezikovnih predmetov. V besedilu določijo tipične sestavne dele, oblikovne signale za prepoznavo določenih sestavnih delov, tipične jezikovne lastnosti, ki igrajo posebno vlogo v določenem besedilu, ter jezikovne signale, ki so tipični za določeno jezikovno lastnost. Tako je npr. opis kemijskega poskusa praviloma sestavljen iz šestih delov: naslov, raziskovalno vprašanje, seznam potrebnega materiala in opreme, opis izvedbe poskusa in opažanj, obrazložitev opažanj ter kot zadnje ugotovitev oz. sklep. Za podrobnejšo jezikovno analizo opisa poskusa glej Kač, 2026;
- učitelj ponudi učencem vzorčna besedila za ustno ali pisno izražanje v zvezi z učno temo;

- učenci skupaj z učiteljem analizirajo tipična besedila pri določenem predmetu na ravni sestavnih delov besedila, posameznih stavkov ter besed oz. strokovnih terminov. V ta namen najprej izhajajo iz kakovostnih učbeniških gradiv;
- učitelj poudarja jezikovne vzorce za posamezne besedilne vrste (npr. kateri glagoli in besedne zveze so tipični za opredelitev, opis, obrazložitev, vrednotenje in argumentiranje).

Strokovni jezik

1.1.2.1 SC

Se zaveda, da je učenje vsebine posameznega predmeta hkrati tudi spoznavanje njegove strokovne terminologije; torej učenje jezika na ravni poimenovanj za posamezne pojme in na ravni logičnih povezav.

Opis skupnega cilja

Cilj krepi zavedanje, da prav vsi predmeti prispevajo k znanju učnega jezika (slovenščine, italijanščine ali madžarščine) in drugih jezikov. Učenci spoznajo, da lahko iste strokovne pojme v drugih in tujih jezikih ter učnem jeziku poimenujemo različno (npr. v matematiki: sln. *daljica*, ang. *line segment*, nem. *die Strecke,* hrv. *dužina*) ter da lahko zlasti na ravni strokovne terminologije prihaja do napačnih prevodov, kadar uporabljajo strojne prevajalnike, saj so termini vezani na posamezno stroko.

Pomen skupnega cilja

Cilj poudarja, da vsak predmet prispeva k razvoju učenčeve sporazumevalne zmožnosti, saj ima vsak predmet svoj terminološki sistem in značilne logične povezovalne vzorce. Učenci razvijajo metajezikovne zmožnosti. Zavedajo se, da strokovni jezik ni samo nabor novih besed, temveč celovit sistem poimenovanj, definicij in logičnih razmerij. Razumevanje strokovne terminologije je pogoj za razumevanje predmetnih vsebin: kdor ne pozna npr. razlike med daljico in premico, ne more razumeti geometrijskih dokazov. Cilj prispeva k razvijanju učenčeve raznojezične zmožnosti v širšem pomenu – k obvladovanju strokovnih jezikov različnih področij ter k zavedanju, da isti pojmi v različnih jezikih in strokah niso vedno dobesedni prevodi. To je še posebej pomembno pri uporabi strojnih

prevajalnikov in velikih jezikovnih modelov, kjer lahko pride do napačnih prevodov strokovnih terminov, če učenec ne razume terminoloških sistemov.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj sistematično gradi terminološki besedni zaklad učencev tako, da nove strokovne izraze eksplicitno uvaja, jih opredeljuje, pojasnjuje njihov izvor ter jih povezuje z že znanimi pojmi. Pri uvajanju terminologije uporablja strategije, kot so: strokovni izraz primerja s splošno rabo besede (v vsakdanjem jeziku pomeni npr. »družba« nekaj drugega, kot jo pojmujejo pri zgodovini, sociologiji ali v kakšni drugi znanosti), vizualizira pojme s pomočjo shematskih prikazov, terminološki izraz umesti v smiselni kontekst povedi ali odstavka, spodbudi učence k izdelavi terminoloških slovarjev v več jezikih – tudi v prvih jezikih učencev. Učitelj načrtuje dejavnosti, kjer učenci sami tvorijo definicije, primerjajo strokovne termine v različnih jezikih (npr. pri matematiki v slovenščini razlikujemo med izrazoma *ploščina* in *površina*, medtem ko se pri angleščini in nemščini uporablja samo en izraz – ang. *area,* nem. *die Fläche*) ter se učijo kritične uporabe digitalne tehnologije. Pomembno je, da učitelj pri učencih preveri razumevanje terminologije pred uvajanjem novih vsebin in celotno šolsko leto skrbi za redno utrjevanje že usvojenih strokovnih izrazov. Pri uporabi prevajalnikov učence opozarja na napake ter tako pri njih krepi zavest, da je strokovna terminologija vezana na kontekst stroke.

Primeri

- učenci izdelajo terminološki slovarček pri vsakem predmetu, kjer zapisujejo nove termine, definicije in primere rabe v učnem jeziku in/ali njihovih prvih jezikih;
- učenci izdelajo terminološke slovarčke v več jezikih (učni, drugi, tuji jezik oz. jezik, ki ga poznajo) ter ugotavljajo leksikalne in slovnične podobnosti ter razlike med jeziki;
- učenci izdelajo učna gradiva za sošolce v jeziku, ki ni učni jezik, ampak njihov prvi jezik. Tako sošolcem jezikovno posredujejo, jim prevajajo v njim razumljiv jezik ključne pojme in koncepte (Little, 2025b, str. 17), hkrati pa še sami utrjujejo strokovno terminologijo ter gradijo strokovne jezike posameznih predmetov.

1.1.2.2 SC

Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno in pisno raven svojega strokovnega jezika.

Opis skupnega cilja

Učenec pridobljeno strokovno besedišče z različnih predmetnih področij (prek prej opisanega skupnega cilja 1.1.2.1 SC) uporabi v ustnih in pisnih besedilih, ki jih sam tvori. Tako pokaže, da razume vsebino in koncepte posameznega predmeta oz. strokovnega področja, kar zna izraziti v strokovno, jezikovno in slogovno ustreznih besedilih.

Pomen skupnega cilja

Cilj poudarja dejstvo, da učenci usvojene strokovne izraze začno aktivno in pravilno uporabljati pri ustnem in pisnem izražanju ter skrbijo za jezikovno pravilnost in ustreznost. Gre za prehod od receptivnega k produktivnemu znanju – učenci terminologijo samostojno uporabljajo za opisovanje in razlago pojavov, za poročanje ali za utemeljevanje. Uporaba ustrezne terminologije je znak razumevanja vsebine. Kdor zna razložiti pojav s strokovnimi izrazi, ga tudi razume. Cilj krepi tudi zavedanje, da je strokovno sporazumevanje vezano na knjižni jezik in formalno jezikovno raven ter da je jezikovna pravilnost del strokovne kulture. Učenci se pri tem učijo tudi jezikovne prožnosti. Raven in slog jezika prilagodijo glede na okoliščine, sogovornika in namen. Tako npr. svojim sošolcem določeno temo razložijo na strokovni ravni, medtem ko jo mlajšim učencem razložijo na poljuden način. Poročilo, ki ga oddajo učitelju, pa je zapisano v formalnem slogu.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj zagotovi številne priložnosti za ustno in pisno rabo terminologije: razlage pri uri, poročila o poskusih, povzetki prebranega, utemeljeni odgovori na vprašanja, predstavitve. Sistematično daje povratno informacijo o ustreznosti jezikovne rabe – opozarja na napačno rabo terminov, spodbuja k natančnosti in jezikovni pravilnosti. Uporablja strategije, kot so: glasno razmišljanje (učitelj pri razlagi eksplicitno pokaže, kako strokovne izraze povezuje v smiselne povedi), skupinsko oblikovanje strokovnih razlag, vrstniško vrednotenje jezikovne ustreznosti, popravljanje napak v besedilih. Pomembno je, da učitelj modelira pravilno rabo jezika ter vzpostavlja kulturo skrbi za jezikovno pravilnost, kjer so napake razumljene kot priložnost za učenje. Pri pisnih nalogah učitelj opozarja na slovnične, pravopisne in slogovne napake ter spodbuja učence k izboljšanju besedil.

Primeri

- učitelj spremlja pri učencih izražanje v strokovnem jeziku na ustrezni govorni in pisni ravni s pomočjo opisnih kriterijev, ki so lahko: 1) strokovna ustreznost, 2) jezikovna pravilnost (slovnična, slogovna, pravopisna ali pravorečna) ter 3) zgradba oz. ustreznost oblikovanja besedila;
- učitelji na šoli se glede kriterijev za ustno in pisno tvorjenje strokovnih besedil medsebojno uskladijo;
- učenci predstavljajo ustna, pisna in avdiovizualna besedila na različne načine: s plakati (tudi s pomočjo spletnih aplikacij), z dialogi med sošolci, z uprizoritvijo, zgodbo, predstavljeno npr. s kamišibajem, kratkimi videoposnetki (npr. opis določenega predmeta, pojava) ali z uglasbitvami s pomočjo spletnih aplikacij;
- učitelj svoje dejavnosti v povezavi s strokovnim jezikom samovrednoti s pomočjo vprašalnika, ki ga je razvil Evropski center za moderne jezike (2016–2019) in je dostopen na https://www.ecml.at/en/ECML-Programme/Programme-2016-2019/language-in-subjects/Step-3-Learning.

Univerzalni opis jezika kot sistema

1.1.3.1 [pri vseh predmetih:] SC

Se zaveda podobnosti in razlik med jeziki in je na to pozoren tudi pri uporabi gradiv v tujih jezikih, pri uporabi prevajalnikov, velikih jezikovnih modelov, avtomatsko prevedenih spletnih strani itd.

Opis skupnega cilja

Cilj opozarja na pomen univerzalnih znanj o jeziku pri vseh predmetih, saj so vsa digitalna orodja, ki jih učenci uporabljajo, vezana na različne jezike in njihove značilnosti (uporaba prevajalnikov, uporaba pripomočkov, ki temeljijo na velikih jezikovnih modelih [npr. ChatGPT], uporaba avtomatsko prevedenih spletnih strani itd.). Cilj poudarja pomen izbire ustrezne zvrsti (večinoma knjižni jezik) pri komunikaciji v šoli.

Pomen skupnega cilja

Cilj opozarja na pomen metajezikovnega zavedanja v digitalni dobi, ko učenci vsakodnevno uporabljajo jezikovne tehnologije, ki ne delujejo vedno zanesljivo. Učenci razvijajo kritično jezikovno zavest. Razumejo, da jeziki niso le zbirke besed z neposrednimi ekvivalenti, temveč so sistemi z različnimi strukturami, pomenskimi mrežami in kulturnimi ozadji. Zavedanje jezikovnih razlik je pomembno za kakovostno uporabo digitalnih orodij. Kdor razume, da strokovni izrazi niso vedno prevedljivi ena na ena, bo kritično pregledal prevod iz strojnega prevajalnika. Cilj je še posebej pomemben pri učenju tujih jezikov in pri strokovnih predmetih, kjer učenci uporabljajo gradiva v različnih jezikih. Spodbuja tudi zavest o ustrezni jezikovni zvrsti, zavedanju in rabi knjižnega jezika (in ne narečja ali pogovornega jezika) pri sporazumevanju v šolskem okolju.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj sistematično opozarja na razlike med jeziki ter spodbuja kritično uporabo jezikovnih tehnologij. Pri uporabi tujih gradiv učence vodi k preverjanju terminologije v več virih, primerjavi različnih prevodov in iskanju konteksta. Načrtuje dejavnosti, kjer učenci zavestno primerjajo jezike: prevajajo isti stavek z različnimi orodji in primerjajo prevode, iščejo primere, kjer prevod ni ustrezen, raziskujejo etimologije strokovnih terminov v različnih jezikih. Pomembno je, da učitelj modelira kritično rabo – pred učenci pokaže, kako preveri strojni prevod strokovnega izraza ter ga primerja s strokovnim virom. Učenci se učijo uporabljati dvojezične strokovne slovarje, glosarje in enciklopedije kot zanesljive vire terminologije. Pri pouku učitelj spodbuja refleksijo in učence usmerja k razumevanju sistemskih razlik med jeziki. Priporočamo tudi ozaveščanje učencev o ustrezni rabi jezikovnih zvrsti – učenci prepoznajo, kdaj je primerna uporaba knjižnega jezika in kdaj je sprejemljiva manj formalna raba.

Primeri

Primere v nadaljevanju, povzete po Ahačič (2024), je pripravila Vanja Kavčnik Kolar.

- Primerjava jezikovnih struktur za (poglobljeno) razumevanje besedil: učenci ob konkretnih primerih besedil primerjajo izbrane jezikovne pojave v slovenščini in tujem jeziku ter ugotavljajo, kako jeziki izražajo pomene na oblikoslovni, skladenjski, besedotvorni in besedoslovni ravni. Pri tem uporabljajo jezikovne priročnike (npr. portale Fran, Franček in Franja). Vprašanja, ki spodbujajo razmisleke učencev pri omenjeni dejavnosti, so npr.:
  - Kako mi znanje o slovenskem jeziku pomaga razumeti jezikovni pojav v tujem jeziku?

- Kaj sem ob primerjanju slovenščine in tujega jezika spoznal o tem, kako različni jeziki izražajo isti pomen oz. namen?
- Ali lahko jezikovno strukturo tujega jezika neposredno prenesemo v učni jezik (slovenščino)? Svojo ugotovitev pojasni s primerom.

- Kritično vrednotenje jezikovne pravilnosti in slogovne ustreznosti strojno generiranih besedil: učenci prepoznavajo in popravljajo jezikovne in slogovne napake v učnem jeziku (slovenščini), pri čemer ugotavljajo, ali so te lahko povezane z vplivom jezikovnih vzorcev drugega jezika (npr. jezikovni model). Vprašanja, ki spodbujajo razmisleke učencev pri omenjeni dejavnosti, so npr.:
  - Ali lahko natančno opišem in poimenujem jezikovne in slogovne napake (npr. napačen vrstni red besed, dobesedno prevedeni frazemi, neustrezna raba predlogov ali sklonov), ki jih je v besedilu naredil jezikovni model?
  - Kako je strojno generirana napaka vplivala na pomen in razumljivost celotnega besedila v učnem jeziku (slovenščini)?
- Kritična presoja avtomatsko prevedenih spletnih strani kot vira v slovenščino: učenci na avtomatsko prevedenih spletnih straneh primerjajo večpomenske, kulturno-specifične in za jezik stroke značilne pojme z izvirnikom. Vprašanja, ki spodbujajo razmisleke učencev pri omenjeni dejavnosti, so npr.:
  - Katere razlike med jezikoma so najbolj otežile neposredno razumevanje prevedene spletne strani?
  - Ali je avtomatski prevod ohranil prvotni pomen? Katere kulturno-specifične pojme je tehnologija preveč posplošila ali pomensko spremenila?
  - Kako je strojni prevod vplival na mojo presojo zanesljivosti spletne strani kot vira za učenje (npr. pri pripravi referata, pri raziskovalnem delu)?
- Po vsaki opravljeni dejavnosti učenci opravijo refleksijo o svojem učenju, npr. s pomočjo naslednjih vprašanj:
  - Katero znanje o slovenskem jeziku mi pomaga pri razumevanju tujih jezikov?
  - Kaj sem spoznal o razlikah med učnim jezikom (slovenščino) in tujim jezikom? Na kaj bom moral biti pozoren pri naslednji uporabi strojno prevedenih spletnih strani oz. jezikovnega modela zaradi teh razlik?
  - Kako mi poznavanje slovenskega jezikovnega sistema pomaga pri kritični uporabi prevajalnika ali jezikovnega modela?

1.1.3.2 [pri jezikovnih predmetih:] SC

Se zaveda, da različne jezike lahko opisujemo na podoben način; pri pouku tujih jezikov zato uporablja znanje, pridobljeno pri pouku učnega jezika, in obratno: zna primerjati jezike, ki se jih uči, in razpoznava podobnosti ter razlike med njimi.

Opis skupnega cilja

Cilj predvideva večje povezovanje znanja učnega jezika (slovenščina, italijanščina ali madžarščina) in ostalih jezikov: drugih, tujih in prvih jezikov učencev (ki niso učni jeziki).

Pomen skupnega cilja

Cilj temelji na spoznanju, da ima človek eno sporazumevalno zmožnost, ki jo z učenjem nadaljnjih jezikov razvija in diferencira (Beacco idr., 2017). Zato učitelji (tujih) jezikov pri učencih upoštevajo njihovo trenutno znanje vseh jezikov, gradijo na njem in iz njega tudi izhajajo. Učence ozaveščajo o tem, da svojo obstoječo sporazumevalno zmožnost in metajezikovno znanje v učnem jeziku in svojem prvem jeziku (ki ni učni jezik) prenašajo na učenje tujih jezikov. Učenci z učenjem nadaljnjih jezikov razvijajo sporazumevalno zmožnost v več jezikih, t. i. raznojezično zmožnost. Pri tem spoznavajo raznolikost jezikovnih sistemov, uzaveščajo pojme in miselne koncepte, jih medsebojno povezujejo in izboljšujejo svoje kognitivne zmožnosti.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Ključna predpostavka pri uresničevanju skupnega cilja povezovanja med jeziki je zavedanje, da ima vsak učenec en enoten jezikovni repertoar, ki ga pri učenju aktivira, nadgrajuje in razvija (Svet Evrope, 2023, str. 27). Jeziki torej »v glavah« posameznikov niso skladiščeni vsak v svojem predalu kot ločeni sistemi, temveč predstavljajo en sistem z različno stopnjo diferenciacije. Če izhajamo iz dejstva, da so vsi jeziki, ki jih učenci znajo, relevantni za proces učenja, potem učitelj pri pouku uporablja pluralistične pristope k jezikom in kulturam (Candelier idr., 2017) ter medjezikovno prehajanje (Lemut Bajec idr., 2026; Little, 2025a; Jazbec, 2024). Pluralistični pristopi upoštevajo soobstoj več jezikov in kultur v učilnici. So nasprotje »singularnemu« pristopu, kjer se priznava samo en, učni jezik, vsi ostali jeziki, ki jih učenci znajo, pa predstavljajo oviro pri usvajanju učnega jezika. Med pluralistične pristope sodijo jezikovno prebujanje, medkulturni pristop, medjezikovno razumevanje med sorodnimi jeziki ter integrirani didaktični pristopi (Kač, 2022, str. 112).

Pri medjezikovnem prehajanju gre za koncept raznojezičnega izobraževanja na način, da se vključijo v vsakodnevni pouk vsi jeziki učencev, čeprav ti jeziki niso umeščeni v šolski urnik (Little, 2025a, str. 21).

Medjezikovno prehajanje ni preklapljanje med jeziki (ang. code switching) niti prevajanje, temveč prožno prehajanje med enim in drugim jezikom (Jazbec, 2024, str. 477). To je posebna jezikovna praksa pri pouku jezikov, kjer učenci uporabljajo dva ali več jezikov z namenom, da cilje in vsebino pouka čim bolje usvojijo in hkrati razvijajo svojo sporazumevalno zmožnost (prav tam). To je zlasti pomembno pri poučevanju učencev, katerih prvi jezik ni učni jezik, za zagotavljanje vključujočega večjezičnega in večkulturnega okolja.

Učitelji jezikovnih predmetov se zato med seboj usklajujejo ter načrtujejo skupne pristope k jezikovnim pojavom. Tako npr. učitelj tujega jezika novo slovnično strukturo (npr. tvorjenje preteklika ali poimenovanje stavčnih členov in njihovih funkcij) uvaja tako, da jo naveže na znanje iz učnega jezika ali znanja prvih jezikov učencev ali na znanje, pridobljeno pri kakem drugem tujem jeziku.

Pomembno je torej primerjalno učenje – sistematična primerjava jezikovnih struktur, kjer učenci odkrivajo podobnosti (oba jezika imata glagolske čase) in razlike (npr. slovenščina ima eno obliko preteklika, nemščina dve). Učitelj zagotavlja dejavnosti, kot so vzporedni prikaz slovničnih struktur, prevajanje z refleksijo o razlikah, raziskovanje etimologije besed v različnih jezikih, analiza napak kot posledica jezikovnega prenosa. Pomembno je, da učitelj ozavešča metajezikovno znanje – učence uči razmišljati o jeziku kot sistemu ter uporabljati jezikovno znanje kot orodje za učenje.

Za individualno spremljanje razvoja sporazumevalne zmožnosti v več jezikih priporočamo tudi uporabo evropskih jezikovnih listovnikov. Ti so izdelani in preizkušeni za učence od 6. do 10. leta (Čok idr., 2011), za učence od 11. do 15. leta (Skela in Holc, 2006), za dijake od 15. do 19. leta (Puklavec idr., 2006). Z evropskim jezikovnim listovnikom učenec individualno spremlja napredek pri znanju različnih jezikov, vključno z razvojem metajezikovne zmožnosti in usvajanjem strategij učenja več jezikov.

Primeri

- učitelj pri učencih razvija naklonjen odnos do jezikovne raznolikosti v razredu s spodbujanjem učencev, da se izražajo v svojem prvem jeziku (Little, 2025b, str. 22);
- jezikovna raznolikost na šoli in v razredu postane vidna npr. z večjezičnimi napisi na hodnikih in stopniščih šole ter izdelki učencev v razredih;

- učitelj občasno omogoči t. i. medjezikovne prostore v razredu s pomočjo kreativnega pisanja: učenci zapišejo nadaljevanje prej prebrane krajše zgodbe v poljubnih jezikih, ki lahko prehajajo tudi znotraj enega stavka (Jazbec, 2024, str. 487);
- učenec se izrazi v razredu v svojem prvem jeziku (ki ni učni jezik), njegov sošolec pa povedano prevede za druge sošolce v učni jezik (Jazbec, 2024, str. 488);
- učitelj učence v obdobju opismenjevanja spodbudi, da pred celim razredom ustno predstavijo ključne učne koncepte (npr. štetje, poimenovanje dni v tednu, igranje skupinskih iger, petje pesmic) v svojih domačih jezikih (ki niso učni jezik) (Little, 2025b, str. 22);
- učenci v pisnih izdelkih primerjajo jezike med seboj, se pravi učni jezik, drugi jezik in svoj prvi jezik (npr. primerjajo poimenovanja za osebe, predmete in pojme, primerjajo zgradbo stavka) (Little, 2025b, str. 22);
- učenci so mentorji mlajšim učencem, pri tem so posebej pozorni na jezikovni vidik;
- učenci med šolskim letom ustvarjajo oz. dopolnjujejo večjezične razredne slovarje. Kot primer navajamo angleško-nemški razredni slovar (Kač, 2019, str. 14), ki je lahko razdeljen na naslednje kategorije: osnovno besedišče germanskega izvora kot na primer številke, dnevi, meseci, osebni zaimki, sorodniki, predlogi, deli telesa, prazniki, krepki in nepravilni glagoli (one – eins, a year – das Jahr, weather – das Wetter, to make – machen, Easter – Ostern, a hand – die Hand, a daughter – die Tochter); internacionalizmi (npr. a theatre – das Theater, meter – Meter, a telephone – das Telefon); anglizmi v nemščini (npr. a football – der Fußball, a t-shirt – das T-Shirt, a ticket – das Ticket); germanizmi v angleščini (npr. kindergarten – der Kindergarten, a rucksack – der Rucksack); lažni prijatelji / false friends / falsche Freunde (npr. to become – (bekommen) werden, to start – (starten) anfangen, also – (also) auch).

Razumevanje pomena branja

1.1.4.1 SC

Pri vseh predmetih redno bere, izbira raznolika bralna gradiva, jih razume, poglobljeno analizira in kritično vrednoti.

Opis skupnega cilja

Učenci naj pri vseh predmetih, kadar je to možno, prebirajo besedila v nedigitalni obliki. Učni načrti naj spodbujajo interes za branje in pozitiven odnos do branja različnih vrst besedil. Ob spodbujanju branja je pomemben tudi kritičen izbor virov, s katerimi lahko spodbujajo veščino kritičnega mišljenja. Pomemben poudarek je potrebno nameniti tudi poglobljenemu branju besedil (navodila, plakati, strokovni članki, učbeniška besedila ...), značilnih za določeno predmetno področje. Učence je treba opozarjati, da povezujejo vsebine jezikovnih in slikovnih znakov v besedilih, saj ti sporočajo enakovredno.

Pomen skupnega cilja

Cilj poudarja branje kot temeljno učno dejavnost pri vseh predmetih ter kot ključno zmožnost za samostojno učenje in kritično mišljenje. Učenci razvijajo bralno pismenost v najširšem pomenu – zmožnost razumevanja, interpretacije in kritične presoje različnih vrst besedil (strokovnih, poljudnih, multimodalnih) ter različnih znakovnih sistemov (jezikovni, matematični, grafični, notni). Poglobljeno branje presega površinsko dekodiranje in zahteva aktivno sodelovanje bralca – postavljanje vprašanj, povezovanje z lastnim znanjem, preverjanje verodostojnosti, razumevanje implicitnih sporočil. Kritično vrednotenje besedil je še posebej pomembno v digitalni dobi, kjer učenci dostopajo do ogromnih količin informacij različne kakovosti. Cilj spodbuja tudi branje v nedigitalni obliki, saj raziskave kažejo, da tiskana besedila spodbujajo globlje razumevanje. Rednost branja gradi bralno rutino ter pozitiven odnos do branja, kar je temelj vseživljenjskega učenja.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj sistematično vključuje branje v pouk – ne le kot pripravo na uro, temveč kot osrednjo učno dejavnost. Zagotavlja dostop do raznolikih bralnih gradiv (učbeniška besedila, strokovni članki, poljudnoznanstvena besedila, navodila, plakati, grafi, tabele) ter načrtuje dejavnosti poglobljenega branja. Uporablja strategije, kot so glasno razmišljanje pri branju (učitelj pokaže, kako postavlja vprašanja, povezuje, povzema), vodeno branje s postavljanjem vprašanj različnih taksonomskih ravni, grafično organiziranje informacij (miselni vzorci, sheme), primerjava različnih virov o isti temi. Pomembno je, da učitelj eksplicitno uči bralne strategije – kako pregledamo besedilo, kako prepoznamo ključne

informacije, kako ločimo dejstva od mnenj, kako povežemo besedne in slikovne znake. Učenci dobijo čas za branje med poukom ter priložnost za izmenjavo razumevanja prebranega. Priporočamo usvajanje različnih bralnih tehnik (podčrtavanje, zapisovanje robnih opomb, povzemanje odstavkov) ter refleksijo o lastnem bralnem procesu. Pomembno je, da učitelj vzpostavlja kulturo branja, kjer je branje razumljeno kot pot do znanja.

Primeri

Primeri so povzeti iz Priporočil Nacionalnega sveta za bralno pismenost (2026):

- učitelji so pomembni zgledi bralne prakse;
- učitelji skupaj z vsemi strokovnimi delavci v vrtcih in šolah vsakodnevno zagotavljajo otrokom in učencem čas za branje in poslušanje kakovostnega bralnega gradiva;
- učencem je omogočen dostop do kakovostnega bralnega gradiva ter možnost lastne izbire;
- učitelji bralne strategije vključujejo v pouk pri vseh predmetih in dejavnostih (in ne samo pri pouku slovenščine oz. učnih jezikov);
- učencem je v varnem in spodbudnem učnem okolju brez formalnega ocenjevanja omogočen pogovor o prebranem;
- učitelji povezujejo branje z gibalnimi dejavnostmi, igro vlog ali drugimi oblikami ustvarjanja, kar poveča zanimanje za branje;
- učenci, katerih prvi jezik ni učni jezik, naj imajo dostop do knjižnega gradiva v njihovih prvih jezikih;
- učenci z različnimi posebnimi potrebami naj imajo na voljo vsebinsko in oblikovno prilagojena gradiva v lahkem branju ali preprostem jeziku;
- učitelji se povezujejo in sodelujejo s šolskimi knjižničarji, ki otrokom in mladim svetujejo pri izboru knjig;
- učitelji in šolski knjižničarji se povezujejo s splošnimi knjižnicami, kjer otrokom in učencem predstavijo celovito ponudbo gradiv ter različne brezplačne bralno spodbujevalne dejavnosti, ki jih ponujajo splošne knjižnice vrtcem (vrtec na obisku v knjižnici ali knjižnica na obisku v vrtcu), šolam (šola na obisku v knjižnici ali knjižnica na obisku v šoli) ali otrokom in mladim oziroma družinam v njihovem prostem času;
- učitelji spodbujajo družinsko pismenost;
- primeri dobrih praks za spodbujanje razvoja bralne pismenosti v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah so dostopni v digitalni bralnici Zavoda RS za šolstvo, projekt OBJEM (Mršnik idr., 2022).

Jezik in nenasilna komunikacija

1.1.5.1 SC

Razvija lastne sporazumevalne zmožnosti skozi nenasilno komunikacijo.

Opis skupnega cilja

Zlasti digitalno okolje lahko spodbuja nasilno komunikacijo. Cilj želi doseči, da bi se pri vseh predmetih krepile veščine komunikacije in sporazumevanja na vljuden in nenasilen način. Učenci se naučijo opazovati in ozaveščati lastne sporazumevalne vzorce, v njih prepoznavati morebitne izraze nestrpnosti in razumeti, kako lahko besedilo izraža nestrpnost, nasilje, neustrezne izraze nadomeščajo z jezikovnimi sredstvi, ki izražajo spoštljiv odnos do drugih, sprejemajo vrednote različnih kultur, družb in na tak način razvijajo svojo medkulturno zmožnost.

Pomen skupnega cilja

Cilj poudarja jezik kot orodje za gradnjo odnosov ter opozarja na etično razsežnost jezikovne rabe. Učenci razvijajo sporazumevalno zmožnost, ki presega jezikovno pravilnost in vključuje empatijo, spoštovanje različnosti ter zmožnost konstruktivnega reševanja konfliktov. Nenasilna komunikacija temelji na ozaveščanju lastnih čustev in potreb ter zmožnosti njihovega izražanja brez krivljenja, obsojanja ali nasilnih jezikovnih vzorcev. Cilj je še posebej pomemben v digitalnem okolju, kjer anonimnost in distanca lahko spodbujata nasilne oblike komunikacije (sovražni govor, spletno nadlegovanje). Učenci se učijo prepoznavati jezikovna sredstva, ki izražajo nestrpnost, diskriminacijo ali nasilje, ter jih nadomeščati z jezikom, ki spoštuje dostojanstvo vseh. Zmožnost vljudnega in nenasilnega sporazumevanja je temelj demokratičnega sobivanja ter pogoj za sodelovalno učenje. Cilj krepi tudi medkulturno zmožnost, razumevanje, da imajo različne kulture in skupnosti različne komunikacijske norme ter da je spoštovanje teh razlik bistveno za uspešno komunikacijo v raznolikem svetu.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj sistematično gradi kulturo spoštljive komunikacije v razredu in modelira nenasilne jezikovne vzorce. Vzpostavlja jasna pravila komunikacije (aktivno poslušanje, ne prekinjamo, izražamo nestrinjanje z argumenti, ne z napadi na osebo) ter dosledno opozarja na nespoštljive jezikovne izbire. Uporablja pristope nenasilne komunikacije tako, da učence uči razlikovati med opazovanjem in presojanjem, ozaveščanjem lastnih čustev

in potreb ter jasnim izražanjem prošnje. Načrtuje dejavnosti, kot so analiza komunikacijskih vzorcev v besedilih in medijih, prepoznavanje jezikovnih sredstev, ki izražajo nestrpnost ali nasilje, preoblikovanje nasilnih sporočil v nenasilna, igre vlog za vadbo asertivne komunikacije, refleksija o lastnih sporazumevalnih vzorcih. Pomembno je, da učitelj obravnava primere iz šolskega življenja in učence vodi k razumevanju, kako jezik oblikuje odnose. Pri digitalnih oblikah komunikacije posebej opozarja na specifične izzive (spletno nasilje, nesporazumi zaradi odsotnosti nebesedne komunikacije) ter uči strategije varnega in odgovornega komuniciranja. Priporočamo rabo literature in filmov kot izhodišča za razpravo o komunikacijskih vzorcih ter vključevanje vrstniške mediacije kot metode konstruktivnega reševanja konfliktov. Pomembno je, da učitelj gradi varno učno okolje, kjer lahko učenci preizkušajo nove komunikacijske vzorce brez strahu pred posmehovanjem.

Primeri

- medkulturno poučevanje jezika in književnosti po modelu TILKA z branjem in obravnavo avtentičnih umetnostnih ali neumetnostnih besedil. Ta so osnova za razvijanje sporazumevalne in bralne zmožnosti učencev ter za razpravo o družbeno pomembnih temah. Učenci se učijo jezikovnih sredstev, ki skladno s konceptom trikotnika moči po transakcijski analizi omogočajo presegaanje konfliktnih situacij (Mikolič, 2016);
- učenje jezikov po metodi TILKA s pomočjo učbenikov pod naslovom *S Tilko v svet jezika* za pouk slovenščine v osnovni šoli (Mikolič in Jamnik, 2022), za pouk slovenščine v srednjih šolah (Mikolič idr., 2022), italijanščine v osnovni šoli (Likar, 2022), italijanščine v srednjih šolah (Lešnik in Grego, 2022) ter nemščine v srednjih šolah (Lipavic Oštir idr., 2022). Učbeniki spodbujajo bralne navade, dvigajo motivacijo za učenje slovnice preko sočasne obravnave književnih del, spodbujajo razprave v razredu z razvijanjem kritičnega mišljenja in zmožnosti nenasilne komunikacije za opolnomočenje mladih in premagovanje vseh vrst nasilja.

3 Podpodročje državljanstvo

3.1 Opis in namen podpodročja državljanstvo

Podpodročje državljanstvo poudarja pomen razumevanja lastne vloge v različnih skupnostih, razvijanja odgovornega odnosa do skupnega življenja in aktivnega sodelovanja v skupnosti. Vključuje razumevanje in sprejemanje človekovih pravic in dolžnosti kot skupnega etičnega in pravnega okvira demokratične družbe, ki varuje človekovo dostojanstvo, svobodo in enakost ter omogoča pravičnost in nediskriminacijo. Poudarja povezanost pravic in odgovornosti, pomen razvijanja in krepitve občutljivosti za moralna vprašanja skozi etično refleksijo, dialog in sodelovanje. Vključuje razumevanje politike kot demokratičnega procesa sodelovanja, skupnega odločanja in reševanja skupnih izzivov. Izpostavlja pomen poznavanja raznolikih oblik demokratičnega udejstvovanja in povezovanja znanja različnih predmetnih področij za kritično in aktivno državljansko delovanje.

Namen podpodročja je učence usposobiti za odgovorno in aktivno sodelovanje v demokratičnih skupnostih. Uresničevanje ciljev pri učencih krepi zavedanje o pomenu sodelovanja, medsebojne odgovornosti, solidarnosti in prizadevanja za skupno dobro. Učenci razvijajo zmožnost državljanskega in političnega udejstvovanja, sodelujejo pri prepoznavanju in reševanju skupnih izzivov ter uporabljajo znanja različnih predmetnih področij za kritično razumevanje družbenih, političnih, gospodarskih, kulturnih in okoljskih vprašanj. Pri tem krepijo občutek pripadnosti skupnostim, razumevanje medsebojne povezanosti in pripravljenost za soustvarjanje pravične, vključujoče in demokratične družbe. Pomemben del uresničevanja teh ciljev predstavlja tudi celostni pristop na ravni šole, saj se državljanstvo ne izraža le v vsebinah predmetov, temveč tudi v vsakodnevnih odnosih, ravnanjih in kulturi šolskega življenja.

3.2 Skupni cilji področja državljanstvo in priporočila za njihovo uresničevanje

Poznavanje in privzemanje človekovih pravic in dolžnosti kot temeljnih vrednot in osnovo državljanske etike

1.2.1.1 SC

Pozna, razume in sprejema človekove pravice kot skupni evropski in ustavno določeni okvir skupnih vrednot in etike.

Opis skupnega cilja

Cilj poudarja, da človekove pravice predstavljajo skupni moralni in vrednotni temelj ter ustavno določen okvir demokratične družbe (Kovač Šebart in Krek, 2007), ki velja za vse člane družbe ne glede na njihove kulturne, verske ali druge vrednotne sisteme. Poznavanje, razumevanje in sprejemanje človekovih pravic je ključno za zagotavljanje človekovega dostojanstva, svobode, enakosti in pravičnosti. Opredeljene so v temeljnih dokumentih, kot so Splošna deklaracija človekovih pravic, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter Ustava Republike Slovenije.

Pomen skupnega cilja

Uresničevanje skupnega cilja učencem omogoča, da poznajo človekove pravice, jih razumejo in sprejemajo kot skupne vrednote, ki so temelj dostojnega, pravičnega in demokratičnega sobivanja. Prispeva h krepitvi občutka pripadnosti, skupne identitete, solidarnosti in spoštovanja različnosti. Povezovanje človekovih pravic z vsakdanjimi izkušnjami učencev krepi razumevanje, da skupni vrednotni okvir ni omejitev posameznikove svobode, temveč njen temelj, saj omogoča varno, svobodno in enakopravno življenje tako posameznikov znotraj določene skupnosti kot tudi drugih skupnosti.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj uresničuje cilj z vključevanjem vsebin človekovih pravic v svoj pouk in z ustvarjanjem učnega okolja, v katerem se skupne vrednote udejanjajo v vsakdanjih odnosih, ravnanjih in odločitvah. Načela človekovih pravic povezuje s konkretnimi situacijami iz življenja razreda in šole ter tako spodbuja njihovo razumevanje kot temelja skupnega življenja v demokratični skupnosti. Učitelj naj smiselno vključuje vsebine Splošne deklaracije človekovih pravic, Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih

svoboščin in Ustave Republike Slovenije v pouk ter spodbuja razumevanje, da skupni vrednotni in pravni okvir velja za vse ljudi in da njegovo spoštovanje varuje tako interese posameznika kot skupnosti. Cilj uresničuje tudi z vključevanjem učencev v sooblikovanje razrednih in šolskih pravil, ki predstavljajo izkustveno in konkretno udejanjanje človekovih pravic in odgovornosti v šolskem življenju.

Primeri

- raziskovanje posameznih človekovih pravic in svoboščin ter različnih koncepcij in razprava o njihovem pomenu v vsakdanjem življenju;
- analiza raznovrstnih besedil, ki tematizirajo posamezne določbe pravnih dokumentov ter primere uresničevanja ali kršenja človekovih pravic in svoboščin;
- študije primerov iz zgodovine ali sodobne družbe, pri katerih učenci presojajo spoštovanje človekovih pravic ter možne načine njihovega varovanja;
- sooblikovanje in upoštevanje pravil igre in s tem pravice vseh do varnega in vključujočega športnega udejstvovanja in sodelovanja;
- raziskovanje dostopnosti kakovostne pitne vode v različnih delih sveta ter razprava o pravici do zdravega življenjskega okolja;
- ustvarjanje umetniškega dela, ki izraža pomen človekovega dostojanstva in temeljnih človekovih pravic;
- sodelovanje pri oblikovanju, utemeljevanju in vrednotenju razrednih ali šolskih pravil z vidika načel človekovih pravic, enakosti in pravičnosti;
- izvedba raznolikih participativnih dejavnosti, v katerih učenci obravnavajo družbena vprašanja in dileme ter iščejo rešitve v skladu z ustavnimi vrednotami in človekovimi pravicami.

1.2.1.2 SC

Razume, da so človekove pravice univerzalne in nepogojene, da uveljavljajo vrednote svobode in enakosti.

Opis skupnega cilja

Načelo univerzalnosti človekovih pravic pomeni, da človekove pravice pripadajo vsem ljudem ne glede na spol, narodnost, vero, starost, socialni položaj ali druge osebne okoliščine (OZN, 1948), načelo neodtujljivosti pa, da jih praviloma ni mogoče odvzeti ali se jim odpovedati. Obe načeli pojasnjujeta načelo nepogojenosti človekovih pravic, ki pomeni, da njihovo uživanje ni odvisno od posameznikovih osebnih okoliščin, pripadnosti ali statusa. Univerzalnost in nepogojenost človekovih pravic sta temelj za uveljavljanje vrednot svobode in enakosti. Načelo enakosti poudarja, da imajo vsi ljudje enako vrednost, iz česar izhaja prepoved diskriminacije ter zahteva po spoštovanju enakega dostojanstva in enakih pravic vseh (OZN, 1948, 1. in 2. člen). Svoboda je razumljena kot pravica posameznika do samostojnega oblikovanja svojega življenja, izražanja mnenj in razvijanja lastne osebnosti, vendar vedno ob spoštovanju pravic drugih. Zato svoboda ni neomejena, temveč je lahko v posameznih primerih zaradi varovanja pravic drugih ljudi ali javnega interesa zakonsko omejena.

Pomen skupnega cilja

Razumevanje univerzalnosti, neodtujljivosti in nepogojenosti človekovih pravic je pomembno za preprečevanje diskriminacije in izključevanja. Zavedanje, da človekove pravice pripadajo vsakomur, omogoča lažje prepoznavanje nepravičnosti, spodbuja empatijo in krepi pripravljenost za zavzemanje za pravice ljudi, ki so jim te kršene. Razumevanje vrednote svobode učencem pomaga razumeti, da svoboda ni le možnost ravnati po lastni volji, temveč prav tako pomeni odsotnost neupravičenega poseganja drugih v naše življenje in našo odgovornost za skupno življenje. Omogoča razumevanje, da svoboda vključuje pravico ljudi, da sodelujejo pri oblikovanju pravil in omejitev, po katerih živijo, zato omejitve ne zmanjšujejo svobode, ampak jo omogočajo. Razumevanje vrednote enakosti učencem pomaga razumeti, da enakost ne pomeni, da smo si ljudje v vsem enaki, temveč da smo vsi enako vredni in upravičeni do enakega spoštovanja, pravične obravnave ter enakih možnosti za razvoj svojih potencialov (Šimenc, 2021, str. 19). Uresničevanje cilja spodbuja spoštovanje različnosti, zavračanje diskriminacije in stereotipov ter krepi občutek odgovornosti za varovanje človekovih pravic in ustvarjanje pravičnejše družbe.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da pojme, povezane s človekovimi pravicami ter vrednotami svobode in enakosti, obravnava ne le kot abstraktne koncepte, temveč jih povezuje s konkretnimi primeri, družbenimi pojavi in vsakdanjimi izkušnjami učencev. Pri učencih razvija njihovo razumevanje skozi cilje predmeta, hkrati pa jim omogoča, da raziskujejo, kako se človekove pravice, svoboda in enakost uresničujejo v šoli, lokalni skupnosti in širši družbi, ter jih vključuje v sooblikovanje razrednih in šolskih pravil. Pri tem uporablja primere uresničevanja in kršenja človekovih pravic, ki omogočajo povezovanje načel človekovih pravic s konkretnimi življenjskimi okoliščinami. Posebno pozornost naj namenja etičnim dilemam in situacijam, v katerih sta univerzalnost ali neodtujljivost človekovih pravic postavljeni pred izziv, saj takšni pristopi pri učencih razvijajo kritično presojanje, utemeljevanje ter poglobljeno etično razmišljanje.

Primeri

- razprava o etičnih dilemah in konfliktih med različnimi pravicami;
- razprava, kako razredna in šolska pravila udejanjajo načeli enakosti in svobode;
- analiza primerov sistematičnega kršenja človekovih pravic v preteklosti in sedanjosti ter razprava o mehanizmih njihovega varstva;
- analiza raznolikih besedil, v katerih so v ospredju vprašanja pravičnosti, enakosti in svobode;
- analiza podatkov o neenakostih med različnimi skupinami prebivalstva ter presojanje njihove povezanosti z načelom enakosti;
- interpretacija umetniških del, ki obravnavajo svobodo, enakost ali diskriminacijo.

1.2.1.3 SC

Razume in sprejema, da je obstoj pravic pogojen s spoštovanjem individualne dolžnosti do enake pravice drugega.

Opis skupnega cilja

Človekove pravice so povezane z odgovornostmi in dolžnostmi do drugih. Med pravicami in odgovornostmi obstaja medsebojna povezanost, saj uveljavljanje pravic posameznika poteka v odnosu do drugih ljudi (prim. Kovač Šebart in Krek, 2007). Uresničevanje človekovih pravic predpostavlja spoštovanje enakih pravic drugih, saj ima vsak človek enako dostojanstvo in enake temeljne pravice. Posameznik zato pri uveljavljanju svojih pravic upošteva dolžnost, da ne posega v enake pravice drugih ljudi. Odgovorno ravnanje vključuje odzivanje na potrebe drugih ter razumevanje medsebojne soodvisnosti ljudi in potrebe po medsebojni podpori (Banjac, 2025).

Pomen skupnega cilja

Razumevanje povezanosti človekovih pravic in dolžnosti je pomembno za sobivanje v skupnostih. Vsaka pravica hkrati vključuje tudi odgovornost do sočloveka, kar pomeni, da je uživanje lastnih pravic neločljivo povezano s spoštovanjem pravic drugih. Takšno razumevanje spodbuja razvoj etičnega zavedanja, medsebojnega spoštovanja in odgovornega ravnanja, ki ne temelji zgolj na zunanjih pravilih, temveč na notranjem prepričanju o pomenu pravičnih in spoštljivih odnosov. Le ob spoštovanju dolžnosti, ki izhajajo iz pravic vseh ljudi, je mogoče ustvarjati pravično, vključujočo in demokratično skupnost.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj uresničuje cilj z razvijanjem razumevanja povezanosti pravic in dolžnosti ter z usmerjanjem učencev k spoznanju, da je uveljavljanje lastnih pravic neločljivo povezano s spoštovanjem enakih pravic drugih ljudi. Učitelj naj omogoča razpravo o konkretnih življenjskih situacijah ter usmerja premislek o posledicah ravnanja posameznika za druge in skupnost; med drugim o pretiranem individualizmu, sebičnosti, zasledovanju zgolj lastnih interesov in delovanju zgolj za lastne koristi. Pomembno vlogo ima tudi učiteljev zgled, saj s spoštljivo komunikacijo, pravično obravnavo in odgovornim ravnanjem udejanja vrednote, ki jih cilj razvija.

Primeri

- sooblikovanje razrednih in šolskih pravil ter kriterijev uspešnosti za sodelovanje in komuniciranje;
- analiza situacij, v katerih so bile pravice uveljavljane brez upoštevanja dolžnosti do drugih;
- obravnava primerov iz zgodovine, literature ali aktualnega dogajanja, povezanih s pravicami in dolžnostmi;
- razprava o etičnih dilemah in konfliktih med pravicami;
- sodelovanje v ekipnih dejavnostih ob zavedanju, da je lastna uspešnost povezana s spoštovanjem pravic in prispevka drugih članov skupin;
- refleksija skupinskega dela z vidika odgovornosti, spoštovanja dogovorov in pravic vseh članov skupine.

1.2.1.4 SC

Razume in sprejema, da je dolžnost do enake pravice drugega dolžnost zaradi dolžnosti (ne le pravica zaradi individualnega interesa).

Opis skupnega cilja

Dolžnost spoštovati enake pravice drugih temelji na razumevanju, da pravice posameznika vedno spremljajo dolžnosti do drugih ter da njihovo uresničevanje poteka v skupnem družbenem prostoru in medsebojnih odnosih v skupnostih (prim. Kovač Šebart in Krek, 2007). Notranja etična zaveza spoštovanju pravic drugih je neločljivo povezana z življenjem v skupnosti, zato cilj presega razumevanje dolžnosti kot nečesa, kar izpolnjujemo zgolj zaradi lastnega interesa, družbenih pričakovanj ali strahu pred sankcijami. Spoštovanje in uresničevanje človekovih pravic zato ni zgolj vprašanje upoštevanja pravil, temveč tudi osebne odgovornosti in etične zavezanosti skupnim vrednotam.

Pomen skupnega cilja

Cilj vključuje razvijanje notranje moralne motivacije in razumevanje, da demokratična skupnost lahko dolgoročno deluje le, če njeni člani skupne norme spoštujejo zaradi njihove vrednosti, ki temelji na spoštovanju človekovega dostojanstva, medčloveških odnosih in skupnem dobrem, ne zgolj zaradi strahu pred kaznijo ali pričakovanja nagrade. Cilj je usmerjen h krepitvi odgovornega ravnanja, ki ne izhaja iz sebičnih nagnjenj ali zgolj zasledovanja lastnih interesov (npr. da pravila veljajo le tedaj, ko posamezniku

koristijo). Razumevanje dolžnosti kot vrednote krepi moralno avtonomijo in s tem tudi zmožnost etičnega odločanja v okoliščinah brez zunanjega nadzora. V šolskem okolju se to kaže v spoštovanju pravil, dogovorov in prevzetih obveznosti zaradi zavedanja, da takšno ravnanje prispeva k skupnemu dobremu. Izkušnje razlikovanja med ravnanjem iz dolžnosti ter ravnanjem iz koristi ali pritiska prispevajo k oblikovanju integritete in zaupanja, ki sta temelj demokratične kulture. Udejanjanje teh načel v razredni skupnosti, pri skupinskem delu in skrbi za skupno dobro omogoča razvoj odgovornega ravnanja ter krepi temelje sodelovanja in delovanja v demokratični skupnosti.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da učencem omogoča razmislek o odnosu med pravicami, dolžnostmi in odgovornostmi v vsakdanjih življenjskih situacijah. Pri obravnavi izhaja iz primerov, v katerih je treba tehtati med lastnimi interesi in spoštovanjem enakih pravic drugih. Učence spodbuja k utemeljevanju, presojanju posledic ravnanj ter razmisleku o razlogih za spoštovanje pravil in dogovorov. Posebno pozornost namenja dejavnostim, ki učencem pomagajo razlikovati med ravnanjem zaradi zunanjih spodbud ali sankcij in ravnanjem, ki temelji na notranjem sprejemanju dolžnosti in odgovornosti. Učencem omogoča tudi izkušnje prevzemanja odgovornosti v okoliščinah, kjer ni neposrednega nadzora, ter spodbuja refleksijo o pomenu zaupanja, poštenosti, odgovornosti in izpolnjevanja dogovorov za življenje v skupnosti. Učitelj cilj uresničuje tudi z vključevanjem učencev v oblikovanje in uresničevanje razrednih pravil, skupnih dogovorov ter dejavnosti, ki zahtevajo sodelovanje, medsebojno pomoč in prevzemanje odgovornosti za skupno dobro. Pri tem učence usmerja k prepoznavanju, da spoštovanje pravic drugih ni zgolj zahteva pravil, temveč izraz spoštovanja človekovega dostojanstva in temelj delovanja demokratične skupnosti.

Primeri

- analiza primerov, kjer učenci presojajo, ali posameznik ravna zaradi dolžnosti, osebne koristi, pričakovane nagrade ali strahu pred posledicami;
- analiza situacij, v katerih posameznik pri uveljavljanju svojih interesov ali pravic poseže v pravice drugih, ter predlaganje odgovornih načinov ravnanja;
- razprava o situacijah, v katerih posameznik ravna pravilno, čeprav ga nihče ne nadzoruje in od tega nima neposredne koristi;
- razprava o pomenu spoštovanja pravil in dogovorov tudi takrat, ko njihovo kršenje ostane neopaženo;

- obravnava etičnih dilem, pri katerih se učenci opredeljujejo med ravnanjem v skladu z lastnim interesom in ravnanjem, ki ga prepoznajo kot moralno pravilno;
- vrednotenje posledic ravnanj, ki izhajajo iz odgovornosti in skrbi za skupno dobro, v primerjavi z ravnanji, ki jih vodi zgolj osebna korist.

1.2.1.5 SC

Razume in sprejema človekove pravice in dolžnosti kot osnovno, vsem državljanom skupno etiko (moralo), ki uveljavlja vrednote spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnice, zakona, lastnine, nediskriminacije in strpnosti.

Opis skupnega cilja

Človekove pravice in dolžnosti so temelj demokratične skupnosti in predstavljajo vsem državljanom skupno etiko (moralo), ki utemeljuje in uveljavlja tako vrednote spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnice, zakona, lastnine, nediskriminacije in strpnosti kot tudi solidarnost, skrb drug za drugega, medsebojno pomoč in podporo (Banjac, 2025). Človekove pravice niso zgolj pravice posameznika, temveč skupni etični okvir, ki omogoča oblikovanje solidarnih in vključujočih skupnosti (Banjac in Šipuš, 2026), ki v sodobnih pluralnih družbah omogoča sobivanje različnih verskih, kulturnih in svetovnonazorskih nazorov in skupin (Kovač Šebart in Krek, 2007).

Pomen skupnega cilja

Uresničevanje cilja razvija razumevanje človekovih pravic in dolžnosti kot skupne etične osnove demokratične skupnosti. Skupna etika (morala) ni v nasprotju z različnimi osebnimi, verskimi, kulturnimi ali svetovnonazorskimi prepričanji, temveč omogoča njihovo enakopravno sobivanje. Njena vloga ni v poenotenju vrednotnih izhodišč posameznikov, ampak v zagotavljanju spoštovanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, enakosti in pravic vseh ljudi. Strpnost se zato ne razume zgolj kot dopuščanje razlik, temveč kot aktivno spoštovanje svobode mišljenja, vesti, vere, izražanja ter enakega dostojanstva vsakega posameznika. Takšno razumevanje človekovih pravic in dolžnosti krepi družbeno povezanost, omogoča vključujoče in solidarno sobivanje ter predstavlja temelj odgovornega delovanja v demokratični skupnosti.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da vrednote človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnicoljubnosti, spoštovanja zakona, lastnine, nediskriminacije, strpnosti, solidarnosti in skrbi za druge povezuje s konkretnimi človekovimi pravicami ter z vsakdanjimi situacijami v razredu, šoli in širši skupnosti. Ustvarja priložnosti za prepoznavanje vrednot, razumevanje njihovega pomena in presojo njihove vloge pri urejanju skupnega življenja. Učence spodbuja k dialogu, skupnemu premišljevanju, argumentirani razpravi in obravnavi različnih perspektiv pri vprašanjih, povezanih s človekovimi pravicami in skupnimi etičnimi vrednotami demokratične družbe. Učence spodbuja k raziskovanju in kritičnemu presojanju dejanskih primerov nepravičnosti, neenakosti, diskriminacije, predsodkov, nestrpnosti, družbene izključenosti in nesolidarnosti v šolskem okolju in širši družbi. Pri medosebnih konfliktih, kršitvah pravil in drugih konkretnih situacijah pri učencih spodbuja razmislek o tem, katere človekove pravice in vrednote so bile kršene, kakšne posledice imajo posamezna ravnanja za posameznike in skupnost ter kako lahko z odgovornim, vključujočim in solidarnim ravnanjem prispevamo k bolj pravični skupnosti. Tako človekove pravice in z njimi povezane vrednote postajajo merilo za presojo in odgovorno ravnanje v konkretnih življenjskih situacijah.

Primeri

- analiza primerov iz vsakdanjega življenja, medijev, literature ali umetnosti, ki odpirajo vprašanja človekovega dostojanstva, pravičnosti, enakosti, strpnosti in nediskriminacije;
- preučevanje zgodovinskih in sodobnih primerov uresničevanja oziroma kršenja človekovih pravic ter presojanje njihovih posledic za posameznike in skupnosti;
- analiza primerov športnega vedenja z vidika pravičnosti, spoštovanja pravil, nediskriminacije, spoštovanja in človekovega dostojanstva;
- presojanje etičnih vprašanj, povezanih z uporabo tehnoloških inovacij, z vidika človekovega dostojanstva, pravičnosti, resnicoljubnosti, odgovornosti ter vpliva na posameznike, skupnosti in okolje;
- analiza primerov ravnanj, ki izražajo solidarnost, medsebojno pomoč, podporo in skrb za druge, ter razmislek o njihovem pomenu za skupnost;
- presojanje medosebnih konfliktov, primerov izključevanja ali kršitev pravil z vidika človekovega dostojanstva, pravičnosti in odgovornosti do drugih.

Etična refleksija

1.2.2.1 SC

Spoznava, da obstajajo moralna vprašanja, pri katerih ni vnaprej danih od vseh sprejetih odgovorov.

Opis skupnega cilja

Moralna vprašanja nimajo vedno vnaprej danih in splošno sprejetih odgovorov, saj se oblikujejo prek odnosov v konkretnih družbenih okoliščinah. Oblikujejo se, ko odgovor na določeno moralno vprašanje ni samoumeven in so v medsebojni napetosti različne vrednote, interesi ter predstave o pravičnosti, svobodi in odgovornosti, zaznamuje pa jih tudi neenaka porazdelitev moči in virov. Etični razmisleki terjajo vprašanja, kot so: kaj je prav storiti, kakšno je dobro življenje in kakšna je pravična družba. Ker ljudje izhajajo iz različnih izkušenj, vrednot in pogledov na svet, lahko do istih moralnih vprašanj zavzemajo različna stališča, zato je etična presoja neločljivo povezana s premislekom, utemeljevanjem in kritičnim preverjanjem razlogov ter argumentov (Šimenc, 2016).

Pomen skupnega cilja

Uresničevanje cilja učencem omogoča razvijanje in krepitev etične refleksije ter kritičnega mišljenja. Ker moralna vprašanja pogosto ne dopuščajo enoznačnih in vnaprej danih odgovorov, terjajo premislek, tehtanje različnih razlogov, vrednot in perspektiv, oblikovanje, artikuliranje in predstavitev lastnih stališč drugim, poslušanje drugih in argumentiran dialog učencev o teh vprašanjih. Hkrati uresničevanje cilja razvija razumevanje, da moralna vprašanja nastajajo v konkretnih družbenih okoliščinah ter da imajo lahko različne odločitve različne posledice za posameznike in družbene skupine. Pomen skupnega cilja je v razvijanju kritične presoje moralnih norm, občutljivosti za vprašanja pravičnosti in neenakosti ter v oblikovanju utemeljenih stališč, ki prispevajo k bolj pravičnim, vključujočim in demokratičnim oblikam skupnega življenja.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da oblikuje varen prostor za raziskovanje in argumentiran dialog učencev o moralnih vprašanjih. Kadar se pri pouku odpre moralno vprašanje, je pomembno, da se mu ne izogiba, temveč pri učencih ozavešča, da gre za vprašanje, pri katerem ni enega vnaprej danega in splošno sprejetega odgovora. Zato tako vprašanje zahteva premislek, tehtanje razlogov in argumentirano presojo. Učence spodbuja k soočanju različnih pogledov, primerjavi argumentov in kritični presoji različnih stališč. Pri

obravnavi teh vprašanj učitelj usmerja proces etičnega razmišljanja: postavlja vprašanja, opozarja na različne perspektive in argumente ter spodbuja nadaljnji premislek. S takšnim načinom pouka učitelj pri učencih krepi zavedanje, da je razmišljanje o moralnih vprašanjih pomemben del učenja.

Primeri

- obravnava etičnih dilem skozi literarna besedila, zgodovinske dogodke ali aktualna družbena vprašanja, primerjanje različnih možnih odgovorov in njihovih utemeljitev;
- razprava o etičnih vidikih razvoja znanosti in tehnologije (npr. umetna inteligenca, genski inženiring);
- analiza umetniških del, ki odpirajo vprašanja dobrega življenja, pravičnosti, odgovornosti ali svobode ter omogočajo različne interpretacije;
- presojanje vprašanj pravičnosti, odgovornosti in skupnega dobrega z vidika različnih posameznikov ali družbenih skupin;
- razprava o etičnih dilemah v športu, povezanih z nepošteno prednostjo, goljufanjem ali uporabo nedovoljenih sredstev, ter tehtanje argumentov za različna stališča;
- analiza primerov moralnega poguma, odgovornosti ali državljanske nepokorščine v okoliščinah, kjer ni enoznačnega odgovora o tem, katero je pravilno ravnanje.

1.2.2.2 SC

Razvija občutljivost za moralna vprašanja ter sposobnosti, da o njih razmišlja skupaj z drugimi.

Opis skupnega cilja

Cilj poudarja pomen skupnega obravnavanja in premisleka o moralnih vprašanjih, kar omogoča razvijanje in krepitev občutljivosti zanje. Razmišljanje o moralnih vprašanjih skupaj z drugimi se uresničuje v procesu dialoga, v katerem imajo pomembno vlogo spraševanje, poslušanje, oblikovanje in predstavljanje stališč, utemeljevanje in kritična presoja razlogov. Moralna presoja je tako rezultat osebnega razmisleka in dialoga z drugimi, ki vključuje odprtost za različne perspektive ter pripravljenost na kritično preverjanje lastnih stališč (Šimenc, 2016).

Pomen skupnega cilja

Pomen cilja je v prepoznavanju moralnih razsežnosti ravnanj, odnosov in družbenih pojavov ter krepitvi razumevanja, da so moralna vprašanja sestavni del vsakdanjega življenja, medosebnih odnosov in družbenega delovanja. Moralne presoje se ne oblikujejo izolirano, temveč v procesu skupnega raziskovanja in soočanja različnih pogledov, izkušenj in argumentov, zato je pomembna pripravljenost na poslušanje drugih, kritično presojo razlogov in preverjanje lastnih stališč. Cilj prispeva k razumevanju, da imajo moralne odločitve posledice za posameznike in skupine ter da je skupno raziskovanje moralnih vprašanj pomemben del odgovornega delovanja in demokratične kulture dialoga (Šimenc, 2016).

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da načrtno usmerja pozornost učencev na moralne razsežnosti situacij, odnosov in družbenih pojavov. Učence spodbuja k prepoznavanju vprašanj pravičnosti, odgovornosti, medsebojnih odnosov, dobrega življenja in skupnega dobrega ter k razmisleku o tem, kako različna ravnanja in odločitve vplivajo na posameznike in skupnosti. Učence navaja na prepoznavanje različnih pogledov, izkušenj in interesov, ki se pojavljajo pri moralnih vprašanjih, ter na občutljivost za posledice odločitev za druge ljudi. Učitelj organizira dejavnosti, ki vključujejo skupno raziskovanje in argumentiran dialog. Uporablja lahko vodene razprave, sokratski dialog, študije primerov ali druge oblike skupinskega raziskovanja in oblikuje varno učno okolje, v katerem imajo učenci možnost izražati in utemeljevati svoja stališča, poslušati druge, zastavljati vprašanja, pojasnjevati, iskati razloge, navajati posledice ter kritično presojati različne argumente in perspektive. Učitelj deluje predvsem kot moderator in spodbujevalec skupnega raziskovanja, ki skrbi za odprt, argumentiran in spoštljiv dialog ter učence spodbuja k refleksiji lastnega mišljenja, uporabljenih argumentov in različnih perspektiv (prim. Šimenc, 2016).

Primeri

- prepoznavanje in analiza moralnih vprašanj v književnih besedilih, filmih, umetniških delih ali zgodovinskih primerih;
- razprava o odgovornosti posameznika in skupnosti ob medvrstniškem nasilju, izključevanju ali v spletni komunikaciji;
- skupinsko raziskovanje vprašanj pravičnosti, odgovornosti, spoštovanja, solidarnosti in skupnega dobrega;
- raziskovanje moralnih vprašanj, povezanih z varovanjem okolja, trajnostnim razvojem in odnosom do prihodnjih generacij;

- skupno presojanje moralnih vprašanj, ki se pojavljajo pri sodelovanju, tekmovanju, reševanju sporov in sprejemanju skupnih odločitev;
- razprava o moralnih vidikih uporabe novih tehnologij, družbenih omrežij ali umetne inteligence;
- refleksija o poteku skupnega razmišljanja, uporabljenih argumentih ter različnih perspektivah, ki so se pojavile v razpravi.

Sodelovanje z drugimi v skupnosti in za skupnost

1.2.3.1 SC

Z namenom uresničevanja skupnega dobrega sodeluje z drugimi ter podaja in uresničuje predloge, ki kakovostno spreminjajo skupnosti.

Opis skupnega cilja

Posameznikova participacija in njegovo sodelovanje z drugimi sta ključna za oblikovanje in uresničevanje predlogov za spreminjanje družbenega okolja za skupno dobro. Gre za proces, ki poteka skozi dialog, soočanje različnih družbenih izkušenj, usklajevanje različnih interesov, prevzemanja odgovornosti in sodelovanja pri oblikovanju rešitev. Vključuje tudi prepoznavanje, da so možnosti vplivanja, moč in dostop do virov v skupnostih pogosto neenako porazdeljeni ter da kakovostne spremembe zahtevajo upoštevanje različnih pogledov in izkušenj, zlasti tistih, ki so pogosto spregledani. Podajanje in uresničevanje predlogov tako zajema skupno prepoznavanje izzivov, presojo njihovih družbenih, ekonomskih in političnih vzrokov ter oblikovanje izvedljivih načinov ukrepanja, pri čemer predlogi niso usmerjeni zgolj v prilagajanje obstoječim razmeram, temveč vključujejo tudi spreminjanje nepravičnih praks, pravil in odnosov, ki probleme povzročajo ali ohranjajo (Banjac, Pušnik in Šipuš, 2022; Pušnik, Zevnik Tomazin in Šipuš, 2025; Banjac in Šipuš, 2026).

Pomen skupnega cilja

Cilj poudarja, da se spremembe v skupnostih, ki oblikujejo kakovostno življenje za vse člane, oblikujejo skozi sodelovanje, dialog, skupno odločanje in delovanje. Cilj poudarja razumevanje, da skupno dobro ni vnaprej določeno, temveč nastaja v procesu usklajevanja različnih potreb, interesov in pogledov ter da skupnosti zaznamujejo različne možnosti sodelovanja in vplivanja na odločitve. Pomen cilja je v krepitvi skupnega demokratičnega delovanja, ki omogoča prepoznati izzive skupnosti, vključevati tudi pogosto

spregledane glasove ter oblikovati predloge za spremembe. Izkušnje sodelovanja pri učencih krepijo občutek pripadnosti, solidarnosti in skupne učinkovitosti ter prispevajo k razumevanju, da kakovostne spremembe ne odpravljajo le posledic problemov, temveč lahko posegajo tudi v njihove družbene, ekonomske in politične vzroke. Takšno razumevanje predstavlja pomemben temelj aktivnega, odgovornega in demokratičnega državljanstva.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje pri pouku skozi sodelovalno, raziskovalno, problemsko in projektno učenje ter ob obravnavi vsebin, povezanih s skupnim dobrim, solidarnostjo, demokratičnim odločanjem, participacijo in delovanjem v skupnosti. Uresničuje se tudi skozi dejavnosti razredne in šolske skupnosti, prostovoljske dejavnosti ter pobude za izboljšanje šolskega ali lokalnega okolja. Učitelj oblikuje priložnosti za skupno prepoznavanje potreb in problemov skupnosti, oblikovanje predlogov za njihovo reševanje ter sodelovanje pri njihovi uresničitvi. Učence spodbuja k raziskovanju različnih pogledov, interesov in potreb, tudi tistih, ki so pogosto spregledani ali redkeje slišani, ter k iskanju rešitev, ki prispevajo k skupnemu dobremu. Učencem omogoča participacijo pri skupnem odločanju, načrtovanju in vrednotenju skupnih dejavnosti ter jih spodbuja k razmisleku o vzrokih problemov, možnih načinih ukrepanja in učinkih sprejetih odločitev. Posebno pozornost naj namenja refleksiji procesa sodelovanja, kakovosti sprejetih rešitev in njihovemu vplivu na skupnost.

Primeri

- študija primerov skupnostnega delovanja, ki je prispevalo k odpravljanju družbenih problemov ali izboljšanju kakovosti življenja v skupnosti;
- raziskovanje potreb in izzivov razreda, šole ali lokalnega okolja ter oblikovanje predlogov za njihovo reševanje;
- priprava in predstavitev pobud za izboljšanje šolskega ali lokalnega okolja ter sodelovanje pri njihovem uresničevanju;
- sodelovanje v projektih, ki spodbujajo solidarnost, medsebojno pomoč, vključevanje ali skrb za skupno dobro;
- izvedba okoljske, humanitarne ali druge skupnostne pobude ter vrednotenje njenega vpliva na skupnost;
- vrednotenje uspešnosti izvedenih pobud z vidika skupnega dobrega, vključevanja različnih glasov in doseženih sprememb.

1.2.3.2 SC

Prek lastnega delovanja ozavešča pomen skrbi za demokratično skupnost ter krepi zavedanje o pomenu pripadnosti skupnostim za lastno dobrobit in dobrobit drugih.

Opis skupnega cilja

Demokracija in demokratične skupnosti niso samoumevne, temveč se krepijo in ohranjajo z aktivnim vključevanjem v skupne zadeve. Poudarek je na aktivnem sodelovanju, dialogu, odgovornosti, povezanosti in prizadevanju za skupno dobro. Osebna dobrobit je neločljivo povezana z dobrobitjo drugih in življenjem v skupnosti, saj smo ljudje odvisni drug od drugega, potrebujemo povezanost in kakovostne odnose z drugimi. Skupnost zato ni zbirka medsebojno izoliranih posameznikov, temveč nastaja in se ohranja skozi odnose, skrb, odgovornost in sodelovanje (Banjac, 2025; Banjac in Šipuš, 2026). Občutek pripadnosti skupnosti, ki se razvija z našo aktivno vlogo v njej, prispeva tako k lastni dobrobiti kot dobrobiti drugih.

Pomen skupnega cilja

Uresničevanje cilja pri učencih omogoča razumevanje, da demokratično delovanje in skrb za skupnost ne prispevata zgolj k dobrobiti drugih, temveč tudi k lastni dobrobiti. Kakovost posameznikovega življenja je namreč odvisna od vključenosti, sprejetosti, odnosov z drugimi, sodelovanja in medsebojne podpore in ne zgolj od njegovih prizadevanj ali truda. Takšno razumevanje prispeva k preseganju pretiranega individualizma in krepi zavedanje, da je dobrobit posameznika tesno povezana z dobrobitjo drugih in skupnosti kot celote. Pomemben vidik cilja je tudi razumevanje, da demokracija ni samoumevna, temveč jo je treba ohranjati in krepiti z aktivnim delovanjem njenih članov. Uresničevanje cilja krepi tudi občutljivost za nepravičnosti, izključevanje in neenakosti ter pripravljenost za sodelovanje pri oblikovanju bolj pravičnih, vključujočih in solidarnih skupnosti. Hkrati poudarja pomen pripadnosti skupnostim, ki posamezniku zagotavlja oporo, smisel in povezanost z drugimi, ter prispeva k dobrobiti vseh članov skupnosti. Razumevanje te medsebojne povezanosti predstavlja pomemben temelj aktivnega in odgovornega državljanstva.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da ustvarja priložnosti za aktivno sodelovanje v različnih skupnostih ter za izkušnje pripadnosti, medsebojne podpore, odgovornosti in skrbi za skupno dobro. Pri tem izhaja iz izkušenj razreda, šole in lokalnega okolja ter spodbuja

razmislek o tem, kako sodelovanje, zaupanje, solidarnost in vključevanje prispevajo k dobrobiti posameznikov in skupnosti. Učence usmerja k prepoznavanju pomena pripadnosti skupnostim, hkrati pa tudi k razumevanju posledic izključevanja, brezbrižnosti in neenakih možnosti sodelovanja. Za razvijanje razumevanja demokratične skupnosti učitelj spodbuja refleksijo lastnih izkušenj sodelovanja in skupnega delovanja ter odpira vprašanja odgovornosti, pravičnosti, vključenosti in skrbi za druge. Učence spodbuja k razmisleku o tem, kako se demokratična skupnost ohranja skozi sodelovanje njenih članov, ter vključuje primere demokratičnega delovanja, družbene solidarnosti in prizadevanja za odpravljanje nepravičnosti. Posebno pozornost namenja refleksiji o povezanosti med osebno dobrobitjo, dobrobitjo drugih in kakovostjo skupnega življenja.

Primeri

- pogovor ali refleksija o pomenu pripadnosti različnim skupnostim ter povezanosti med osebno in skupno dobrobitjo;
- študija primerov delovanja za skupno dobro ter razprava o njihovem vplivu na posameznike in skupnost;
- refleksija prispevka športnih dejavnosti k občutku pripadnosti skupini, medsebojni podpori, vključevanju in skupni dobrobiti;
- analiza primerov posameznikov ali skupin, ki so s svojim delovanjem prispevali k ohranjanju demokratičnih vrednot, človekovih pravic ali večji družbeni pravičnosti;
- načrtovanje in izvedba dejavnosti, ki krepijo povezanost, sodelovanje, medsebojno pomoč ali pripadnost skupnosti;
- vrednotenje prispevka skupne umetniške, kulturne ali druge ustvarjalne dejavnosti k povezanosti in pripadnosti skupnosti;
- razprava o državljanskih vrlinah, kot so odgovornost, solidarnost, skrb za druge, spoštovanje različnosti in pripravljenost za sodelovanje.

Aktivno državljanstvo in politična angažiranost

1.2.4.1 SC

Ob zavedanju pozitivnega pomena politike kot skupnega reševanja izzivov in skrbi za dobrobit vseh, pa tudi iskanja kompromisov in preseganja konfliktov, pozna raznolike oblike demokratičnega političnega angažiranja in se vključuje v politične procese, ki vplivajo na življenja ljudi.

Opis skupnega cilja

Cilj obravnava politiko kot prostor aktivnega sodelovanja državljanov pri opredeljevanju izzivov in problemov, sprejemanju odločitev, oblikovanju predlogov, njihovem uresničevanju ter presojanju njihovih učinkov in ne le kot delovanje izvoljenih predstavnikov in institucij. Za vključevanje v politične procese, ki vplivajo na življenja ljudi, je ključno poznavanje različnih oblik demokratičnega političnega angažiranja, preseganje konfliktov in iskanje kompromisov. Kompromis je razumljen kot rezultat odprtega in enakovrednega sodelovanja in ne kot prilagajanje interesom močnejših ali prikrivanje obstoječih razlik in konfliktov. Razumevanje, da politične procese zaznamujejo različne možnosti vplivanja, dostop do materialnih in človeških virov ter razmerja moči in delovanje za bolj pravične in vključujoče družbene odnose krepi in ohranja demokratične skupnosti (Pušnik, Zevnik Tomazin in Šipuš, 2025).

Pomen skupnega cilja

Uresničevanje cilja je pomembno za razvijanje pozitivnega odnosa do politike kot demokratičnega načina skupnega odločanja o zadevah, ki vplivajo na življenje ljudi. Prispeva k razumevanju, da demokratična skupnost temelji na sodelovanju njenih članov, na javni razpravi, soočanju različnih pogledov ter skupnem sprejemanju odločitev. Pomemben vidik cilja je spoznavanje različnih oblik politične participacije, ki vključuje tako volitve kot javne razprave, pobude, družbena gibanja, delovanje v civilnodružbenih in mladinskih organizacijah, prostovoljstvo ter druge oblike sodelovanja pri skupnih zadevah. Spodbuja razumevanje, da demokratično politično angažiranje ne pomeni zgolj izražanja mnenj ali prilagajanja obstoječim razmeram, temveč tudi kritično spremljanje institucij, opozarjanje na nepravičnosti, prepoznavanje potreb in organiziranje z drugimi ter s tem soustvarjanje pogojev za dobro življenje vseh članov skupnosti. Takšno razumevanje aktivnega državljanstva presega individualistične predstave državljanskega delovanja in poudarja odgovornost za skupnost, skrb za skupno dobro, vključevanje različnih glasov in sodelovanje pri oblikovanju bolj pravične in demokratične družbe (Banjac in Šipuš, 2026).

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da politiko predstavlja kot področje skupnega odločanja o javnih zadevah ter kot način demokratičnega reševanja družbenih problemov in skupnih izzivov. Pri tem izhaja iz izkušenj sodelovanja, odločanja in prevzemanja odgovornosti v razredni, šolski in lokalni skupnosti ter pri učencih spodbuja razumevanje, da so različni interesi, potrebe, vrednote in pogledi običajen del demokratičnega življenja. Pri učencih naj spodbuja razmislek, kako politične odločitve vplivajo na različne posameznike in družbene skupine ter ustvarja učno okolje, ki omogoča dialog, argumentirano razpravo, soočenje različnih stališč, raziskovanje družbenih vprašanj, oblikovanje in kritično presojo predlogov ter iskanje rešitev, ki ob spoštovanju demokratičnih načel omogočajo skupno življenje. Učence naj seznanja z različnimi oblikami demokratičnega političnega angažiranja in jim omogoča izkušnje participacije v šolskem in lokalnem okolju. Ob tem naj spodbuja razmislek o vzrokih družbenih problemov in izzivov, možnostih njihovega reševanja in vlogi posameznikov ter skupin pri oblikovanju družbenih sprememb.

Primeri

- analiza aktualnega družbenega ali političnega vprašanja z vidika vseh vključenih, različnih interesov in možnih posledic sprejetih odločitev;
- priprava pobude za izboljšanje razrednega, šolskega ali lokalnega okolja ter predstavitev predloga pristojnim deležnikom;
- simulacija demokratičnega odločanja, javne razprave, posveta, volitev ali referendumskega odločanja;
- analiza primerov konfliktov različnih interesov ter presojanje različnih načinov njihove demokratične obravnave;
- priprava javne predstavitve ali kampanje za ozaveščanje o družbeno pomembnem vprašanju;
- sodelovanje v šolskem parlamentu, prostovoljskih dejavnostih ali drugih oblikah demokratične participacije;
- analiza primerov družbenih gibanj in drugih oblik državljanskega angažiranja pri doseganju družbenih sprememb;
- kritična analiza medijskih prispevkov, političnih sporočil in javnih razprav z vidika argumentov, verodostojnosti informacij ter vpliva na javno mnenje.

Znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljansko držo

1.2.5.1 SC

Uporabi znanja vsakega posameznega predmetnega področja za kritično in aktivno državljansko držo.

Opis skupnega cilja

Znanje je orodje za razumevanje družbenih, ekonomskih, političnih, kulturnih in okoljskih procesov, za presojo informacij in virov, argumentov, različnih perspektiv in za oblikovanje utemeljenih stališč in odgovornih odločitev. Uporaba znanj posameznih predmetnih področij omogoča razumevanje sveta, kritično presojo družbenih pojavov, reševanje kompleksnih družbenih izzivov ter odgovorno in aktivno delovanje v skupnosti. Znanje nastaja v družbenem kontekstu, zato vključuje tudi preučevanje predpostavk, interesov in razmerij moči, ki vplivajo na nastajanje, uporabo in vrednotenje znanja. Kritična in aktivna državljanska drža zajema preplet razumevanja družbenih razmer in pripravljenosti za njihovo refleksijo in demokratično spreminjanje. Vključuje preizpraševanje navidezno samoumevnih razlag, norm in ureditev, pozornost do neenake porazdelitve moči, pravic, koristi in bremen ter uporabo znanja pri javnem izražanju stališč, sodelovanju z drugimi in soustvarjanju sprememb v demokratični skupnosti.

Pomen skupnega cilja

Pomen cilja je v razumevanju, da znanje ni nevtralna in od družbe ločena zbirka informacij, temveč pomembno sredstvo za razumevanje družbenih problemov, oblikovanje lastnih stališč, sprejemanje odločitev in aktivno državljansko delovanje. Povezovanje in uporaba znanj različnih predmetnih področij učencu omogočajo celovitejše razumevanje družbenih izzivov, kritično presojo družbenih, ekonomskih, političnih, kulturnih in okoljskih procesov ter razumevanje, kako na njih vplivajo interesi, institucije in razmerja moči. Kritična in aktivna državljanska drža ne temelji zgolj na presojanju informacij, prilagajanju obstoječim razmeram ali odgovornem individualnem ravnanju, temveč tudi na pripravljenosti za javno izražanje stališč, sodelovanju z drugimi ter vključevanju v demokratične procese, ki prispevajo k odpravljanju nepravičnosti in reševanju skupnih problemov.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj cilj uresničuje tako, da vsebine predmeta povezuje z aktualnimi družbenimi, okoljskimi, gospodarskimi, kulturnimi in političnimi vprašanji ter spodbuja uporabo znanja za razumevanje in kritično obravnavo konkretnih izzivov. Učence usmerja k presoji

verodostojnosti informacij ter k raziskovanju različnih perspektiv, interesov in predpostavk, ki vplivajo na razumevanje družbenih pojavov. Pomembno mesto ima medpredmetno in interdisciplinarno povezovanje znanja, saj kompleksnih družbenih problemov ni mogoče ustrezno razumeti zgolj z vidika ene discipline. Učitelj spodbuja raziskovanje družbenih vprašanj, argumentirano razpravo in uporabo znanja pri oblikovanju predlogov za reševanje skupnih izzivov. Ob tem ustvarja priložnosti za demokratično sodelovanje, dialog, sodelovanje v skupnih pobudah ter refleksijo o možnostih posameznikov in skupin, da prispevajo k družbenim spremembam.

Primeri

- analiza podatkov, raziskav in medijskih prispevkov o družbeno pomembnem vprašanju ter presoja njihove verodostojnosti, omejitev in družbenega pomena;
- raziskovanje vzrokov in posledic družbenega, okoljskega ali gospodarskega problema ter oblikovanje predlogov za njegovo reševanje;
- povezovanje znanj različnih predmetnih področij pri obravnavi vprašanj, kot so podnebne spremembe, družbena neenakost, migracije, zdravje ali trajnostni razvoj;
- primerjanje različnih razlag istega družbenega pojava ter presojanje interesov, vrednot in predpostavk, ki so v ozadju posameznih razlag;
- uporaba podatkov o zdravju, telesni dejavnosti ali življenjskih razmerah in oblikovanje predlogov za izboljšanje kakovosti življenja v skupnosti;
- ustvarjanje likovnih, glasbenih, gledaliških ali drugih umetniških del, ki izražajo kritičen pogled na aktualna družbena vprašanja;
- interpretacija umetniških del kot odzivov na družbene probleme ter razprava o vlogi umetnosti pri kritičnem razumevanju in spreminjanju družbe.

4 Podpodročje kultura in umetnost

4.1 Opis in namen podpodročja kultura in umetnost

Kultura je sklop duhovnih, materialnih, intelektualnih in čustvenih značilnosti, ki označujejo družbo ali družbeno skupino. Ne vključuje zgolj umetnosti in literature, temveč tudi način življenja, temeljne človekove pravice, vrednostne sisteme, običaje in verovanja (UNESCO Framework for culture and arts education, 2024). Kultura predstavlja okvir in način delovanja, ki se lahko časovno in prostorsko prenaša, izraža in doživlja med drugim z besedami (literatura in jezik), zvokom (glasba, radio, mediji), podobami (vizualna umetnost, mediji), gibanjem (ples, gledališče), spomeniki in predmeti (arhitektura, oblikovanje, obrt) in tradicionalnim znanjem (okolje in kulturna dediščina ter skupna znanja in predstave).

Umetnost je estetska in dialoška dejavnost, katere jedro sta individualna in skupna izkušnja. Z njo oblikujemo svet okoli sebe ter spreminjamo tudi sami sebe. Temelji na igrivosti, ustvarjalnosti, raziskovanju, občutenju, domiselnosti in skupnem delovanju. Izvir besede je v glagolu umeti, torej znati in moči nekaj narediti z rokami oz. s telesom.

Kot dejavnost, ki temelji na igrivosti, preizkušanju in iskanju, doživljamo umetnost z vsemi čutili, omogoča pa nam prehajanje iz »tukaj in zdaj« v »kjerkoli in kadarkoli«. Je ustvarjalna in družbena dejavnost, v kateri uživamo in tvorimo skupnosti, obenem pa vzgaja posameznike v odgovorne osebe ter prispeva k demokratičnosti družbe.

Povezovanje dejavnega soočanja z družbo in naravo se kaže skozi postopen razvoj posameznikove orientacije v svetu. Doživljanje kot način komunikacije v umetnosti in izkušnja kot gradnik osebne rasti sta ključni sestavini vsebin s področja umetnosti in kulture. Kot je zapisano v Unescovem dokumentu Framework for culture and arts education (2024), umetnost naredi vidne nekatere resnice, ki so včasih prikrite, in zagotavlja konkretne načine za prikazovanje različnih perspektiv in interpretacij sveta. Umetniška izkušnja pogosto zahteva pripravljenost prepustiti se neznanemu, ob tem pa umetniško ustvarjanje zagotavlja nove jezike in sredstva za razumevanje sveta, kulturno kritiko, etiko in politično delovanje.

Umetnostne prakse in znanja obsegajo glasbo, ples, likovno umetnost, literaturo, uprizoritvene in performativne umetnosti, film in digitalno umetnost ter predstavljajo oporo in pomoč pri poglabljanju in širjenju znanj na neumetniških področjih. Namen izobraževanja v umetnosti in z umetnostjo ni v tem, da bi vsi učenci postali umetniki, ampak da bi se naučili in bili zmožni živeti z umetnostjo, jo ceniti kot kulturo, dediščino ter vsebino,

ki jih veseli, bogati in omogoča človeško celovitost in povezovanje umetniškega doživljanja z drugimi znanji in veščinami, skupaj z drugimi.

Pri oblikovanju šolskega okolja, v katerem živimo kulturo in umetnost, spodbujamo participativen pristop in trajnostno sodelovanje s profesionalnimi kulturnimi ustanovami, umetniki, kulturnimi delavci ter širše z okoljem na polju znanosti in civilne družbe.

4.2 Skupni cilji podpodročja kultura in umetnost in priporočila za njihovo uresničevanje

Sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti

1.3.1.1 SC

Intuitivno ali zavestno (individualno in v skupini) vzpostavlja odnos do kulture, umetnosti, umetniške izkušnje in procesov ustvarjanja ter ob tem prepoznava lastna doživetja in se vživlja v izkušnjo drugega.

Opis skupnega cilja

Razvoj čutnega zaznavanja in poglobljenega doživljanja sveta pri mladih je ena primarnih nalog vzgojno-izobraževalnega sistema, še posebej na področju kulture in umetnosti. Čutno prepoznavanje in doživljanje je lahko zavestno ali intuitivno, vedno pa povezano s samozavedanjem in lastnim čustvovanjem. Doživljanje je zato treba razumeti kot primarno obliko komunikacije z umetnostjo, pa tudi kot orodje za razumevanje ter oblikovanje sebe in drugih. Ob individualnem doživljanju sveta spodbujamo tudi zmožnost skupnega doživljanja, presoje in izražanja. Učenci skozi poglobljeno celostno izkušnjo zaznavajo, osmišljajo, raziskujejo ter doživljajo okolje in samega sebe. V nadaljevanju izražajo svoja doživetja in jih primerjajo z doživetji drugih ter na ta način oblikujejo nove pomene in nova spoznanja.

Pomen skupnega cilja

Cilj je usmerjen v razvoj učenčeve zmožnosti osebnega, čutnega, čustvenega in miselnega stika z umetniškimi deli ter ustvarjalnimi procesi na intuitivni (učenčev spontan odziv na glasbeno, likovno ali dramsko delo) in zavestni ravni (učenec namerno reflektira svoje doživetje). Učenec prepoznava, kaj ob umetnini čuti in misli, hkrati pa razvija empatijo oz. se vživlja v izkušnjo drugega, kar je temelj estetskega razumevanja in moralnega razvoja. Cilj se udejanja v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu, ne le pri umetnostnih predmetih. Kroflič idr. (2022, str. 23–25) utemeljujejo, da je prvoosebna umetniška izkušnja nezamenljiv pedagoški potencial in primarna oblika komunikacije z umetnostjo ter orodje za razumevanje sebe in drugih. Ko učenec o svojih doživetjih razpravlja skupaj z vrstniki, nastajajo različne perspektive, novi pomeni in spoznanja v spontanem dialogu z drugimi. S tem se ustvarja prostor za vživljanje v izkušnjo drugega, kar krepi socialno empatijo.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj vzpostavi pogoje za neposredno srečevanje z umetniki in njihovimi deli: ogled gledališke ali lutkovne predstave, obisk koncerta, likovne razstave ali sodelovanje v spletnem ustvarjanju in dogajanju. Po doživetju učenci opisujejo svoja občutja in opažanja, brez vrednostnih sodb učitelja. Učitelj jih spodbuja z vprašanji: *Kaj se (ti) je zgodilo? Kaj si začutil?* ter se izogiba lastnim razlagam. Učence spodbudi, da v parih ali skupinah primerjajo svoja doživetja ter ugotavljajo podobnosti, razlike ali soustvarjajo odzivno sliko, zgodbo. Prehod od intuitivnega k zavestnemu doživljanju spodbuja z refleksijskimi zapisi, risanjem odzivov ali z dramatizacijo (izbor načina naj bo primeren starosti, interesom in zmožnostim učencev). Učno okolje mora biti varno, odprto in spodbudno, kjer nobeno doživetje ni napačno ali neustrezno.

Primeri

- po ogledu gledališke predstave se vživljajo in poustvarjajo različne vloge in situacije, izražajo opažanja, občutke ter jih predstavijo drugim;
- med poslušanjem glasbe ali po obisku koncerta svoje doživetje izrazijo nebesedno (z gibom, barvo, črto ali izbiro podobe), nato v paru primerjajo, kako je ista glasba nagovorila vsakega od njiju;
- na likovni razstavi ali ob spletni zbirki umetnin vsak izbere delo, ki ga najbolj nagovori, v kratkem refleksijskem zapisu ubesedi, kaj ob njem čuti in misli, v skupini pa nato prisluhne izbiram in doživetjem drugih ter poišče podobnosti in razlike med njimi;
- po branju literarnega dela ali ogledu filma isti dogodek ubesedijo z vidika različnih oseb v zgodbi in presodijo, kako se ob tem spremeni njihovo doživljanje dogajanja.

Raziskovanje in spoznavanje kulture ter umetnosti

1.3.2.1 SC

Raziskuje in spoznava kulturo, umetnost, umetniške zvrsti ter njihova izrazna sredstva v zgodovinskem in kulturnem kontekstu.

Opis skupnega cilja

Učenec spoznava kulturo in umetnost skozi zgodovinsko, družbeno in prostorsko umestitev na izbranem predmetnem področju. Kulturo sprejema kot obliko človeške dejavnosti v najširšem pomenu, ki vključuje materialne in nematerialne produkte posameznika, skupine ali družbe s področij jezika, umetnosti, tehnike ali znanosti kot tudi moralne sisteme in značilne načine življenja ter navade. Ob tem raziskuje umetniške jezike in njihova izrazna sredstva ter spoznava tako sodobno umetnost kot tudi kulturno dediščino.

Pomen skupnega cilja

Cilj zajema učenčevo zmožnost aktivnega in sistematičnega spoznavanja kulture in umetnosti, od posameznih del in zvrsti do njihove umeščenosti v zgodovinski in kulturni kontekst. Učenci spoznavajo in sprejemajo kulturo skozi proces raziskovanja (npr. išče informacije, primerja slogovne značilnosti, ugotavlja, kako kulturni in zgodovinski kontekst vpliva na nastanek in pomen umetniških del) ter tako spoznavajo materialno in nematerialno kulturno dediščino ter različne umetniške jezike (glasbeni, likovni, dramski, plesni, filmski, literarni, multimedijski) in njihova izrazna sredstva, ki jih preizkuša v novem kontekstu.

Cilj je medpredmetno naravnan: umetnostna področja se prepletajo z družboslovnimi, naravoslovnimi predmeti in jeziki, če je le mogoče, povezovati umetniška dela z določenimi področji znanja (npr. Fausta in naravoslovje). Učenec ob tem razvija kritično mišljenje, sposobnost kontekstualiziranja (razume, da vsako umetniško delo nastane v določenem času in prostoru), krepi zavest o skupni identiteti in spoštljiv odnos do raznolikosti kultur.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj načrtuje tematske raziskovalne naloge, pri katerih učenci preučujejo izbrano umetniško zvrst ali kulturno dobrino v kontekstu njenega nastanka in ohranjanja, a tudi na primer njeno kemično sestavo, fizikalne lastnosti in druge ocene (npr. starosti, razmerja in druge meritve). Priporoča se interdisciplinarni pristop, kjer učitelji različnih predmetov skupaj načrtujejo tematsko enoto, ki umetnostno vsebino poveže s predmetno. Dragoceni so obiski kulturnih ustanov (muzej, galerija, glasbena šola, arhiv), kjer učenci

spoznavajo originale in jih umeščajo v kulturno-zgodovinski kontekst. Pomembno je, da učenci ob spoznavanju postanejo aktivni raziskovalci, ne samo prejemniki podatkov.

Primeri

- raziskovanje zvoka in zvočne barve v povezavi z akustiko in razvojem zvočnih naprav;
- spoznavanje zakonitosti svetlobe in nastanka fotografije skozi prostor ter čas;
- spoznavanje kulturne krajine in poselitev prostora;
- razumevanje poljedelskih pridelkov kot dela kulture.

Izražanje v umetnosti in z umetnostjo

1.3.3.1 SC

Je radoveden in raziskuje materiale in umetniške jezike, se z njimi izraža, razvija domišljijo ter poglablja in širi znanje tudi na neumetniških področjih.

Opis skupnega cilja

Pristop poučevanja v umetnosti omogoča uporabo umetniških jezikov in praks ter neposredni stik z umetnostjo, materiali in umetniškim snovanjem. Gre za prvoosebno umetniško izkušnjo, ki učencu omogoča, da na igriv način in dejavno vstopa v svet. Ob tem se izgrajuje tudi spodbudno, inovativno in fleksibilno učno okolje. V ta namen učno okolje širimo v okolja, značilna za umetnost. Pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju pedagoškega procesa sodelujemo z umetniki in kulturnimi ustanovami. Izvedbo pouka prilagajamo naravi dela. V pouk vpeljujemo raznovrstne pristope, metode in oblike vzgojno-izobraževalnega dela.

Učni načrti omogočajo horizontalno (med predmeti) in vertikalno (znotraj predmeta, med razredi oziroma izobraževalnimi obdobji) povezovanje z namenom udejstvovanja na področju kulture, sodelovanja učiteljev, umetnikov in drugih strokovnjakov s področja kulture in umetnosti ter učencev pri skupnem načrtovanju, snovanju idej, raziskovanju umetniških jezikov in materialov, ustvarjanju ter umetniškem izražanju (npr. obisk restavratorskega centra z učiteljico fizike, kemije in zgodovine, ogled obnove kulturnega

spomenika, arheološkega izkopavanja, ogled manj znanih spomenikov, podeželskih in mestnih hiš). Pri tem naj se spodbuja domišljija, intuicija in radovednost.

Pomen skupnega cilja

Cilj zajema zmožnost ustvarjalnega izražanja z različnimi umetniškimi jeziki (glasbeni, likovni, dramski, plesni, filmski, literarni, multimedijski) in materiali. Učenec ni le sprejemnik umetnosti, ampak njen soustvarjalec: eksperimentira, odkriva izrazne možnosti in izraža lastne ideje ter jih uporablja za posredovanje lastnih idej, čustev in spoznanj. Pri tem razvija domišljijo oz. zmožnost ustvarjanja novih podob in pomenov, ki presegajo vsakdanjo izkušnjo. Dodana vrednost cilja je v njegovi prečnosti in medpredmetnosti: izražanje z umetniškimi jeziki krepi razumevanje vsebin na vseh predmetnih področjih. Učenec, ki nariše zgradbo celice ali uprizori zgodovinski dogodek, globlje razume in si bolje zapomni snov. Tako »vzgoja z umetnostjo«, ko umetnost kot sredstvo za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev na neumetniških področjih, pomaga učencem globlje razumeti, doživljati in osmišljati vsebine tudi na neumetnostnih področjih (npr. pri biologiji se lahko razmeji med lepoto narave in lepoto izdelkov človeških rok; kaj pa, če skrivnost umetnosti ni v lepoti, ampak v tem, da nam omogoči zamišljati si, kaj pomeni biti ptica in to narisati, uzvočiti ali ubesediti).

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj zagotovi varno in spodbudno učno okolje z mnogoterimi in raznolikimi materiali, kar omogoča učencem prosto eksperimentiranje pred izvedbo naloge. Učitelj spodbuja radovednost in domišljijo z odprtimi, problemsko zastavljenimi nalogami, ki nimajo samo enega pravilnega odgovora. Zagotavlja čas za ustvarjalni proces, pri čemer učence podpira in usmerja.

Primeri

- pesnik predstavi lastno pesniško zbirko haiku poezije, v nadaljevanju skupaj z učiteljem in učenci snujejo haiku poezijo;
- po ogledu likovne razstave na osnovi izbrane slike učenci upodobijo izbrani motiv na sliki in ga fotografirajo;
- raziskujemo zvočnost materialov z namenom ustvarjanja zvočne slike (za animirani film);
- izdelamo animirani film/gledališko/lutkovno predstavo o literarnem ali ogledanem likovnem delu;
- doživetja ubesedimo.

Primeri

Primeri za doseganje ciljev na neumetniških področjih skozi umetniško izkušnjo. Običajno ta pristop izberemo pri širjenju, poglabljanju in utrjevanju znanja:

- naravo opazujemo skozi fotografski objektiv, fotografije razstavimo;
- izbrani zgodovinski dogodek predstavimo v stripu;
- iz odpadnega in naravnega materiala izdelamo lutke za lutkovno predstavo na temo ekologije;
- dogodek iz okolja izrazimo v fotozgodbi.

Uživanje v ustvarjalnem procesu ter dosežkih kulture in umetnosti

1.3.4.1 SC

Uživa v ustvarjalnosti, se veseli lastnih dosežkov in dosežkov drugih.

Opis skupnega cilja

S ciljem se spodbuja igro in ustvarjalnost skozi skupnost, kjer se skozi igro na odprt in domiseln način oblikuje prostor svobode izraza, odprtosti idej, razumevanje ranljivosti, zagotavljanja varnosti, razvijanja lastnih idej, uresničevanja potreb in želja ter veselja nad lastnimi dosežki in dosežki drugih (vrednotenje). Učenci so v dejavnostih uspešni, skozi samoizpolnitev ohranjajo zanimanje in veselje za učenje in raziskovanje, tudi z improvizacijo. Ob tem izgrajujejo lastno in družbeno identiteto ter se vpeljujejo v družbeno angažiranost.

Pomen skupnega cilja

Cilj zajema razvoj notranje motivacije za ustvarjalnost in pozitivnega odnosa do lastnih umetniških prizadevanj ter dosežkov vrstnikov. Učenec doživlja ustvarjalni proces kot vir veselja in zadovoljstva, ne kot obveznost ali preizkus znanja. Zmožnost veseliti se lastnih dosežkov pomeni, da učenec razvija pozitivno samopodobo v ustvarjalnem kontekstu in se zaveda vrednosti svojih prizadevanj, ne glede na »objektivno kakovost« rezultata. Veseliti se dosežkov drugih je temelj skupnostnega duha in solidarnosti ter presega tekmovalnost. Hkrati je zmožnost veseliti se dosežkov drugih temeljno za razvoj

skupnostnega duha in solidarnosti – učenec zna iskreno spoštovati ustvarjalnost sošolcev, kar presega tekmovalnost. Ta cilj je izrazito vzgojne narave: ni osredotočen na razvoj tehničnih spretnosti, ampak na notranjo motivacijo, ustvarjalno voljo in pozitivno doživljanje lastnih potencialov.

Kroflič idr. (2022, 41) poudarjajo, da inovativno učno okolje med ključnimi cilji izpostavlja ohranjanje in razvoj navdušenja, čudenja in presenečenja tako pri otrocih kot pri odraslih. Znotraj področja kulture in umetnosti ni pravilnih ali napačnih rešitev; dosežkov ne ocenjujemo normativno, temveč jih vrednotimo v procesu. Učenje za vsakega učenca naj bi bilo zahtevno, a učenci ne smejo biti pretirano obremenjeni. Uravnovešenost izziva in varnosti je pogoj za doživljanje veselja.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj ustvari okolje, v katerem je dovoljeno delati napake in eksperimentirati brez strahu. Ustvarjalnega procesa ne vrednoti s standardnimi kriteriji kakovosti, temveč prepoznava trud, izvirnost, pogum in osebni vložek. Uživanje v procesu spodbuja tudi tako, da omogoča dovolj časa za raziskovanje, z lastnim navdušenjem, z odprtimi vprašanji (Kako si prišel do te ideje?) in konkretnimi opisnimi povratnimi informacijami namesto hitrih pohval. Veselje ob lastnih dosežkih spodbuja s samorefleksijo (S čim si najbolj zadovoljen?), prepoznavanjem edinstvenosti ustvarjalnega procesa in napredka v njem, ne le v vrednotenju končnega dosežka. Z iskreno pohvalo, pozornim poslušanjem in lastnim zgledom vzdržuje ravnovesje med ambicijo in navdušenjem ter oblikuje razredno kulturo, v kateri je dosežek sošolca skupen razlog za ponos. Razredne razstave, predstavitve, nastopi in razprave o ustvarjenem so priložnosti, kjer učenci delijo dosežke in drug drugemu izkazujejo spoštovanje. Učinkovite metode so vrstniško vrednotenje, refleksivni pogovor po ustvarjalnem procesu in skupinsko praznovanje dosežkov.

Primeri

- upodabljanje izmišljenih prizorov z igro senc in svetlobe;
- sproščanje občutkov skozi gnetenje in oblikovanje gline;
- plastenje slike z novimi barvami in vzorci;
- oblikovanje zaporedja zvokov/tonov v smiselno celoto;
- snemanje zvokov v naravi oz. resničnem okolju z mobilnim telefonom in njihova primerjava ter razprava o njih;
- uporaba katerega od računalniških programov, s katerimi lahko proizvajaš glasbo, ne da bi igral katerega od instrumentov (lahko tudi skupinsko delo);

- vživljanje v dogodke iz preteklosti, razmišljanje o sedanjosti ter izraziti se v umetniškem jeziku;
- preizkušanje različnih sodobnih oblik družbeno angažirane umetnosti (npr. slam poezija, reperski dvoboji, grafiti ali ulična umetnost, gledališče zatiranih, stand up ...).

1.3.4.2 SC

V varnem, odprtem in spodbudnem učnem okolju svobodno izraža želje in udejanja ustvarjalne ideje.

Opis skupnega cilja

Cilj v ospredje postavlja učno okolje kot temeljni pogoj ustvarjalnosti ter svobodnega izražanja želja in idej. Varno okolje učencu daje občutek sprejetosti in zaupanja, da lahko izrazi svoja občutja brez strahu pred napakami ali kritiko. Odprto okolje spodbuja raznolikost idej, različne pristope in poglede. Spodbudno okolje pa učencu omogoča, da preizkuša, improvizira in razvija lastne zamisli ter ob uspehu doživlja samoizpolnitev. V takem okolju se skozi igro in skupnost oblikuje prostor, v katerem učenec uresničuje svoje želje in potrebe, razvija osebno in družbeno identiteto ter se postopoma vpeljuje v družbeno angažiranost. Znotraj področja kulture in umetnosti ni pravilnih ali napačnih rešitev. To je prostor svobode in ustvarjalnosti.

Pomen skupnega cilja

Učenec mora občutiti psihološko varnost oz. zaupanje, da bo njegova ideja sprejeta in ne zasmehovana. Odprto okolje pomeni, da so dobrodošle raznolike ideje, materiali, pristopi in izidi, kjer ni vnaprej določenega pravilnega rezultata. Spodbudno okolje pa učitelj in učenci gradijo z aktivnim odnosom, primerno komunikacijo ter spodbujanjem in sprejemanjem kreativnih pobud. V takem okolju učenec razvija avtonomijo ustvarjalca, da sam izbira vsebino in sredstvo izražanja ter prevzema odgovornost za proces in izid. Svoboda izražanja je temelj za razvoj ustvarjalnosti, ki je ena najpomembnejših kompetenc 21. stoletja in tista dimenzija človeških zmožnosti, ki je ni mogoče nadomestiti z robotizacijo ali umetno inteligenco.

Kroflič idr. (2022, str. 40–41) spodbudno učno okolje opredelijo kot prostor, kjer učitelj z vsemi vključenimi vzpostavlja materialne in socialne pogoje za ustvarjanje, odprto okolje

pa zagotavlja dostop do varnega tveganja, divergentnega mišljenja in raznolikih izkušenj. Šolska kultura in klima sta odločilni za to, ali bo učenec izkusil to svobodo ali ne.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelj sistematično gradi varno, odprto in spodbudno razredno kulturo, tako da določi skupna pravila spoštljive komunikacije in dajanja vrstniške povratne informacije na ustvarjalne ideje, nikoli ne zasmehuje idej, spodbuja z odprtimi vprašanji, zagotavlja raznolike materiale in čas za eksperimentiranje. Ključna vloga učitelja je biti mentor, usmerjevalec, podpora učenčevemu ustvarjanju, ki z gestami ali vprašanji motivira ter nakazuje, da je v učenčevem ustvarjalnem procesu nekaj vrednega.

Primeri

- eksperimentiranje z različnimi, nenavadnimi materiali in odpadnimi predmeti ter ustvarjanje lastnih izdelkov brez vnaprej določenega vzorca;
- improviziranje kratkih glasbenih motivov ali ritmičnih vzorcev z lastnimi ali improviziranimi glasbili;
- dramska improvizacija na dano situacijo brez vnaprej napisanega besedila (»kaj bi bilo, če ...«);
- ustvarjanje lastne zgodbe, pesmi ali stripa z izbiro poljubne oblike in sredstva;
- soustvarjanje skupinske instalacije ali skupinskega likovnega dela, kjer vsak učenec prispeva svoj element;
- oblikovanje »ustvarjalnice v tišini« v razredu, kjer učenec samostojno izbira material, čas in način ustvarjanja;
- preigravanje različnih koncev znane zgodbe, pravljice ali dramskega besedila po lastnem občutku;
- izbrati neko značilnost šole (npr. kip, slikarijo ali arhitekturni del kot je šolsko stopnišče, pločnik v bližini šole, oblikovanje parka/vrta, koši za smeti) in pripraviti predlog obnove, prenove, spremembe ali popolne spremembe.

Živim kulturo in umetnost

1.3.5.1 SC

Živi kulturo in umetnost kot vrednoto v domačem in šolskem okolju ter prispeva k razvoju šole kot kulturnega središča in njenemu povezovanju z domačim okoljem, sosesko ter širšim kulturnim in družbenim okoljem.

Opis skupnega cilja

Znotraj cilja izpostavljamo kulturo in umetnost kot vrednoto, šolo pa kot kulturno in umetniško žarišče (prežemanje šolskega okolja s kulturo in umetnostjo). V tem okolju se udejanja osrednje vodilo živeti kulturo in umetnost v osebnem, domačem, šolskem in širšem okolju, od doma in ulice ter soseske do naselja in regije. Učitelji naj spodbujajo razvoj šole kot kulturnega žarišča kraja in posameznika znotraj takšnega okolja s povezovanjem šolskega okolja z umetniškimi, ustvarjalnimi, prireditvenimi, obrtnimi in sodelovalnimi okolji (kulturne ustanove kot npr. galerija, muzej, gledališče, kino, javna ali zasebna okolja; umetniški studio, atelje, arhitekturni prostor ter obiski kulturnikov in umetnikov na domu ali na šoli, mladinski centri ter druga prizorišča ...). Skozi uresničenje tega cilja se vzpostavlja življenje v šoli in njeni okolici, prežeto s kulturo in umetnostjo.

Pomen skupnega cilja

Cilj zajema zmožnost, da učenec kulturo in umetnost doživlja kot del lastne identitete in vrednostnega sistema, ne kot zunanjo obveznost. »Živeti kulturo« pomeni, da so kulturne prakse vpete v vsakdanje življenje doma (npr. obisk koncerta z družino, branje knjig, ustvarjanje) in v šoli (udeležba pri kulturnih dejavnostih, soustvarjanje šolskega kulturnega življenja). Učenec postane aktivni soustvarjalec kulturnega okolja. Predlaga in organizira dogodke ter se povezuje z umetniki in kulturnimi ustanovami. Šola tako preraste izobraževalno funkcijo in postane kulturno stičišče skupnosti, kar je eden od strateških ciljev sodobnih šolskih sistemov. Cilj je izrazito skupnostno naravnan in zahteva horizontalno in vertikalno sodelovanje vseh akterjev šolskega ekosistema.

Podgornik, Kalin in Jeznik (Kroflič idr., 2022, 77–96) ugotavljajo, da se je med projektom SKUM okrepilo zavedanje pedagoških delavcev o pomenu sodelovanja z umetniki, tradicionalnimi obrtniki, nosilci dediščine in kulturnimi ustanovami v lokalnem okolju. Šola kot kulturno žarišče pomeni, da šolsko okolje prežemata kultura in umetnost – fizično (ureditev prostora), programsko (kulturni dogodki) in v vrednotah. Kroflič idr. (prav tam, 16–17) poudarjajo, da umetniški projekti krepijo občutek skupnosti, uvide v

reševanje osebnih stisk in družbeni angažma otrok ter mladostnikov. Sodobni koncepti učeče se skupnosti poudarjajo, da je izolacija šole omejitev njenega potenciala, partnerstva z lokalno skupnostjo pa so pogoj kakovostne vzgoje in izobraževanja.

Didaktične usmeritve za doseganje skupnega cilja

Učitelji z lastnim zgledom in različnimi dejavnostmi spodbujajo razvoj šole kot kulturnega žarišča kraja in posameznikov znotraj tega okolja. Načrtujejo redna srečanja z lokalnimi umetniki in kulturnimi ustanovami (npr. galerija, muzej, gledališče, arhiv, grad, cerkev, kulturni dom, spomeniki, forma vive na odprtem). Učenci soustvarjajo šolsko kulturno klimo s predlogi za ureditev prostorov, z organizacijo prireditev, z ustvarjanjem za javnost in javne prireditve. Projekt SKUM (Kroflič idr., 2022) kaže, da so šole, ki so se povezovale z umetniki in kulturnimi ustanovami, razvile trajnostni partnerski ekosistem, ki se je ohranil tudi po koncu projekta. Učitelji različnih predmetov skupaj načrtujejo kulturne projekte in jih vključijo v letni delovni načrt šole.

Primeri

- izvajanje kulturnih dni (dnevov dejavnosti);
- oblikovanje internih ali javnih kulturnih ali umetnostnih natečajev;
- javno dostopni kulturni dogodki na šoli;
- knjižnica kot kulturno stičišče kraja;
- vrednotenje in ureditev notranjosti šole in zunanjih površin v okolici šole;
- obisk lokalnega mladinskega ali medgeneracijskega centra;
- obisk rokodelske delavnice ali delavnice tradicionalne obrti;
- obisk popravljalnice koles, avtomehanične delavnice;
- sodelovanje šole v projektu Kulturna šola.

5 Primeri uresničevanja skupnih ciljev

Primer 1: Ko prostor spregovori skozi simetrijo, vzorce in premike

Avtorici: Lidija Pulko in Ljiljana Mićović Struger, Zavod RS za šolstvo

Primer

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Jezik Strokovna besedila 1.1.1.1 SC Pri posameznih predmetih razvija zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah (referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.).
Predmeta:	**MATEMATIKA, SLOVENŠČINA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje, osnovna šola
Trajanje:	Dve šolski uri
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	MATEMATIKA **Tema:** Geometrija in merjenje **Skupina ciljev:** Transformacije **Cilj:** • Učenec spoznava in raziskuje uporabnost simetrije, skladnosti, vzporednega premika in slikovnih zaporedij geometrijskih elementov v vsakdanjem življenju (SC 1.1.1.1). **Standard znanja (za II. VIO):** • Učenec izvede in predstavi raziskavo o uporabnosti simetrije, skladnosti, vzporednega premika in slikovnih zaporedij geometrijskih elementov v vsakdanjem življenju.

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	SLOVENŠČINA **Tema:** Sporazumevanje in besedilo **Skupina ciljev:** • Razvijanje bralne pismenosti; • Besedilo, besedilne vrste, besedilne skupine; • Besediloslovje in sprejemanje ter tvorjenje besedila.
Kratek opis dejavnosti:	**Koraki dejavnosti:** **1. Uvodno preverjanje predznanja:** Učitelj vodi pogovor in učence usmerja k individualnim pisnim razmislekom. Učenci za razumevanje posameznih terminov (simetrija, arhitekt ...) uporabijo slovar SSKJ oz. www.francek.si (SC 4.1.1.1). Vprašanja za individualni razmislek učencev: – Kaj pomeni, da je nekaj simetrično? – Kje v našem okolju vidimo vzorce ali ponavljanja? – Zakaj arhitekti uporabljajo simetrijo? – Kaj želimo doseči z vzorci? Čemu jih uporabljamo? Vprašanja Učence spodbuja s prikazom fotografij (simetrične stavbe, logotipi, okrasni vzorci (ograje ...), naravne simetrije (listi, cvetovi, snežinke), prometni znaki, tlakovci, tapete ...). Slika 1: Mestna hiša - Rotovž, Maribor Vir: Andrej Jakobčič (2007). Maribor Rotovž. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Maribor_Rotov%C5%BE.jpg Slika 2: Grb Republike Slovenije Vir: Državni grb Slovenije (2012). Wikimedia Commons. https://sl.wikipedia.org/wiki/Grb_Slovenije#/media/Slika:Coat_of_arms_of_Slovenia_(Pantone).svg Slika 3: Vzorec tlakovcev Foto: Julija Mrak, 2026

Kratek opis dejavnosti:

Slika 4: Vzorec na ograji

Foto: Julija Mrak, 2026

Slika 5: Vzorec na pregrinjalu

Foto: Liljana Kač, 2026

Slika 6: Vzorec na pletenini

Foto: Liljana Kač, 2026

Slika 7: Simetrija snežinke

Vir: Wilson Bentley (1902). Snežinke. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bentley_Snowflake13.jpg

Slika 8: Simetrija lista

Foto: Julija Mrak, 2026

Slika 9: Simetrija metulja

Foto: Alenka Andrin, 2026

2. Raziskovalni del (v dvojici, sodelovalno učenje):

a) Vsaka skupina (ali dvojica) izbere:

- področje (arhitektura, narava, moda, logotipi (uporaba slovarja www.francek.si), umetnost ...)
- osrednji tip transformacije (simetrija, skladnost, vzporedni premik, slikovno zaporedje geometrijskih elementov)
- raziskovalno vprašanje, npr.:

Vprašanja

  - Kje je v našem kraju največ osne simetrije?
  - Kako so simetrije uporabljene v logotipih?
  - Kako vzporedni premik oblikuje vzorce na oblačilih?
  - Ali so vzorci v naravi pravilni in ponavljajoči?

Kratek opis dejavnosti:	Učenci zapišejo raziskovalno vprašanje v zvezek. b) Učenci: • poiščejo najmanj 3 primere izbranih transformacij, • primere fotografirajo, narišejo ali izrežejo iz revij, • zapišejo kraj, predmet ali vir fotografije. Opomba za učitelja: Delo lahko poteka tudi izven razreda: v okolici šole ali na strokovni ekskurziji. Učiteljem je lahko v podporo priročnik Pouk na prostem. Učenci shranijo fotografije v ustreznem formatu, oddajo jih v dogovorjen skupni dokument skupine ali dvojice (SC 4.2.2.1). c) Za vsak primer opišejo: • katera transformacija je uporabljena, • kako je izvedena (skladnost elementov, os simetrije, smer premika, zaporedje elementov ...), • zakaj je ta transformacija uporabna ali estetsko (uporaba slovarja www.francek.si) pomembna (zaradi estetike, preglednosti, stabilnosti, jasnosti sporočila (logotipi, znaki), ponavljanja in funkcionalnosti (vzorci, ploščice)), • kaj bi se zgodilo, če transformacije ne bi bilo (bi bilo manj pregledno, manj stabilno, neestetsko, zmedeno ...). Učenci zapišejo kratko razlago (3–5 povedi) v zvezek. **3. Jezikovni del – priprava različnih besedilnih vrst in predstavitev:** • Opis: Učenci vsake skupine ali dvojice napišejo opis reprezentativnega (uporaba slovarja www.francek.si) primera (npr. Na pročelju stavbe opazimo osno simetrijo ...). Opis temelji na natančnem opazovanju. • Povzetek: Napišejo povzetek raziskave z jasno strukturo (raziskovalno vprašanje, potek raziskovanja, ugotovitve, zaključki). • Plakat: Oblikujejo vizualno predstavitev z naslovom, fotografijami/risbami in kratkimi opisi transformacij ter razlago uporabnosti. • Predstavitev in pogovor: Skupine ali dvojice pripravijo kratko predstavitev (2–3 minute), ki naj vsebuje opis primerov, jasen zaključek (npr. Transformacije so pomembne, ker ...). Po predstavitvi odgovarjajo na vprašanja sošolcev (npr. Zakaj so izbrali ravno te primere? Ali primer vsebuje tudi katero drugo transformacijo? Kakšen bi bil predmet brez te transformacije?).

Kratek opis dejavnosti:	**4. Razprava:** Učitelj vodi pogovor. Vprašanja – Kje so transformacije prisotne v vsakodnevnem življenju? – Kakšen je njihov namen in zakaj so pomembne? **5. Samorefleksija učencev:** Učenci oblikujejo zapis v zvezku (uporaba slovarja www.francek.si): Vprašanja – Kaj sem danes spoznal o transformacijah? – Kaj me je najbolj presenetilo? – Kako transformacije prispevajo k urejenosti, estetiki ali funkciji predmetov? – Kaj je bilo v raziskovanju najtežje, kaj najlažje?
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • raziščem in uporabim več virov; • izberem primere, ki jasno prikazujejo simetrijo, skladnost, premik ali zaporedje; • prepoznam uporabljeno transformacijo; • sem pri izbiri primerov izviren; • oblikujem strukturiran in jedrnat opis; • v opisu, povzetku, predstavitvi in razpravi uporabim ustrezno matematično strokovno izrazoslovje; • izdelam plakat, ki vsebuje slike/risbe, kratke opise in ključne informacije; • znam tvoriti opis, povzetek, plakat, predstavitev ter voditi pogovor. Kriterije uspešnosti lahko učenci v celoti dosežejo šele po prejeti povratni informaciji na njihov izdelek in z opravljeno nadgradnjo zapisov z upoštevanjem usmeritev v prejeti povratni informaciji. Učenci lahko tudi na drugem, nadgrajenem primeru (npr. z domačo nalogo za novo temo), izkažejo doseganje kriterijev uspešnosti.

Dokazi:	• zapis raziskovalnega vprašanja, • risbe in/ali fotografije transformacij iz vsakdanjega življenja, • zapisan opis, • zapisan povzetek, • izdelan plakat, • izvedena predstavitev, • sodelovanje v razpravi, • zapis samorefleksije.
Viri in literatura	Portal Franček, Jezikovna svetovalnica za učitelje slovenščine in Šolski slovar slovenskega jezika. www.francek.si Matematika: učni načrt: osnovna šola: obvezni predmet (2025). Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Ucni_nacrt_matematika_2025.pdf Slovenščina: učni načrt: osnovna šola: obvezni predmet (2025). Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje; Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Ucni_nacrt_slovenscina_2025.pdf

Primer 2: Urim se v opisovanju različnih tipov celic

Avtorica: Bernarda Moravec, Zavod RS za šolstvo

Primer

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Jezik Strokovni jezik **1.1.2.2** SC Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno in pisno raven svojega strokovnega jezika.
Predmet:	**NARAVOSLOVJE**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje, osnovna šola (6. razred)
Trajanje:	Dve šolski uri
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Cilj:** • ugotavlja razlike v zgradbi celic, ki so osnova za razvrščanje organizmov v širše skupine, in pri opisovanju uporablja ustrezno terminologijo; SC 1.1.2.2. **Standard:** • k posamezni celici razvrsti ustrezne celične strukture (jedro, celična membrana, mitohondrij, kloroplast, vakuola, celična stena) in DNA ter pri opisovanju njihove funkcije uporablja strokovno terminologijo; SC 1.1.2.2; • s pomočjo modelov utemelji razlike med bakterijsko, glivno, rastlinsko in živalsko celico, ki omogočajo razvrščanje organizmov v širše skupine.
Kratek opis dejavnosti:	Predpogoj za izvedbo dejavnosti so izdelani ali vnaprej pripravljeni modeli različnih tipov celic, ki so nastali v prejšnjih urah ali v razširjenem programu.

Kratek opis dejavnosti:

Namen dejavnosti:
Modele celic ali nazorne sheme/skice celic učenci uporabijo za ustno in pisno opisovanje podobnosti in razlik med različnimi tipi celic ter pri tem urijo strokovno terminologijo in ustrezno raven strokovnega jezika.

Potek dejavnosti:
Učenci v parih urijo tvorjenje opisov različnih tipov celic, ki so bakterijska, glivna, rastlinska in živalska. Učenca v paru opišeta vse štiri tipe celic. Vsak učenec opiše vsaj dva tipa celic, enega ustno in drugega pisno.

Na ustni opis si učenca v paru podajata vrstniško povratno informacijo in svoj opis izboljšujeta.

Na pisne opise celic dobijo učenci od učiteljice pisno povratno informacijo, s pomočjo katere svoj opis izboljšujejo.

Predhodno učenci z učiteljico sooblikujejo kriterije uspešnosti, kaj je dober opis posamičnega tipa celice. Pri tem je možno medpredmetno sodelovanje s slovenščino, kjer učitelj slovenščine skupaj z učenci sooblikuje kriterije uspešnosti za tvorjenje besedilne vrste opis modela/sheme/slike celic.

Predlog za sooblikovanje kriterijev uspešnosti za opis celice: učencem ponudimo dva primera opisa, enega ustreznega in drugega pomanjkljivega, ter jih spodbudimo, da skupaj oblikujejo kriterije za ustrezen opis.

Primer ustreznega opisa:

»Model prikazuje rastlinsko celico. Prepoznam jo po tem, da ima celično steno, kloroplaste in veliko vakuolo, ki jih živalska celica nima. Celična stena obdaja celico, ji daje obliko in jo ščiti. Celična membrana, ki je pod celično steno, uravnava prehajanje snovi v celico in iz nje. V sredini celice je celično jedro, ki skrbi, da celica ustrezno deluje in vsebuje dedni zapis (DNK). Model celice vsebuje tudi kloroplaste, v katerih poteka fotosinteza, zato rastlinska celica lahko sama izdeluje hrano. Vakuola zavzema velik del celice in skrbi za shranjevanje vode ter drugih snovi. Na podlagi teh značilnosti lahko utemeljim, da gre za rastlinsko celico, saj ima strukture, ki so značilne samo zanjo.«

Kratek opis dejavnosti:

Primer pomanjkljivega opisa:

»To je, mislim da, rastlinska celica. Ima veliko delov. Na modelu vidim jedro in še druge sestavne dele. V celici je tudi jedro, ki je v sredini. Ima tudi membrano. Vse to celica potrebuje, da lahko deluje. Na modelu so še drugi deli, ki jih ne poznam. Mislim, da je to rastlinska celica, ker ima več delov kot živalska in je bolj kvadratne oblike.«

Primer iz prakse učiteljice Mateje Pegan Žvokelj z OŠ Branik:
Kriteriji uspešnosti, sooblikovani z učenci:

- v opisu navedem tip celice in po katerih celičnih strukturah jo prepoznam,
- opišem vse ključne celične strukture (pravilno poimenujem),
- opišem nalogo/vlogo celičnih struktur,
- uporabljam strokovne izraze,
- opis je razumljiv, čitljivo zapisan, pazim na jezikovno pravilen jezik.

Primer 1: prvi opis učenke (ustrezen opis):

»To je živalska celica. Prepoznala sem jo po tem, da nima celične stene ter kloroplastov, kar je značilno samo zanjo. Ima jedro, v katerem je dedna snov, mitohondrije, v katerih poteka celično dihanje, še nekaj citoplazme, v kateri je tekoča snov, v kateri se nahajajo vsi organeli celice. Ima celično membrano, ki je zadolžena za pretok snovi, npr. voda.«

Povratna informacija učiteljice na prvi opis učenke:

»Tvoj opis ustreza kriterijem uspešnosti za dober opis. Razmisli, katera celična struktura ni značilna za živalsko celico, v rastlinski celici pa je velika.«

Učiteljica je učenko z nadaljnjima podvprašanjema spodbudila k izboljšanju svojega opisa.

»Kako bi lahko izboljšala poved, povezano s citoplazmo?«
»Kateri drugi glagol bi lahko uporabila pri izrazu »zadolžena«?«

Izboljšan opis učenke:

»To je živalska celica. Prepoznala sem jo po tem, da nima celične stene ter kloroplastov in vakuole, kar je značilno samo zanjo. Ima jedro, v katerem je dedna snov, mitohondrije, v katerih poteka celično dihanje, in citoplazmo. To je tekoča snov, v kateri se nahajajo vsi organeli celice. Ima celično membrano. Njena vloga je za pretok snovi (npr. vode).«

Kratek opis dejavnosti:	**Primer 2:** prvi opis učenca (pomanjkljiv opis): »Celica je bakterijska, ker nima jedra, ampak samo dedno snov. Ima še citoplazmo, biček in še ribosome ter okoli sebe ima celično membrano in celično steno.« Povratna informacija učiteljice na prvi opis učenca: »Navedel si tip celice in po čem jo prepoznamo. Navedel si tudi ostale celične strukture, nisi pa napisal njihovih nalog. Razmisli, kje se nahaja dedna snov v ostalih tipih celic in kje v bakterijski. Zapis je čitljiv in razumljiv. Kako bi oblikoval poved, da bi namesto »okoli sebe« uporabil drugi izraz?« Izboljšan opis učenca: »To je bakterijska celica, ki je obdana s celično membrano in s celično steno. Ima tudi dedno snov v citoplazmi in še ribosome ter biček. Prepoznal sem jo po tem, da nima jedra. Celična membrana je pomembna, ker spušča nekatere snovi v celico in iz nje. Celična stena pa je pomembna zato, ker ščiti celico.«
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • iz modela celice (ali skice, sheme) prepoznam tip celice (bakterijska, glivna, rastlinska, živalska) in pri utemeljitvi uporabljam ustrezno strokovno terminologijo, • pri opisovanju izbrane celice: – prepoznam in pravilno poimenujem celične strukture v izbrani celici, ki so ključne za prepoznavanje tega tipa celice, – pravilno opišem funkcijo celičnih struktur v izbranem tipu celice, – ustrezno uporabljam strokovno terminologijo oz. jezik. Kaj je dober opis celice? (z učenci predhodno oblikujemo kriterije uspešnosti za dober opis) • V opisu je jasno povedano, za kateri tip celice gre, in to je utemeljeno s celičnimi strukturami. Npr. model prikazuje _____ celico, ker vsebuje _____. • Opisane so vse ključne celične strukture, ki so za prepoznavanje tega tipa celice značilne. • Celične strukture niso zgolj naštete, ampak je opisana njihova funkcija (naloga). Npr. v celici se nahajajo _____, ki omogočajo ____.

Kriteriji uspešnosti:	• Opis vključuje strokovno terminologijo in ne poljudnih, splošnih izrazov. Uporabljena so ustrezna imena celičnih struktur, njihova funkcija je ustrezno zapisana – npr. »v kloroplastih poteka proces fotosinteze« in ne npr. »v zelenih delih poteka pomemben proces«. • Opis je razumljiv in zapisan jezikovno pravilno.
Dokazi:	• Razvrstitev modelov glede na tip celice in utemeljitve razvrščanja, ki vključujejo ustrezno strokovno terminologijo. • Ustni opis izbrane celice oz. njenih celičnih struktur ter njihove funkcije z ustrezno rabo terminologije oz. strokovnega jezika. • Povratna informacija sošolca ter izboljšanje opisa. • Pisni opis izbrane celice oz. njenih celičnih struktur ter njihove funkcije z ustrezno rabo terminologije oz. strokovnega jezika. • Povratna informacija učiteljice ter izboljšanje opisa. • Delo v paru oz. sodelovalno učenje – učenca si v paru vrednotita svoje znanje, si podajata povratno informacijo, sodelujeta, se podpirata in si pomagata.

Primer 3: Nemške sposojenke v mojem narečju

Avtorica: Suzana Ramšak, Zavod RS za šolstvo; primer za priročnik uredila dr. Liljana Kač, Zavod RS za šolstvo

Primer

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Jezik Univerzalni opis jezika kot sistema **1.1.3.2** SC Se zaveda, da različne jezike lahko opisujemo na podoben način; pri pouku tujih jezikov zato uporablja znanje, pridobljeno pri pouku učnega jezika, in obratno: zna primerjati jezike, ki se jih uči, in razpoznava podobnosti in razlike med njimi.
Predmet:	**NEMŠČINA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje oz. srednja šola
Trajanje:	Dve šolski uri
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Cilj: Učenec razvija zmožnost prožnega menjavanja jezikov iz svojega raznojezičnega repertoarja, kar mu olajša sporazumevanje v večjezičnem okolju. Pri učenju nemščine kot tujega jezika uporablja znanje maternega, učnega in ostalih jezikov, primerja jezike, ki se jih uči, in razpoznava podobnosti in razlike med njimi (SC 1.1.3.2). Tema: Posredovanje, raznojezična in medkulturna zmožnost Skupina ciljev: Raznojezična in medkulturna zmožnost

Kratek opis dejavnosti:

Iskanje prevzetih besed iz nemščine oz. nemških sposojenk v lastnem narečju (v tem primeru v prekmurščini in prleščini) je kot dejavnost lahko uporabljena na začetku učenja nemščine z namenom spodbuditi učence k učenju nemščine, saj ugotovijo, da kar nekaj nemških besed že poznajo iz narečja. Na ta način spoznajo pojav jezikovnega izposojanja iz enega jezika v drugega, pojav spreminjanja jezikov glede na jezikovne stike in družbene spremembe ter dejstvo, da ima vsak jezik svoj fonetični in fonološki sistem. Pri določanju ciljev si učitelj lahko pomaga z opisniki v Referenčnem okviru za pluralistične pristope k jezikom in kulturam (Candelier idr., 2017).

S primerjavo nemške prevzete besede v narečju, nemške standardne besede ter slovenske ustreznice učenci tako ugotavljajo razlike v glasovni in pisni obliki med jezikoma ter pravila besedotvorja. Z iskanjem nemških izvornih besed se učijo uporabljati raznolike dvojezične in enojezične slovarje, kot so nemško-slovenski, nemško-nemški, Slovar slovenskega knjižnega jezika, etimološki slovar. Na ta način se učijo strategij učenja tujih jezikov in se usposabljajo za avtonomno učenje.

1) Uvod v dejavnost – določitev tematskih področij
Učenci dane primere nemških sposojenk v narečju razvrstijo v področja: družina in dom, domača opravila, orodja, predmeti za uporabo v gospodinjstvu, avto, poklici in dejavnosti, jedi, pijače, živila, oblačila in osebna nega ter nerazporejeno.

2) Delo v skupinah do 5 učencev v skupini glede na interesno področje. Delo v skupini poteka tako, da ima vsak učenec svojo vlogo in naloge (sodelovalno učenje).

Cilji dela v skupini so:
- poiskati čim večje število nemških sposojenk z izbranega področja,
- ugotoviti nemško izvorno besedo in jo pravilno zapisati,
- prevesti sposojenko v knjižno slovenščino,
- primerjati nemško izvorno besedo s sposojenko (izgovarjava, zapis ...),
- pripraviti predstavitev,
- poiskati iz različnih virov vzroke za pojav sposojenk v narečju,
- tvoriti narečno besedilo z rabo čim več nemških sposojenk (dialog, zgodbo, strip).

Kratek opis dejavnosti:

Učitelj z učenci sproti rešuje dileme, kot so poznavanje narečja, aktualnost rabe sposojenk, raznolikost krajevnih govorov, sposojenke iz drugih jezikov (npr. iz madžarščine).

Učenci v skupini:
- poiščejo najmanj 5 primerov nemških sposojenk v narečju,
- s pomočjo slovarjev poiščejo izvor sposojenk (v standardni nemščini) in knjižno obliko besede v slovenščini,
- rezultate dela v skupini oblikujejo kot seznam v treh stolpcih ter kot vizualno predstavitev za sošolce.

3) Predstavitve rezultatov skupinskega dela
Učenci po skupinah (v 3 minutah) predstavijo sošolcem seznam nemških sposojenk z izbranega področja.

4) Razprava med učenci in učiteljem
Učitelj vodi pogovor.

Vprašanja
- Kako pogosto so nemške sposojenke prisotne v vsakodnevnem življenju? Na katerih področjih?
- Kako in zakaj so prešle v narečni govor?
- Kako se zapis nemške sposojenke v slovenščini razlikuje od zapisa v nemščini?

5) Samorefleksija učencev

Vprašanja
- Kaj sem danes spoznal o nemških sposojenkah v narečnem govoru?
- Kaj me je najbolj presenetilo?
- Kaj je bilo pri ugotavljanju izvorne besede v nemščini najtežje, kaj najlažje?

6) Predstavitve dialoga, besedila ali stripa v narečnem besedilu
Učenci naslednjo šolsko uro s pomočjo rezultatov dela vseh skupin v skupinah oblikujejo narečno besedilo kot zgodbo, dialog, strip itd. in ga predstavijo sošolcem.

Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • poiščem pet primerov nemških sposojenk v narečju, • s pomočjo slovarjev poiščem izvor sposojenk v standardni nemščini in slovensko ustreznico v knjižnem jeziku, • zapišem rezultate dela v skupini kot seznam v treh stolpcih, • skupaj s sošolci v skupini izdelam vizualno predstavitev za sošolce, • skupaj s sošolci v skupini tvorim besedilo v narečnem govoru in ga predstavim(o) drugim.
Dokazi:	• seznam nemških sposojenk, nemške in slovenske knjižne ustreznice, • oblikovana vizualna predstavitev nemških sposojenk, • izvedena predstavitev, • sodelovanje v razpravi, • zapis samorefleksije, • oblikovanje besedila v narečnem govoru, • izvedena predstavitev besedila v narečnem govoru. Rezultati dela skupin (izbor) nemška sposojenka – nemška izvorna beseda – slovenska knjižna ustreznica Področje: družina, dom foter – der Vater – oče; stube – die Stufen – stopnice; štrom – der Strom – elektrika; štekdoza – die Steckdose – vtičnica; raufenk – der Rauchfang – dimnik Področje: domača oz. gospodarska opravila in oprema šefla – der Schöpflöffel – zajemalka; pucati – putzen – čistiti; vašmašin – die Waschmaschine – pralni stroj; püta – die Bütte – brenta; preša – die Presse -stiskalnica; ajnšlogati – einschlagen – žveplati vino. Področje: avto kuplunga – die Kupplung – sklopka; šalthebl – der Schalthebel – prestavna ročica; rikverc – rückwärts – vzvratno; ratkapa – die Radkappe – kolesni pokrov; kuferran – der Kofferraum – prtljažnik; hauba – die Haube – pokrov motorja. Področje: poklici maler – der Maler – slikar, pleskar; šloser – der Schlosser – ključavničar; tišler – der Tischler – mizar; virt – der Wirt – gospodar; kindra – das Kindermädchen – varuška.

Primer 4: Preko lastnega modela o zgradbi atoma

Avtorice: mag. Nina Ličen Goričan, mag. Andreja Bačnik in Anita Poberžnik, Zavod RS za šolstvo

Primer

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Jezik Strokovni jezik **1.1.2.1** SC Se zaveda, da je učenje vsebine posameznega predmeta hkrati tudi spoznavanje njegove strokovne terminologije; torej učenje jezika na ravni poimenovanj za posamezne pojme in na ravni logičnih povezav. **1.1.2.2** SC Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno in pisno raven svojega strokovnega jezika. Kultura in umetnost Izražanje v umetnosti in z umetnostjo **1.3.3.1** SC Je radoveden in raziskuje materiale in umetniške jezike, se z njimi izraža, razvija domišljijo ter poglablja in širi znanje tudi na neumetniških področjih.
Predmet:	**KEMIJA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje oz. srednja šola

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:

Predmetni cilj:

Učenec:
- spoznava zgradbo atoma z uporabo različnih modelov, animacij, simulacij in pri tem razvija prostorske predstave ter se izraža v strokovnem jeziku.

Standard znanja

Učenec:
- poimenuje gradnike atoma (protoni, elektroni, nevtroni) in jih simbolno zapiše;
- opiše lastnosti gradnikov atoma (pozna njihov naboj in primerja maso);
- razloži zgradbo atoma z modeli in pojasni položaj gradnikov atoma (pozna jedro in elektronsko ovojnico z lupinami) ter pojasni nevtralnost atoma.

Didaktična priporočila – teme

Pri delu z modeli (individualno delo in/ali skupinsko delo, sodelovalno učenje) je pomembno, da znajo učenci brati modele, ki prikazujejo zgradbo atoma, in tudi modelirati (prikazati) zgradbo izbranih atomov elementov oz. ionov. Pri teh aktivnostih naj učenci tudi sami modelirajo in s tem prikazujejo zgradbo izbranih atomov. Izdeluje se lahko modele atomov ter ionov iz različnih vrst materialov ob upoštevanju potrebnih značilnosti. Pozorni moramo biti, da učencem na ustrezen način predstavimo, kaj je model, da skupaj z učenci razmišljamo, katere so prednosti, pomanjkljivosti in omejitve modelov. V izogib napačnim predstavam uporabljamo pri učenju različne modele in učenje z modeli uporabimo tudi za učenje o modelih ... Zaželeno je, da pri temi uporabimo različne pristope, kot so sodelovalno učenje za socialno učenje, učenje z gibanjem, igra vlog (npr. za prikaz nastanka ionov), pri čemer lahko pouk organiziramo tudi izven učilnice.

V učilnici ali izven nje lahko z učenci:
- izvedemo kemijske štafetne igre kot skupinsko delo oz. sodelovalno učenje, na primer »skupaj spoznavamo in gradimo notranjost atoma« z namenom pridobivanja dokazov učenja in samovrednotenja znanja glede poznavanja zgradbe atoma, atomskega jedra in elektronske ovojnice.

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Potek dejavnosti: Učenci so razdeljeni v npr. šest skupin. Vsak učenec v skupini izmenično priteče do mesta, kjer je postavljena magnetna tabla. S pomočjo magnetne table, magnetov in periodnega sistema elementov sestavi en del zgradbe atoma (predhodno določimo, kaj naj sestavi posameznik). Nato naredi toliko počepov, kot je bilo uvodoma določeno, in steče nazaj k skupini. Na koncu učenci s skupnimi močmi sestavijo in razložijo zgradbo atoma za določeni element. Učenci lahko rišejo modele zgradbe atomov in ionov s kredami na zunanjih površinah, kjer je to dovoljeno; • izpeljemo igro vlog z »živimi modeli« za prikaz nastanka ionov iz atomov ... **Naravoslovna pismenost** 1.3. Naravoslovnoznanstveno razlaganje pojavov – prepozna, uporablja in ustvarja (znanstvene) razlage pojavov, ki vključujejo različne prikaze, modele in analogije[1]: a) (poljudnoznanstveno) razlaga naravoslovne pojave/procese z ustreznimi prikazi, modeli in analogijami (ustno in pisno, tudi s pomočjo digitalne tehnologije), b) razlaga isti naravoslovni pojav/proces z uporabo različnih (vrst) modelov ter prepoznava prednosti in pomanjkljivosti posameznih modelov.
Kratek opis dejavnosti:	**Primer dejavnosti 1:** Učenci iz različnih materialov (stiroporne/plastične kroglice, plastelin, bonboni, zamaški, volna, lesene palčke, žičke, slamice ...) izdelajo model izbranega atoma in ob tem poimenujejo in opišejo lastnosti gradnikov atoma ter njihov položaj znotraj atoma, ob tem razložijo zgradbo izbranega atoma in njegovo nevtralnost. Opcijsko: Izdelan model atoma učenci fotografirajo, obdelajo z ustrezno aplikacijo (npr. Canva), dodajo legendo ter objavijo v spletni učilnici.

1. Gre za gradnik iz nacionalnega okvirja Naravoslovne pismenosti, ki ga je razvila skupina za naravoslovno pismenost v projektu NA-MA POTI na Zavodu RS za šolstvo.

Kratek opis dejavnosti:	**Primer dejavnosti 2:** V 1. fazi si učenci individualno prikličejo pojme, povezane z zgradbo atoma z zapisom oz. izdelavo »pojmovne sheme/mreže« zgradbe atoma, tako da si odgovarjajo na vprašanje, kaj vem o zgradbi atoma. V nadaljevanju v dialogu z učiteljem/-ico ponovijo, utrdijo pojme, povezane z zgradbo atoma, ter po potrebi dopolnijo ali popravijo svoje zapise/sheme. Ob tem opredelijo pomembne »elemente« (kriterije) zgradbe atoma: lego, maso, velikost, število, gibanje in naboj delcev v atomu. Sledi individualno načrtovanje (dizajniranje) izdelave lastnega modela atoma z izborom atoma elementa v periodnem sistemu elementov in z idejo modela, ki vključuje tudi premislek o najbolj primernem materialu in izvedljivosti ideje. V 2. fazi učenci po pridobljenih informacijah in svojih idejnih načrtih izdelajo model atoma, z načrtovanim in pripravljenim materialom. Ob kreativnosti in iznajdljivosti izkazujejo še svoje ročne spretnosti, zato je dobrodošlo sodelovanje učitelja likovne umetnosti in/ali tehnike in tehnologije. V 3. fazi izdelane modele atomov predstavijo. S primerjavo izdelanih modelov in ugotavljanjem prednosti in pomanjkljivosti posameznega modela (t. i. pozitivnih in negativnih analogij) in omejitvah modelov nasploh se učenci učijo o modelih in razvijajo analogno mišljenje. Možno je vključiti tudi ocenjevanje modelov (primer Križaj, M. in Bačnik, A.: Učenje iz modelov in o njih s projektom Prikažimo atom, v Fleksibilni predmetnik – priložnost za izboljšanje kakovosti VIZ dela šol, ZRSŠ, Ljubljana, 2011).
Kriteriji uspešnosti:	**1. in 2. dejavnost:** Uspešen sem, ko: • pri razlagi zgradbe atoma pravilno uporabljam strokovne izraze (protoni, nevtroni, elektroni, elektronska ovojnica, jedro), • pravilno poimenujem delce atoma, poznam njihov naboj (protoni – pozitivni naboj, elektroni – negativni naboj, nevtroni – nevtralni oz. brez naboja) in jih zapisujem s simboli (p^+, n^0, e^-), • z uporabo modela pojasnim, da je atom zgrajen iz jedra in elektronske ovojnice, da se v jedru nahajajo protoni in nevtroni, elektroni pa v lupinah v elektronskih ovojnicah,

Kriteriji uspešnosti:	• razumem, da so atomi navzven nevtralni, ker imajo enako število (pozitivno nabitih delcev) protonov in (negativno nabitih delcev) elektronov, • pri izdelavi modela atoma uporabim raznolike materiale za čim bolj nazorno ponazoritev zgradbe atoma in (značilnosti) njegovih delcev. Dodatno pri 2. dejavnosti: • v periodnem sistemu elementov iz lege kemijskega elementa, za katerega izdelujem model, pravilno razberem število lupin ter število posameznih delcev, • pri izdelavi modela atoma (vsaj nekoliko) upoštevam razlike v masi/velikosti delcev v atomu.
Dokazi:	**Dejavnost 1:** Zapis o zgradbi atoma v zvezku. (Rešene naloge o zgradbi atoma v delovnem zvezku.) Izdelan model atoma. Rešen učni list za utrjevanje znanja o zgradbi atoma. Opcijsko: Objavljena obdelana fotografija modela atoma v SU. **Dejavnost 2:** Zapis »pojmovne sheme/mreže« o zgradbi atoma. Načrt (dizajn) izdelave lastnega modela atoma. Izdelan model atoma. Predstavitev izdelanega modela atoma.

Primer 5: Eksperimentalno delo

Avtor: Dušan Klemenčič, Zavod RS za šolstvo

Primer

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Jezik Strokovna besedila **1.1.1.1** SC Razvija zmožnost izražanja v različnih besedilnih vrstah (referat, plakat, povzetek, opis, pogovor itd.) pri posameznih predmetih. **1.1.2.2** SC Se izraža z ustrezno terminologijo predmeta in skrbi za ustrezno govorno in pisno raven svojega strokovnega jezika. Kultura in umetnost Uživanje v ustvarjalnem procesu ter dosežkih kulture in umetnosti. **1.3.4.1** SC Uživa v ustvarjalnosti, se veseli lastnih dosežkov in dosežkov drugih. **1.3.4.2** SC V varnem, odprtem in spodbudnem učnem okolju svobodno izraža želje in udejanja ustvarjalne ideje.
Predmet:	**FIZIKA**, splošna gimnazija

Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Srednja šola
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	<u>Iz didaktičnih priporočil:</u> V okviru pouka fizike dijaku zagotavljamo odprto in spodbudno učno okolje, kjer lahko svobodno udejanja svoje ustvarjalne ideje (SC 1.3.4.2) in se veseli tako lastnih dosežkov kot dosežkov drugih (SC 1.3.4.1). Razvija sposobnost izražanja v različnih besedilnih vrstah, kot so referati, plakati, povzetki in opisi (SC 1.1.1.1), pri čemer uporablja ustrezno strokovno besedišče za razlago kompleksnih pojavov in procesov. S tem skrbi za ustrezno govorno in pisno raven strokovnega jezika (SC 1.1.2.2).
Kratek opis dejavnosti:	Dijaki raziščejo fizikalni pojav: • ugotovijo, kaj že vedo; • pregledajo literaturo (kaj je že znanega); • zastavijo raziskovalno vprašanje; • postavijo hipotezo; • zapišejo načrt raziskovanja; • raziskujejo in zapisujejo meritve; • zapišejo poročilo (po vnaprej dogovorjenem obrazcu).
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko bom: • uspešno pregledal obstoječo literaturo; • pravilno zapisal hipotezo; • pravilno zapisal rezultate meritev in ugotovitve; • izpolnil poročilo eksperimentalne vaje; • ko bom pravilno uporabljal strokovne izraze.
Dokazi:	• dijaki zapišejo svoje sprotno delo na belo tablo, • pravilno napisano poročilo vaje, dijak pravilno zapisuje podatke in uporablja strokovne termine.

Primer 6: Prešernove poezije (govorni nastop), ob obravnavi obvezne teme Predromantika in romantika

Avtorice: Maja Kosmač Zamuda, Zavod RS za šolstvo, Marijana Klemenčič Glavica, Gimnazija Ledina in Nina Engelman, Gimnazija Bežigrad

Primer

Skupni cilj s področja:

Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost

Jezik

Jezik in nenasilna komunikacija

1.1.5.1 SC

Razvija lastne sporazumevalne zmožnosti skozi nenasilno komunikacijo.

Državljanstvo

Znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljansko držo

1.2.5.1 SC

Uporabi znanja vsakega predmetnega področja za kritično in aktivno državljansko držo.

Kultura in umetnost

Sprejemanje, doživljanje in vrednotenje kulture in umetnosti

1.3.1.1 SC

Intuitivno ali zavestno (individualno in v skupini) vzpostavlja odnos do kulture, umetnosti, umetniške izkušnje in procesov ustvarjanja ter ob tem prepoznava lastna doživetja in se vživlja v izkušnjo drugega.

Skupni cilj s področja:	**1.3.2.1** SC Raziskuje in spoznava kulturo, umetnost, umetniške zvrsti ter njihova izrazna sredstva v zgodovinskem in kulturnem kontekstu.
Predmet:	Slovenščina
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Gimnazija (2. letnik)
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Cilji:** Iz skupine ciljev Predromantika in romantika v času in prostoru • seznanja se s temeljnimi družbeno-kulturnimi in duhovnozgodovinskimi značilnostmi obdobja ter razume njihov vpliv na besedila (SC 1.3.2.1); • kritično vrednoti pomen slovenske romantike za razvoj slovenske književnosti, jezika, kulture in nacionalnosti (SC 1.2.5.1); • v pisnih in elektronskih virih raziskuje biografijo avtorjev in njihov širši opus, družbene in kulturne okoliščine vsakdanjega življenja v prvi polovici 19. stol., pri tem izboljšuje osebne strategije iskanja podatkov, analizira, primerja in kritično vrednoti verodostojnost in zanesljivost podatkov, informacij in digitalnih vsebin ter ugotovljeno predstavi (SC 4.1.1.1, SC 4.1.2.1, SC 4.3.3.1, SC 2.2.2.1). Iz skupine ciljev Predromantika in romantika kot besedna umetnost • bere predpisana besedila ter izraža razumevanje in doživljanje prebranega, pri tem zaznava in ozavešča lastno doživljanje (telesne občutke, čustva, misli, vrednote, potrebe, želje) in vedenje (SC 3.1.1.1, SC 1.3.1.1);

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	• predpisana besedila interpretira ob uporabi literarnoteoretičnih in literarnozgodovinskih pojmov ter v njih prepoznava in opredeli romantične prvine, pri tem razvija literarno empatijo in prepoznava meje med doživljanjem sebe in drugega, npr. ob temi odtujenosti romantičnega subjekta, ljubezenski ali bivanjski tematiki ipd. (SC 3.3.4.2) • zmore oblikovati preproste književne probleme in trditve, s tem razvija osebno prožnost, razvojno miselno naravnanost in radovednost (SC 3.1.4.1, SC 2.2.3.1). Iz skupine ciljev Odzivi na predromantiko in romantiko • o obravnavanem besedilu argumentirano razpravlja, ob tem se uči spretnosti aktivnega poslušanja ter nenasilne in asertivne komunikacije (SC 1.1.5.1, SC 3.3.2.1, SC 1.2.5.1, SC 2.1.2.1); • v različnih medijih, tudi digitalnem, literarno (po)ustvarja na podlagi obravnavanih besedil ter besedil za domače ali dolgo branje, ob tem razvija osebno prožnost, razvojno miselno naravnanost, radovednost, optimizem in ustvarjalnost (SC 3.1.4.1).
Kratek opis dejavnosti:	Predhodne, že izvedene, dejavnosti v okviru teme predromantika in romantika: • dijaki so obravnavali obvezna besedila iz vsakega sklopa, • usvojili cilje in standarde znanja iz vseh skupin ciljev (Predromantika in romantika v času in prostoru, Predromantika in romantika kot besedna umetnost, Odzivi na predromantiko in romantiko). Dijaki ob zaključku obravnave teme Predromantika in romantika pripravijo govorni nastop na vnaprej dane teme, izmed katerih si vsak izbere svojo. Pri pripravi navodil upoštevajo dana navodila za pripravo. Navodila za pripravo govornega nastopa Uvodni in zaključni del govornega nastopa poteka v šoli. Pred tem vsak dijak pripravi posnetek osrednjega dela. Ko je posnetek končan, ga odda v blog. Na začetku napiše kratko predstavitev, kaj je na posnetku.

Kratek opis dejavnosti:	Zahteve v posnetku: • trajanje do 3 minute, • v posnetku se sliši le glas dijaka – nikjer se ne snema v obraz – snema se predstavitev, • napoved: naslov pesmi, avtor, nastanek, objava, ustrezna fotografija, • predstavitev v enem od oblakov (npr. Prezi ali Emaze). Predstavitev naj zajema: • kratek povzetek vsebine pesmi, • izpostavitev vsaj treh motivov, teme in sporočilo. • predstavitev 3–5 pesniških sredstev: ob tem dijak pojasni, kakšen učinek imajo pesniška sredstva na nas, ki pesem beremo, • predstavitev naj bo vizualno zanimiva, • lahko je glasbena podlaga (ta ni nujna). Ostali dijaki, ker poznajo kriterije (Ocenjevalni obrazec), aktivno sodelujejo pri ocenjevanju ter dajejo povratno informacijo sošolcu.
Dejavnost samovrednotenja:	Vsak dijak izpolni vprašalnik, kako uspešen si bil pri obravnavi. K svojim oznakam lahko pripišeš tudi komentar.
Dokazi:	Dijaki opravijo vse aktivnosti: • dijaki pripravijo in izvedejo govorni nastop upoštevajoč navodila za pripravo govornega nastopa, • dijaki izpeljejo govorni nastop pred sošolci in oddajo dokaze v ekipo v Teamse, • dijaki (kritično) vrednotijo svoj nastop in nastop sošolcev ter podajo svoje mnenje/oceno, refleksijo (kar argumentirajo).

Primer 7: Osamosvojitev Slovenije in življenje v samostojni slovenski državi

Avtorica: dr. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Primer Državljanstvo Znanje za kritično mišljenje, za aktivno državljansko držo 1.2.5.1 SC Uporabi znanja vsakega predmetnega področja za kritično in aktivno državljansko držo.
Predmet:	**ZGODOVINA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Srednja šola, Gimnazija
Trajanje:	Dve šolski uri
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Tema:** Osamosvojitev Slovenije in življenje v samostojni slovenski državi **Skupina ciljev:** Osamosvojitev Slovenije Dijak: • časovno in prostorsko umesti zgodovinsko dogajanje iz obdobja osamosvajanja Slovenije; • razvije in izkaže veščine kritičnega mišljenja pri delu s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri, ki se nanašajo na osamosvojitev Slovenije; • sklepa o zgodovinskih okoliščinah, ki so omogočile plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji, ter spozna njegovo izvedbo in rezultate, spozna proces osamosvajanja Slovenije in ovrednoti njegov pomen z vidika uveljavitve parlamentarne demokracije in nove slovenske ustave z uveljavitvijo številnih človekovih pravic in svoboščin; • sklepa o poteku vojne za Slovenijo; • z znanjem zgodovinskega dogajanja v času osamosvajanja krepi državotvorno in državljansko držo (SC 1.2.5.1).

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Standardi znanja** Dijak: • pojasni vzroke za osamosvojitev Slovenije, ki izhajajo iz razmer v Jugoslaviji v 80. letih 20. stoletja; • navede temeljne zakone in druge dokumente, ki so omogočili izvedbo plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo, ter opiše njihovo vsebino; • na primerih opiše kampanjo v podporo plebiscitu; • na primeru reka iz časa plebiscita »Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj« argumentira vzdušje v času priprav na plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo; • pojasni skupni rezultat plebiscita za samostojno in neodvisno Slovenijo ter glavno zavezo, ki jo je le-ta določil glede osamosvojitve; • oriše značilnosti dogajanja med plebiscitom in razglasitvijo samostojnosti ter poimenuje glavne akterje osamosvajanja; • poimenuje ključna osamosvojitvena dokumenta, pojasni njuno vsebino in oceni njun pomen za osamosvojitev Slovenije; • oriše dogajanje na dan osamosvojitve Slovenije ter poimenuje dneva, ki nas spominjata na plebiscit in razglasitev samostojnosti (državna praznika); • opiše potek vojne za Slovenijo in navede značilnosti ter posledice glavnih spopadov; • povzame vsebino Brionske deklaracije in oceni njen pomen v procesu osamosvajanja Slovenije; • pojasni pomen dneva suverenosti (25. oktober); • opiše glavne atribute državnosti (zastava, grb, himna, valuta, ustava, državljanstvo).
Kratek opis dejavnosti:	**Koraki dejavnosti** Dijaki s pomočjo analize in presojanja zgodovinskih virov raziskujejo ključne prelomnice iz zgodovine slovenskega osamosvajanja v lokalnem in širšem okolju, delovanje političnih akterjev in skupnosti ter pomen demokratičnega odločanja v procesu osamosvajanja. Prav tako reflektirajo pomen osamosvojitve in demokratizacije za današnjo družbo, odgovorno državljanstvo, varovanje skupnih demokratičnih vrednot, kar prispeva h krepitvi kritične in aktivne državljanske drže.

Kratek opis dejavnosti:

Dijaki ozavestijo, da so slovenska državna suverenost, demokracija, človekove pravice in svoboščine rezultat odgovornega delovanja posameznikov in skupnosti v prelomnem zgodovinskem času (SC 1.2.5.1).

Z izborom učnega gradiva in aktivnostmi za realizacijo učnih ciljev želimo doseči pozitivno identifikacijo s slovensko osamosvojitvijo, ki so jo omogočili enotnost, povezovalnost, trdnost v načelih, samozavest, ponos, pogum, občutek pripadnosti slovenskemu narodu in državi. Del teh sporočil naj s predstavljenima učnima urama podoživijo tudi dijaki ter z znanjem zgodovine krepijo državljansko in državotvorno držo (SC 1.2.5.1).

1. Ugotavljanje predznanja

Kriza v Jugoslaviji v 80. letih 20. stoletja je bila obravnavana v predhodnih učnih urah.

Zato jo dijaki ponovijo s pomočjo digitalnega ali interaktivnega časovnega traku s portala *Zbrali smo pogum*. Ponovitev zajema dogodke do vključno prvih večstrankarskih volitev po drugi svetovni vojni. Učitelj žreba imena dijakov, zapisana na lističe, izžrebani dijak pa predstavi enega od dogodkov oz. pojavov s časovnega traku, ki se nanašajo na dogajanje v Sloveniji. Dijaki so pozorni na časovno sosledje dogajanja na Slovenskem ter jih primerjajo tudi s sočasnim dogajanjem v Evropi, ki so prav tako zajeta na časovnih trakovih.

2. Uvodna motivacija

Za uvodno motivacijo si dijaki ogledajo znameniti videoposnetek *Gostje prihajajo* (1986) v okviru akcije *Slovenija, moja dežela* na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=wZnL5_w-DyM.

Učitelj dijakom pred ogledom razloži, da je bil videoposnetek pripravljen za promocijo turizma, naročila ga je gospodarska zbornica (center za turistično in ekonomsko propagando, ki je deloval v njenem okviru). Namen je bil, da se uredi okolje, hiše, da se prikaže, da cenimo svojo domovino in da bodo gostje oz. turisti gostoljubno sprejeti. Vendar pa sta videoposnetek in celotna propagandna akcija za promocijo turizma vplivala tudi na širša prizadevanja po slovenski samostojnosti. Krepila sta narodno samozavest in zavest pripadnosti domovini, spodbujala težnje po slovenski državi.

Kratek opis dejavnosti:

Nato si dijaki ogledajo videoposnetek in razmislijo ter pojasnijo, kateri prizori so vplivali tudi na prizadevanja po slovenski samostojnosti, odgovore pa zapišejo v Padlet. Učitelj z dijaki pregleda odgovore in izpostavi najpogosteje zapisana opažanja.

Sledi obravnava vseh treh ključnih dogodkov iz obdobja osamosvajanja Slovenije: plebiscit, osamosvojitev in vojna. Učenje temelji na učnih gradivih s portala *Zbrali smo pogum*.

3. Plebiscit

Učitelj dijakom uvodoma razloži okoliščine, v katerih je bil izveden plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo in jim deli povezavo do digitalnega delovnega zvezka o plebiscitu na portalu *Zbrali smo pogum*.

Dijaki v obliki dela v paru preučijo primarne zgodovinske vire in rešijo naloge na delovnih listih ter odgovore zapišejo v zvezek. Delovni zvezek lahko rešujejo tudi v digitalni obliki, če imajo ustrezno opremo v učilnici oz. možnost uporabe mobilne računalniške učilnice.

Po koncu učenja učitelj povabi posamezne dvojice dijakov, da predstavijo odgovore na naloge iz delovnega zvezka, skupaj z ostalimi dijaki preverijo rešitve in jih po potrebi dopolnijo. Aktivnost se zaključi z izpolnjevanjem t. i. obrazca za samoevalvacijo, ki je dodan delovnemu zvezku.

4. Osamosvojitev

Dijaki si ogledajo videofilm o osamosvojitvi s portala Zbrali smo pogum (dolžina 10.12 minut). Preberejo tudi glavne osamosvojitvene dokumente, in sicer *Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*, ustavni zakon in Deklaracijo o neodvisnosti.

Po ogledu videofilma in preučitvi vseh treh primarnih zgodovinskih virov učitelj z dijaki izpostavi naslednje poudarke:

- Kakšna je bila zaveza uspešno izvedenega plebiscita glede osamosvojitve Slovenije, ki jo je določil Zakon o plebiscitu?
- Kaj so določali temeljni osamosvojitveni dokumenti, sprejeti 25. 6. 1991 tik pred osamosvojitvijo?
- Kako je potekala osamosvojitvena slovesnost 26. 6. 1991?
- Zakaj so ob osamosvojitveni slovesnosti posadili lipo, ki še vedno stoji na Trgu herojev v Ljubljani?

Kratek opis dejavnosti:	**5. Vojna** Vojno za Slovenijo dijaki obravnavajo s pomočjo interaktivnega zemljevida s portala *Zbrali smo pogum*. Dijaki preučijo interaktivni zemljevid v parih. Najprej preučijo simbole v legendi in na zemljevidu. Nato izpolnijo preglednico z največjimi spopadi v digitalnem delovnem zvezku o osamosvojitvi in vojni na str. 28–29. Dijaki se še posebej pozanimajo za spopade v domačem kraju, mestu, regiji in jih opišejo. Informacije lahko zberejo s pomočjo relevantne strokovne literature, spletnih strani, lahko pa povprašajo tudi sorodnike, znance in domačine. Ugotovitve bolj vedoželjni dijaki predstavijo s pomočjo grafične zgodbe ali krajšega esejskega razmišljanja, ki so vrednoteni s pomočjo danih kriterijev. Učna snov se povzame s predstavitvijo vseh treh državnih praznikov, povezanih z osamosvojitvijo iz digitalnega delovnega zvezka na str. 16, in opisom značilnosti slovenskih državnih simbolov. Učni sklop se zaključi s koncem vojne za Slovenijo, vlogo *Brionske deklaracije*, mednarodnim priznanjem in vključitvijo v mednarodne integracije ob digitalnem ali interaktivnem časovnem traku. Na koncu dijaki izvedejo še refleksijo učenja – *Kocka za samorefleksijo učenja* s portala Sledi preteklosti.
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • s pomočjo digitalnega ali interaktivnega časovnega traku s portala *Zbrali smo pogum* proces osamosvajanja časovno umestim ter pojasnim vzroke za osamosvojitev; • s pomočjo primarnih zgodovinskih virov s portala *Zbrali smo pogum* sklepam o zgodovinskih okoliščinah, ki so omogočile plebiscit o samostojni in neodvisni Sloveniji; • s pomočjo primarnih zgodovinskih virov s portala *Zbrali smo pogum* pojasnim vsebino zakonskih podlag za izvedbo plebiscita in osamosvojitev; • s pomočjo primarnih zgodovinskih virov s portala *Zbrali smo pogum* predstavim izvedbo in rezultate plebiscita o samostojni in neodvisni Sloveniji;

Kriteriji uspešnosti:	• s pomočjo primarnih zgodovinskih virov s portala *Zbrali smo pogum* predstavim proces osamosvajanja; • s pomočjo interaktivnega zemljevida vojne za Slovenijo s portala *Zbrali smo pogum* opišem potek vojne za Slovenijo ter posledice glavnih spopadov; • predstavim vsebino in pomen *Brionske deklaracije*; • navedem glavne državne praznike, povezane z osamosvojitvijo; • opišem glavne državne atribute (zastava, grb, himna).
Dokazi:	• ustni odgovori pri delu z digitalnim ali interaktivnim zemljevidom; • vtisi o videoposnetku *Gostje prihajajo* v Padletu; • rešen digitalni delovni zvezek o plebiscitu s portala *Zbrali smo pogum;* • razprava in ustni odgovori v razpravi o osamosvojitvi Slovenije; • izpolnjena preglednica največjih vojaških spopadov v vojni za Slovenijo; • oddana digitalna zgodba (diferenciacija – za bolj vedoželjne); • izpolnjeni preglednici z državnimi prazniki, povezanimi z osamosvojitvijo, ter državnimi simboli; • ustni odgovori pri povzemanju učne snovi ob digitalnem ali interaktivnem časovnem traku; • izpolnjena *Kocka za samorefleksijo* in obrazec s kriteriji uspešnosti.
Viri in literatura	Brodnik, V. (2018a). Delo z zgodovinskimi viri. V: *Spodbujanje razvoja veščin dela z viri s formativnim spremljanjem.* Mednarodni projekt ATS2020. Zavod RS za šolstvo, 44–54. https://www.zrss.si/pdf/VescineDelazViri.pdf Brodnik, V. (2018b). Kako spodbujati narodno zavest in identiteto pri pouku zgodovine? V: Brodnik, V. (ur.), *Mladi in identiteta: Zbornik povzetkov 1. konference učiteljev družboslovnih in humanističnih predmetov v osnovnih in srednjih šolah*, Brdo pri Kranju 28. 9. 2018. Zavod RS za šolstvo, 22. https://www.zrss.si/pdf/zbornik-konference-DUH-2018.pdf Brodnik, V., Starman Alič, A., in Čič, A. (2021). *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga.

Viri in literatura

Brodnik, V. (2021). Zgodovinske obletnice v kulturi spominjanja. Del 1. *Zgodovina v šoli 29*(2), 2–31. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/09/01_VilmaBrodnik.pdf

Brodnik, V. (2022). Zgodovinske obletnice v kulturi spominjanja. Del 2. *Zgodovina v šoli 30*(1), 11–23. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2024/04/03_Vilma-Brodnik.pdf

Ključni cilji po področjih skupnih ciljev. (2025). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/kljucni_cilji_po_podrocjih_SC.pdf

Portal *Zbrali smo pogum*. Učno gradivo projekta http://www.zbralismopogum.si/

Repič Vrtovec, K. (2018). Intervju pri pouku zgodovine na srednji tehniški šoli. *Zgodovina v šoli, 26*(2), 64–72. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/06_KristinaVrtovecRepic.pdf

Ritchie, D. A. (2014). *Doing Oral History. Oxford Oral Series*. 3rd Edition. Oxford University Press.

Strlič, N., in Stepančič, D. (2020). *Osamosvojitev. Skoraj vse o lastni državi*. Založba Miš.

Učni načrt z didaktičnimi priporočili, Zgodovina. (2025). Srednje splošno izobraževanje. Gimnazija. Zavod RS za šolstvo, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. https://eportal.mss.edus.si/msswww/datoteke/ucni_nacrti/2026/un-dp-zgodovina_gim-si.pdf

Zgodovina v šoli. *Kultura spominjanja pri pouku zgodovine* (2021, št. 1). https://www.sistory.si/publication/57401.

Zgodovina v šoli. *Obletnice v kulturi spominjanja pri pouku zgodovine* (2021, št. 2). https://www.sistory.si/publication/57410.

Primer 8: Sobivanje v skupnosti

Avtorica: Elvira Garibović, Osnovna šola Franceta Prešerna Kranj

Skupni cilj s področja:	Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Primer Državljanstvo Sodelovanje z drugimi v skupnosti in za skupnost 1.2.3.1 SC Z namenom uresničevanja skupnega dobrega sodeluje z drugimi ter podaja in uresničuje predloge, ki kakovostno spreminjajo skupnosti.
Predmet:	Družba
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje
Trajanje:	Dve šolski uri
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	**Tema:** Skupnosti **Skupina ciljev:** Sobivanje v skupnosti **Cilji** Učenec: • spremlja aktualne dogodke in sooča svoje mnenje z drugimi; • razlaga pomen in oblike povezovanja, sodelovanja in medsebojne pomoči med ljudmi (družine, prijatelji, društva, humanitarne organizacije, prostovoljstvo in druge skupnosti) (SC 3.3.5.1, 3.3.5.3, 1.2.3.1). **Standardi znanja** Učenec: • predstavi in vrednoti primere sodelovanja in medsebojne pomoči v različnih skupnostih.

Kratek opis dejavnosti:	Dejavnost se osredotoča na razvijanje skupnega cilja »Z namenom uresničevanja skupnega dobrega sodeluje z drugimi ter podaja in uresničuje predloge, ki kakovostno spreminjajo skupnosti.« Učenci v heterogenih skupinah sodelujejo pri prepoznavanju pomena medsebojne pomoči in prostovoljstva ter oblikujejo predloge za izboljšanje skupnosti. Dejavnost se povezuje tudi s področjem zdravja in dobrobiti, saj učenci razvijajo občutek družbene odgovornosti in pripravljenosti pomagati drugim. **Dejavnost 1: Uvodna motivacija** Učitelj izbere tri situacije ali dogodke iz okolja na temo medsebojne pomoči in sodelovanja v skupnosti. Učenci v trojkah preberejo opis situacije oziroma dogodka in s simboli ali emotikoni označijo svoje doživljanje opisanega ter se pogovorijo med seboj. Učenci ugotavljajo, katere situacije oziroma dogodki spodbujajo ljudi k povezovanju, sodelovanju in medsebojni pomoči. **Dejavnost 2: Delo s fotografijami** Učitelj pripravi fotografije, na katerih so ljudje v različnih vlogah. Učenci fotografije razdelijo v dve skupini; v eni so tiste, ki prikazujejo situacije medsebojne pomoči, v drugi pa so prostovoljne akcije, prostovoljci. Pogovorijo se in zapišejo glavne razlike med medsebojno pomočjo in prostovoljstvom. Ugotavljajo, katera oblika pomoči je pogostejša v njihovem vsakdanjem življenju, kako lahko sodelujejo in pomagajo sami ter s tem prispevajo k sobivanju v skupnosti. **Dejavnost 3: Ideje razreda za prostovoljsko akcijo** Učenci v skupinah zapišejo idejo za prostovoljno akcijo, ki jo lahko skupaj kot razred izvedejo. Razdelajo svojo idejo (načrt, delitev vlog). Skupine predloge predstavijo razredu, jih utemeljijo in skupaj izberejo tisto idejo, ki jo je mogoče uresničiti tako, da sodeluje cel razred. Določijo, kdaj bodo izvedli prostovoljsko akcijo. **Dejavnost 4: Refleksija** Po predstavitvi izbrane ideje za prostovoljsko akcijo učenci razmišljajo o svojem sodelovanju. Pogovorijo se o tem, kaj so se naučili o medsebojni pomoči in prostovoljstvu, kako so sodelovali v skupini in kako lahko njihova dejanja prispevajo k dobrobiti skupnosti. Zapišejo kratko refleksijo in ovrednotijo uspešnost skupinskega dela.

Kriteriji uspešnosti:	**Dejavnost 1** Uspešen sem, ko: • izrazim svoja občutja; • poslušam in spoštujem mnenja drugih. **Dejavnost 2** Uspešen sem, ko: • sodelujem pri razvrščanju fotografij; • pojasnim razliko med medsebojno pomočjo in prostovoljstvom; • predstavim pomen pomoči za skupnost. **Dejavnost 3** Uspešen sem, ko: • prispevam ideje za prostovoljsko akcijo; • sodelujem pri načrtovanju in delitvi nalog; • odgovorno opravim svojo vlogo v skupini. **Dejavnost 4** Uspešen sem, ko: • pojasnim, kako smo sodelovali pri doseganju skupnega cilja; • ovrednotim svoj prispevek k skupnemu delu.
Dokazi:	Učenčevi izdelki oz. dokazi, ki izhajajo iz pogovorov ali opazovanj pri pouku: • zapis najmanj treh aktualnih dogodkov z izraženim mnenjem in označenimi občutki, • razvrščene fotografije v skupini medsebojna pomoč in prostovoljstvo, • zapisane ugotovitve o razlikah med medsebojno pomočjo in prostovoljstvom, • sodelovanje v razpravi o primerih sodelovanja in medsebojne pomoči v različnih skupnostih, • zapis predlogov, kako lahko učenci sami prispevajo k skupnosti,

	• izdelan predlog prostovoljske akcije z načrtom izvedbe in razdelitvijo vlog, • predstavitev in utemeljitev predloga prostovoljske akcije, • izbira skupnega predloga ter izvedba izbrane prostovoljske akcije.
Viri in literatura	*Učni načrt z didaktičnimi priporočili. Družba. Osnovna šola.* (2025). Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Didakticna_priporocila_k_ucnemu_nacrtu_druzba_2025.pdf

Primer 9: Bolj različni ali bolj enaki?

Avtorica: Saša Kregar, Zavod RS za šolstvo

Skupni cilj s področja:	Primer Jezik, državljanstvo, kultura in umetnost Državljanstvo Etična refleksija 1.2.2.2 SC Razvija občutljivost za moralna vprašanja ter sposobnost, da o njih razmišlja skupaj z drugimi.
Predmet:	**BIOLOGIJA**
Vzgojno-izobraževalno obdobje (I., II., III.) oz. SŠ:	Tretje vzgojno-izobraževalno obdobje
Trajanje:	Tri šolske ure
Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Predmetni cilj: O: spoznava raznolikost znotraj človeške vrste. Didaktična priporočila k učnemu načrtu za biologijo v osnovni šoli v dodatnih pojasnilih za cilje in standarde navajajo: »Cilj »spoznava raznolikost znotraj človeške vrste«. Učitelj poudari, da raznolikost v človeški vrsti ne predstavljajo različne »rase«, ter razloži, da rasa ni sistematska kategorija, zato tega pojma ne bodo uporabljali. Ob realizaciji tega cilja učitelj izbere didaktične pristope (npr. okrogla miza) ter izhaja iz zavedanja in prepoznavanja raznolikosti v ožjih okoljih (oddelek, vrstniki, družina) ter razumevanje raznolikosti nadgradi z vidika širših (šola, lokalna skupnost, družba). Pri učencih spodbuja razvoj občutljivosti za moralna vprašanja ter sposobnosti, da o njih razmišlja skupaj z drugimi (SC 3.3.1.2, 1.2.2.2). V razpravi lahko izpostavi sprejemanje raznolikosti skozi zgodovino in danes ter s tem učencem omogoči, da razvijajo kompetence etične refleksije in občutljivosti za moralna vprašanja.

Predmetni cilji, standardi znanja in didaktična priporočila, v katerih se skupni cilj odraža:	Učenci spoznavajo, da obstajajo moralna vprašanja, pri katerih ni vnaprej danih od vseh sprejetih odgovorov (1.2.2.1). Učitelj spodbudi učence, da se ob lastnem delovanju ozaveščajo o pomenu skrbi za demokratično skupnost ter krepijo zavedanje o pomenu pripadnosti skupnostim za lastno dobrobit in dobrobit drugih (SC 1.2.3.2).«
Kratek opis dejavnosti:	Dejavnost je zasnovana kot skupinsko delo, s poudarkom na biološki raznolikosti in enotnosti. Učitelj učence razdeli v štiri ali osem skupin. Vsaka skupina prejme prazen kartonček z naslovom *Biološka raznolikost* in *podobnost/enakost*. Prva skupina prejme še kartonček z naslovom *Kulturna in družbena raznolikost*, druga skupina *Jezikovna raznolikost*, tretja *Socialna raznolikost* in četrta *Identitetna raznolikost*. Učenci v vseh skupinah iščejo primere biološke raznolikosti in tudi enakosti. Ugotavljajo, po katerih zunanjih bioloških značilnostih se ljudje med seboj razlikujemo, v čem smo si enaki ter kaj od tega je podedovano in na katere značilnosti lahko vpliva tudi okolje. Razmišljanje učencev lahko spodbujamo z naslednjimi vprašanji: Po katerih značilnostih se ljudje razlikujemo? Katere značilnosti nas povezujejo kot pripadnike iste vrste? Katerim sistematskim kategorijam še pripadamo? Ali zaradi razlik pripadamo različnim vrstam? Smo ljudje med seboj bolj podobni ali bolj raznoliki? Utemeljite, kako je skozi evolucijo nastala raznolikost med ljudmi in kakšne prednosti ima. Učence pri prepoznavanju kulturne in družbene raznolikosti, jezikovne raznolikosti ter socialne in identitetne raznolikosti lahko spodbujamo z vprašanji: Navedite primere razlikovanja ljudi glede na njihove običaje, praznike, prehrano ali načinu življenja in pojasnite, kako je do njih prišlo. Ljudje govorimo različne jezike. Zakaj in katere prednosti prinaša znanje več jezikov? Katere jezike govorijo učenci naše šole? Ali jezikovna raznolikost bogati naš razred oziroma šolo? Pojasnite.

Kratek opis dejavnosti:	Vsi ljudje nimajo enakih možnosti za doseganje svojih ciljev. Od česa je to odvisno? Po katerih interesih, vrednotah in prepričanjih se vrstniki med seboj razlikujete in kaj vas združuje? Učenci imajo za izpolnjevanje kartončkov na voljo eno šolsko uro. Spodbujamo jih, da poleg razmislekov, ki nastanejo ob vprašanjih, na kartončke zapišejo tudi svoja razmišljanja o raznolikostih med ljudmi. Drugo uro organiziramo okroglo mizo in učencem zastavimo tri vprašanja, ki spodbujajo moralne razmisleke v povezavi z raznolikostjo. Vodimo razgovor, poskrbimo, da bo vsak lahko izrazil svoje mnenje in bo razprava potekala strpno. Razgovor v okrogli mizi lahko spodbudimo z vprašanji: Če je raznolikost nastala kot posledica evolucije in je pomembna za preživetje vrste, zakaj ljudje včasih drugačnost še vedno dojemamo kot problem? Kako bi se počutili, če bi se morali odpovedati svojim običajem, da bi bili sprejeti? Ali lahko pripadamo isti skupnosti, če imamo različne kulturne navade? Kako se počuti nekdo, ki zaradi svojih interesov ali prepričanj ni sprejet med vrstniki? Ali lahko spoštujemo človeka, tudi če se od nas biološko/kulturno/jezikovno/socialno /identitetno razlikuje? Utemeljite svoje razmišljanje. Na koncu razprave lahko učenci skupaj oblikujejo plakat »Razlike med nami nas bogatijo«.
Kriteriji uspešnosti:	Uspešen sem, ko: • pojasnim, da so biološke razlike med nami rezultat evolucije, • pojasnim, da so različni načini življenja, običaji in tradicije posledica prilagajanja skupnosti različnim kulturnim in zgodovinskim okoliščinam, • razložim, da so se jeziki razvijali in spreminjali skozi zgodovino skupaj s selitvami človeka in nastajanjem skupnosti, • pojasnim, da na naše različne možnosti in potrebe vplivajo različne možnosti in okoliščine, v katerih živimo, • razpravljam o tem, kako lahko kljub biološkim, kulturnim, jezikovnim, socialnim in identitetnim razlikam med seboj sodelujemo in gradimo pravično, spoštljivo in vključujočo skupnost.

Dokazi:	• Izpolnjeni kartončki z zapisi o raznolikostih, ki opredeljujejo človeka. • Razprava na okrogli mizi. • Plakat »Razlike med nami nas bogatijo«, ki ga lahko učenci predstavijo na šolski oglasni deski in delijo z vrstniki ter starši.
Viri in literatura	*Biologija: učni načrt z didaktičnimi priporočili: osnovna šola: obvezni predmet*. (2025). Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje in Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Ucni-nacrti/2025/UN_OS/Didakticna_priporocila_k_ucnemu_nacrtu_biologija_2025.pdf

Viri in literatura

Ahačič, K., Rojc, J., Slivar, B., idr. (2022). *Izhodišča za prenovo učnih načrtov v osnovni šoli in gimnaziji.* Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/izhodisca_za_prenovo_UN.pdf

Ahačič, K. (2024). Slovnične vsebine pri jezikovnem pouku slovenščine pred prenovo učnih načrtov. *Jezik in slovstvo, 69*(3), 9–28. https://doi.org/10.4312/jis.69.3.9-28

Ahačič, K., Banjac, M., Baškarad, S., Belasić, I., Bergoč, Š., Bešter, J., Borota, B., Bratina, K., Brečko, B. N., Breznik, I., Brodnik, A., Čop, J., Gorenc, J., Gradišek, P., Grušovnik, T., Holcar, A., Jerko, A., Jurak, G., Klančnik, B., … Zupan, B. (2024). *Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj* [Spletna izdaja]. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/skupni_cilji.pdf

Banjac, M., Pušnik, T., in Šipuš, K. (2022). *Aktivno EU državljanstvo: Priročnik za učitelje*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Fakulteta za družbene vede. https://www.zrss.si/pdf/BEAT_Aktivno_EU_drzavljanstvo.pdf

Banjac, M. (2025). *Kritična skrbstvena pedagogika.* Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Fakulteta za družbene vede. https://www.zrss.si/pdf/Kriticna_skrbstvena_pedagogika.pdf

Banjac, M., in Šipuš, K. (2026). Ključni cilji podpodročja državljanstvo skozi prizmo etike skrbi: Od pravic posameznika k skrbstvenim skupnostim. *Vzgoja in izobraževanje, 57*(2–3), 28–34.

Beacco, J.-C., Fleming, M. P., Goullier, F., Thürmann, E., Vollmer, H. J., in Sheils, J. (2017). *Razsežnost učnega jezika pri vseh predmetih: Kratek priročnik za razvoj kurikula in usposabljanje učiteljev.* Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/razseznost-ucnega-jezika.pdf

Breznik, I. (2026). Skupni cilji kulture in umetnosti v prenovljenih učnih načrtih. *Vzgoja in izobraževanje, 57*(2–3), 35–41. https://doi.org/10.59132/viz/2026/2-3/35-41

Candelier, M., Camilleri-Grima, A., Castellotti, V., de Pietro, J.-F., Lőrincz, I., Meißner, F.-J., Noguerol, A., in Schröder-Sura, A. (2017). *ROPP: Referenčni okvir za pluralistične pristope k jezikom in kulturam. Zmožnosti in viri.* Svet Evrope in Zavod Republike Slovenije za šolstvo. http://www.zrss.si/pdf/pluralisticni-pristopi-k-jezikom.pdf

Čok, L., Skela, J., Šečerov, N., in Zorman, A. (2011). *Evropski jezikovni listovnik za osnovnošolce v starosti od 6 do 10 let.* Ministrstvo za šolstvo in šport. https://www.jeziki-stejejo.si/wp-content/uploads/2018/04/Listovnik_Ribica.pdf

Department of Education and Skills. (2015). Framework for Junior Cycle. National Council for Curriculum and Assessment. https://ncca.ie/en/junior-cycle/framework-for-junior-cycle/

Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju. (2009). Ministrstvo za šolstvo in šport. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Smernice_za_kulturno_umistnostno_vzgojo.pdf

Evropska komisija. (2017). Citizenship education at school in Europe – 2017. Publications Office of the European Union. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b50c5b0-d651-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-en

Evropska komisija. (2022). Key competences for all – Policy design and implementation in European school education: Final report. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. https://doi.org/10.2766/1951

Evropski center za moderne jezike, Svet Evrope. (2016–2019). Razvijanje jezikovne zavesti pri pouku predmetov (Developing language awareness in subject classes). https://www.ecml.at/en/ECML-Programme/Programme-2016-2019/language-in-subjects

Evropski center za moderne jezike, Svet Evrope. (2020–2023). Izobraževanje učiteljev za jezikovno občutljivo poučevanje (Building blocks for planning language-sensitive teacher education). https://www.ecml.at/en/ECML-Programme/Programme-2020-2023/Language-sensitive-teacher-education

Hufeisen, B. (2011). Gesamtsprachencurriculum: Überlegungen zu einem prototypischen Modell. V R. Baur in B. Hufeisen (ur.), „Vieles ist sehr ähnlich." – Individuelle und gesellschaftliche Mehrsprachigkeit als bildungspolitische Aufgabe (Bd. 6, str. 265–282). Schneider Verlag Hohengehren.

International Commission on the Futures of Education. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. UNESCO. https://doi.org/10.54675/ASRB4722

Jazbec, S. (2024). Translanguaging und sein Potenzial für den DaF-Unterricht sowie fachsprachlichen DaF-Unterricht. *Vestnik za tuje jezike, 16*(1), 477-494.

Kač, L. (2026). Jezik kot temelj učenja: Skupni cilji s področja jezika povezujejo vse predmete. *Vzgoja in izobraževanje, 57*(2–3), 17–21. https://doi.org/10.59132/viz/2026/2-3/17-21

Kač, L. (2022). Raznojezične učne ure so s pomočjo Referenčnega okvira za pluralistične pristope k jezikom in kulturam več kot samo učenje jezikov. V *Obrazi več-/raznojezičnosti* (str. 107–130). Pedagoški inštitut. https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-345-5/978-961-270-345-5.107-130.pdf

Kač, L. (2019). Referenčni okvir za pluralistične pristope k jezikom in kulturam podpira in priznava raznojezičnost in medkulturnost v vrtcih in šolah. *Slovenščina v šoli*, *22*(1), 4-17.

Kovač Šebart, M., in Krek, J. (2007). Vrednotna osnova vzgoje v javni šoli: Vzgojni koncept, ki temelji na človekovih pravicah, ni in ne more biti le pravna forma. *Sodobna pedagogika, 58*(5), 10–28.

Kroflič, R., Rutar, S., in Borota, B. (ur.). (2022). *Umetnost v vzgoji v vrtcih in šolah: Projekt SKUM.* Založba Univerze na Primorskem.

Lemut Bajec, M., Pirih, A., Pižorn, K., Žmavc, J., Umer, M., Rozmanič, T., in Bratož, S. (2026). *Smernice za učinkovito implementacijo jezikovno občutljivega poučevanja na predšolski, šolski in univerzitetni ravni* [Spletna izdaja]. Pedagoška fakulteta. https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/view/254/546/722-1

Lešnik, P., in Grego, A. M. (2022*). S Tilko v svet italijanščine: Učbenik in delovni zvezek za srednje šole* (1. izd.). Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS; Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Likar, A. (2022). *S Tilko v svet italijanščine: Učbenik in delovni zvezek za osnovno šolo.* Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS; Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Lipavic Oštir, A., Bauman, N., Vuherer, N., Kreft, A., in Vučko, L. (2022). *S Tilko v svet nemščine: Učbenik in delovni zvezek za srednje šole.* Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS; Pedagoška fakulteta.

Little, D. (2025a). *The role of the Romani language in the educational inclusion of Roma children and young people: Plurilingual education in action.* Svet Evrope. https://www.coe.int/en/web/education/-/the-role-of-the-romani-language-in-the-educational-inclusion-of-roma-children-and-young-people-plurilingual-education-in-action

Little, D. (2025b*). The role of the Romani language in the educational inclusion of Roma: A pedagogical guide.* Svet Evrope. https://rm.coe.int/the-role-of-the-romani-language-in-the-educational-inclusion-of-roma-c/48802c0c0e

Mikolič, V. (2016). Medkulturno poučevanje jezika in književnosti po modelu Tilka. *Slovenščina v šoli, 19*(3–4), 2–17. https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/10/01_VesnaMikolic.pdf

Mikolič, V., in Jamnik, T. (2022). *S Tilko v svet slovenščine: Učbenik in delovni zvezek za osnovno šolo.* Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS; Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Mikolič, V., Košir, D., Jožef-Beg, J., Kostanjšek, S., in Rolih, M. (2022). S *Tilko v svet slovenščine: Učbenik in delovni zvezek za srednje šole.* Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS; Pedagoška fakulteta.

Mršnik, S., Bone, J., Bačnik, A., Bizjak, C., Fekonja, R., Golob, N., Hedžet Krkač, M., Kerin, M., Kerndl, M., Kovač, N., Masterl, T., Mihelj, S., Nared, M., Novak, N., Pegan, N., Poberžnik, A., Prudič, T., Pustavrh, S., Rupnik Vec, T., … Žefran, E. (2022). *Spodbujanje razvoja pismenosti v vrtcu in šoli: bralna, naravoslovna, matematična in finančna pismenost* (1. izd., str. 183). Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Spodbujanje_razvoja_pismenosti.pdf

Nacionalni svet za bralno pismenost. (2026). Branje je veselje: Priporočila Nacionalnega sveta za bralno pismenost vzgojno-izobraževalnim zavodom za krepitev bralne kulture in bralne pismenosti. https://kulturnibazar.si/objave/krepitev-bralne-kulture-in-bralne-pismenosti/

Organizacija združenih narodov. (1948). Splošna deklaracija človekovih pravic (Resolucija 217 A (III), 10. december 1948). Organizacija združenih narodov.

Pavlič Škerjanc, K. (2015). Razvijanje strokovnega jezika: Zakaj in čemu, kdo in kako? [PowerPointova predstavitev]. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/naravoslovje2015/files/cetrtek-plenarno/Razvijanje-strokovnega-jezika-zakaj-cemu.pdf

Puklavec, N., Enčeva, M., in Mulej, S. (2006). Evropski jezikovni listovnik za srednješolce, stare od 15 do 19 let. Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. https://www.jeziki-stejejo.si/wp-content/uploads/2018/04/Evropski_jezikovni_listovnik_za_srednjesolce_v_starosti_od_15-19_let.pdf

Pušnik, T., Zevnik Tomazin, L., in Šipuš, K. (2025). *Demokracija in mladi v EU: Priročnik za učitelje.* Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Fakulteta za družbene vede. https://www.zrss.si/pdf/Demokracija_in_mladi_v_EU.pdf

Skela, J., in Holc, N. (2006). Evropski jezikovni listovnik za osnovnošolce v starosti od 11 do 15 let. Ministrstvo za šolstvo in šport; Tangram. https://www.jeziki-stejejo.si/wp-content/uploads/2018/04/Evropski_jezikovni_listovnik_za_osnovnosolce_v_starosti_od_11-15_let_-_1._del.pdf

Svet Evrope (2023). *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje, Dodatek* [Spletna izdaja]. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/SEJO.pdf

Skupni cilji in njihovo umeščanje v učne načrte in kataloge znanj: Izvedbena navodila. (2023). Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Šimenc, M. (2016). Nove prakse filozofije. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SYVY4YJU/cecef2db-3b88-45b1-9ddd-b97dbe9adba7/PDF

Šimenc, M. (2021). Kakšen je odnos med demokracijo, družbeno pravičnostjo, svobodo in enakostjo? V *Aktivno državljanstvo v srednji šoli: Posameznik, skupnost, država, svet.* Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Aktivno_drzavljanstvo_v_srednji_soli.pdf

UNESCO. (2024). Framework for culture and arts education. https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_0.pdf

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN MLADINO

I FEEL SLOVENIA

Sofinancira Evropska unija

ISBN 978-961-03-1533-9